

Arşiv 'Atasözü ve Deyimler'Kategori

[« Önceki Yazılar](#)

[Sonraki Sayfa »](#)

DEYİMLER

Şubat 9, 2009

Torpak başahan : Allah belanı versin manasına. Ayaklarahan : Ayaklarını öpeyim manasına Ermeninin Kobeli: Ermeni uşağı, Ermeni çocuğu. (Ermenilerin bu bölgede yaptıkları zulüm ve acımasızlığı ve Ermenilerin zalimliğini ifade eden bir sövğu ve hakaret deyimidir.) Davunun kökü : Çok konuşma manasına hakaret deyimi İllimin Perki : Çok konuşma manasına hakaret deyimi Zukkumun kökü : Çok konuşma manasına hakaret deyimi Üzü fişkılı: Kötülük yapan kimse için kullanılan deyim Fışkı diden: Kötü bir iş yapan kimse için kullanılan deyim Tepme dökme: Hayvan gübresini yakacak haline getirmek için yere kalınca serip çığnayarak sertleşmesini sağlamak. Tepme Çıkarma:Y ere serilmiş,sertleşmiş ve kurumuş olan hayvan gübresini yakacak hale gelmesi için kalıplar halinde kesme ve ali. kaldırma. Harık atlama: Ergenlik çağına girme Kazan Çökertme: Ayrıntı kazanda kaynatıp lor peyniri yapma Düvürçülük etmek: Evlenecek erkeğe kız istemek Gorbagor: Ölen kimsenin kötülüğünü anlatmak için kullanılan “yerin dibine batsın” anlamında deyim. Lobiya söküümü: Bağ ve bahçe işlerinin sona erdiği zaman, sonbahar. Kara güz: Sonbaharın son bölümü. Otbiçimi: Tarlalardaki otların biçilme zamanı, yazın ilk ayları Orak ayı:Buğdayların biçilmesi zamanı, Ağustos ayı. Irgat Etmek: İmece usulu ile bir iş yaptırmak için adam toplamak. Kud möhteber: Tembel, yerinden kalkmaya üşenenler için kullanılır. Meth ettik, haçı koynundan çıktı: İyi meziyetleri olan birisinin kötü bir yönü görüldüğünde söylenen bir deyimdir. Başına akşamlamak: Sevmediği bir şeyi yapmak zorunda kalmak

KELİMELER

Gumbuz: Yumruk Gada: Kardeş Gafuga: Güğüm, Su koymaya yarayan kab. Debbe: Güğümün büyüğü. Tandırda su ısıtmak için kullanılan su kabı. Segirtme : Koşma Hodak : Öküz çobanı, öküzleri otlatan küçük çoban. Majgal: Öküzleri otlatan veya koşumda idare eden büyük çoban Ganderef kayışı: Öküz arabasına boyunduruğu bağlayan kayış Makine: Eskiden kamyona verilen isim Zıran: Azgın eşek Şişek: Kuzunun büyüğü Mozuk: Dananın büyüğü Kartel: Patates Lobiya: Fasulye Den Lobiyası: Kuru fasulye Pisik : Kedi Tezek: Hayvan gübresinden yapılan yakacak Tepme: Hayvan gübresini yakacak haline getirme ,tezek h Harık: Tarlaları sulamak için yapılan Su yolu, ark,avgın. Galat: Fındık çubuğundan yapılan Sepet. Kalacoş: Suyu alınmış yoğurttan ekmeğe doğranarak yapılan yemek. Haşıl: Kalın öğütülen buğday unundan yapılan yemek. Keyveni: Aşçı Düvürçü: Düğüne özel davetle giden ve düğün sırasında bazı masraflara katılan kimseler. Çimmek:

Suda yüzmek veya banyo yapmak Lerdiven: Merdiven Arustak: Tavn arası, Evin tavan kısmında yapılan yüksek bölüm, ardiye Hizək: Kızak Sohəriç: Yemek pişirirken Soğanı yağda kızartma. Galmas: Harman zamanı çıkan buğdaydan çocuklara başhiş yerine verilen pay. Merek: Samanlık Dam: Büyük baş hayvanların konulduğu ahır. Kom: Küçük baş hayvanların konulduğu ahır. Huşku: Küçük baş hayvanların gübresinin kurutulmuş hali. Gılık: Koyun gübresi Sürgüç: Bulaşık yıkamak için kullanılan bez parçası. Kehriz: Lavabo yerine kullanılan yer. Kenif: Tuvalet Zibil: Çöp Sital: Yemeğe katılacak soğanlı yağı pişirmek için kullanılan küçük tava. Teşti: Büyük leğen. Lenger: El yıkama leğeni Aşkana: Tandır bacası Hepenk: Tavan kapısı Herk: Toprağı alt üst olacak şekilde sürülüp nadasa bırakılan tarla. Kurç: Yağı tamamen alınmış lor, yağsız çökelek. Ayam: Hava, iklim Tütünlük: Kadınların tandır yakarken giydikleri iş elbisesi. Eğiş: Tandır ateşini karıştırmak için kullanılan ucu kancalı uzun demir. Sahan: Yemek tabağı Gugul: Tandırda pişirilen yuvarlanmış ekmeğe, kalın galeta. Sifariş: Sıpariş Per: Koyunları dışarda sağmak için etrafı çevrili alan. Peg: Küçükbaş hayvanların yazın gece dışarda yattıkları etrafı çitle çevrili yer. Kozuk: Eski, bakımsız yapı Kalak: Tezek yığını Yöreme: Yamaç Cıcık: Güzel Gobak: Biçilmiş otların destelenerek toparlanması. Kak: Kurutulmuş elma Hedik: Bulgur yapmak için pişirilmiş buğday Kud: Kötürüm, felçli Galef: Küçük kulübe, bağ, bahçe, tarlada barınmak için yapılmış kulübe Termaş: Kötü Fıstan: Entari,kadın elbisesi Kaybana: pis, kötü manasına Kullankuç: Salıncak

<http://cayirozuavginsiz.azbuz.com/blog/yazi/oku/5000000004715093/KOY-FIKRALARI-DerleyenSuleyman-AtmacaLazarifoglu>

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#), [Derleme sözlüğü](#) | [2 Yorum](#) »

TOKAT ATASÖZLERİ

Haziran 10, 2008

Bazı Ata sözlerimiz Şunlardır.

- Azabdan alma maya,ya daş olur ya gaya.
- Açma kutuyu söyletme kötüyü.
- Babası oğluna bağ bağışlamış,oğlu da bir cimbi üzüm vermemiş.
- Bekara karı boşmak kolay gelir.
- Bir dirhem et bin ayıp örter..
- Cahil çalımını satar,beş para etmediğini bilmez.
- Çağırılan yere erinme,çağırılmayan yerde görünme.

- Çiğ yiyenin karnı ağrır.
- Dadanmış kudurmuştan beterdir.
- Deveyi yardan aşırın bir tutam ottur.
- Denizin olduğu yerde dere çağlamaz.
- Deveciyle konuşan kapıyı büyük açar.
- Dünya bir handır,herkes sırasıyla gelir,kalır ve geçer.
- Elden vefa,zehirden şifa olmaz.
- Edebi ve hayayı edepsiz ve hayasızdan öğrenki unutmayasın.
- El yarası iyi olur,dil yarası iyi olmaz.
- Elden yiyen yolda acıkır.
- Fırtına eken dolusuna katlanmalıdır.
- Gençlikten kocalığına can,varlıktan yokluğuna mal sakla.
- Gökten ne yağdıda yer kabul etmedi.
- Koca ceviz kocadıkça ışkın verir budadıkça.
- Gönülsüz göğlere yaramaz.
- Güttüğü üç dene davar,ıslığı dağları tutar.
- Kuraklıktan kıtlık olmaz.
- Garı vardır gişiyi yeşil yaprak eder,garı vardır gişiyi gara toprak eder.
- Görünen köy kılavuz istemez.
- Güneş yarasaya çirkin gözükür.
- Hizmetçiden karı,ıhlamurdan odun olmaz.
- Hatibi konuşuran dinleyenleridir.
- İyiliğe iyilik her adam işi,kötülüğe iyilik er adam işi.
- İyi makas kendi kendini biler.
- İki kerpiç koysan bacın olur,kime varsın kocan olur.

- Katığının kadrini bilmeyen aç kalır.
- Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.
- Kazan yuvarlanmış kapağını bulmuş.
- Kuldanda bela gelmez Hak yazmadıkça,Hak bela yazmaz kul azmadıkça.
- Latife latif gerekir.
- Leb demeden leblebiyi anlamalı.
- Lokmanı çiğneğmeden yutmayasın!
- Mal canın yongasıdır.
- Meramın üzüm yemek değil,bekçi dövmeğ.
- Ne gelirse başına dilinden gelir.
- Ne doğrarsan aşına o gelir kaşığına.
- Ne deyim yüzü güzeli severim huyu güzeli.
- yuna gider.
- Ortak çok olunca zarar azalır.
- Öğünürse baht öğünsün.
- Öz ağlayınca göz ağlamaz.
- Parmağı uzun olan değil kısmeti olan bal yer.
- Para ile iman kimdedir bilinmez.
- Sarmısağı gelin etmişler,kırk gün kokusu çıkmamış.
- Sekizinde ne ise sekseninde de o olur.
- Suyun sessiz akanından insanından yere bakanından korkulur.
- Sırrını açma dostuna,oda söyler dostunun dostuna.
- Sen ağa ben ağa bu ineği kim sağa.
- Tokattan aldım bakırı incitmeyin fukarayı fakırı.
- Taktirde yazılan tedbirle bozulmaz.

- Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
- Tok açın halinden anlamaz.
- Unumu eledim,eleğimi duvara astım.
- Üzümünü ye bağıını sorma.
- Var eli herkes öper.
- Vurduğunu öldür,yedirdiğini doyur.
- Yağ gelen yerden bal esirgenmez.
- Yüksek yerde yatma yer alır, alçak yerde yatma sel alır.
- Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz yolda şaşırır.
- Zamansız öten horozun başını keserler.

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#) | [» yorum bırak](#):

GÖLHİSAR

Haziran 10, 2008

ADETLER VE İNANMALAR

Doğum

Doğum Öncesi İnanç ve Gelenekler

Bütün Türkiye’de olduğu gibi yörede de çocuk sahibi olmak isteyen analar, evliya türbelerini ve ata mezarlarını ziyaret edip adaklar adar ve dilekler dileyerek kendilerinden himmet beklerler. Yamadı Köyündeki Yamadı Yatır’ı, Yamadı ile Uylupınar arasındaki Delikli Taş, Yusufça’daki Çaput-lu Çalı günümüzde ziyaret edilip, kurban ve saçların sunulduğu çeşitli dileklerle birlikte çocuk sahibi olmak için onlardan himmet beklendiği yerlerden birkaçıdır. Bu tür uygulamalar daha düğünde başlayarak sürdürülür.

Gölhisar’da damadın evine götürülmek üzere, baba evinden çıkarılan gelin önce Gelin Kavağı’nın etrafında dolaştırılır. Sonra damadın evine götürülür. (Bu gelenek son yıllarda biraz değişikliğe uğrayarak Konak, Çeşme ve Armutlu Mahalleleri arasında gelin gezdirme şekline dönüşmüştür)

Yörede, gebe kadının aşerme (yerikleme) sırasında yediklerinin ve yaptıklarının ve gördüğü

Rüyaların doğacak çocuk üzerinde etkiler bırakacağı yönünde bazı inanmaların olduğu da bilinmektedir: Gebe kadın kuş eti yerse, çocuğun uykusunun hafif; balık eti yerse, çocuğunun ağzı açık; tavşan eti yerse, çocuğun tavşan dudaklı; tavuk eti yerse, çocuğun inatçı olacağına, ayva yerse çocuğun güzel olacağına; çilek, pekmez, bal yerse, çocuğun zeki olacağına inanılır. Aşeren kadın çiçek ve gül koklarsa doğacak çocuğun ben yerinde gül beni olacağına; bol meyveli armut ağacını taşıyan

gebe kadının erkek çocuk doğuracağına; sakız çiğneyen gebe kadının çocuğun sümüklü olacağına; inanılır.

Çocuğun cinsiyetiyle İlgili olarak yörede şu pratiklere başvurulur. Gebe kadın gittikçe güzel-leşiyorsa karnındaki çocuk oğlan; çirkinleşiyorsa kız, karnı sivri ise oğlan, değilse kız, aşeren kadının canı tatlı isterse doğacak çocuk erkek; ekşi isterse kız olacağına inanılır. Yörede bu inanç ile ilgili şöyle bir tekerleme de mevcuttur:

“Ye tatlıyı doğur atlıyı / Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi”

Doğum öncesinde çocuğun cinsiyetini tayin etmede rüyaların rolüne de inanılır. Yörede, gebe kadın rüyasında koyun görürse doğacak çocuğun uysal olacağına; buğday görürse, doğacak çocuğun kız; silah, şapka ve erkeğe ait eşyalar görürse, doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır.

Bu gibi inanmalarda, gebe kadının göreceği varlıkların olumlu ve olumsuz unsurlarının çocuğa sıçrayacağı düşünülmekte, dolayısıyla çocuğun maddi ve manevi yapısında bir takım değişikliklerin olabileceğine inanılmaktadır.

Doğum Sırasında inanmalar

Türk kültür tarihine bakıldığında ana ile çocuğunu bir ömür boyu koruyup kollayacak “umay”¹ gibi koruyucu güçlerin yanında, “alkarısı” gibi anne ve çocuğa zarar vermek için fırsat kollayan kötü iyelerin (ruhların) varlığına da her zaman inanılırdı. İyi ile kötünün sonsuza kadar sürdüreceği bu amansız mücadeleden zarar görmeden kurtulmak isteyen anne adayı kadınların bilmek ve uygulamak zorunda olduğu birtakım inanç ve pratiklerin olması da gayet tabii idi. Günümüzde bu hususla ilişkili duyuş, düşünüş ve inançların hayata yansıma şekillerini, yöredeki çeşitli uygulamalarda aynı veya değişik biçimlerde yaşamakta olduğu tespit edilmiştir.

Yörede alışla gelmişin dışında tombul doğan çocukların güreşçi olacağı, çok zayıf ve kılı doğan çocukların ticaretle uğraşacağı, doğuştan ağızda dişi olan çocukların afacan olup uğursuzluk getireceği yolunda inanmalar vardır.

Doğuma bir iki saat kalınca hamile kadına dualı su içirilmesi, hamile kadın, zorluk çekmesin, kolay doğum yapsın diye içinde biraz su bulunan leğenin içine konan kerpiç (toprak) üzerine veya “senit” e oturtularak yüksekçe bir yere bağlanan ipten asılmasının istenilmesi doğumun ağrısız ve sancısız gerçekleşeceğine inanılmasından kaynaklanmaktadır.

Çocuk doğar doğmaz göbek kordonu kesilir ve bağlanır. Çocuk kız ise, göbek kordonu çocuğun evine bağlı olması inancıyla evin (bahçenin) uygun bir yerine; çocuk oğlan ise, okuyup ileride iyi bir iş ve meslek sahibi ve dindar olması için caminin bahçesine gömülür.² Kordonun kesildiği bıçak bebeğin yastığının altına konulur. Bütün bu tedbirler çocuğu alkarısı’na karşı korumak içindir.

Korkan ve hıçkırın çocuklara su içirmek ile nazardan (kötü bakış-kötü ruh) korumak için bebeğin burnuna kara çalmak gibi inanç ve uygulamalardaki esas amacın kötü ruhları aldatmak, şaşırtmak, dikkatleri başka yöne çekmektir.

Doğum Sonrası inançlar

Çocuğun eşi veya sonu diye tabir edilen plasenta temiz bir yere gömüldükten sonra bütün dikkatler anne ve bebeğe döner. Doğum yapan kadının ve bebeğin kırkı çıkıncaya kadar evden dışarı çıkarılmayıp; geceleri de karanlıkta bırakılmaması pratiği, kırk basmaması için gereklidir. Anne çocuğu kötü gözlerden (nazar) korumak için; çocuğunun göğsüne, omuzuna, beşiğine ve yatağına çeşitli nazarlıklar

(çıtılık ağacı, çörek otu, gök boncuğu, hamayil, cevşen gibi) takar. Bu uygulamalarda Eski Türk inanç sistemlerinde var olan ve günümüze kadar şu veya bu şekilde varlıklarını sürdürmeyi başaran ev, gök, ve ağaç iyelerinin (ruhlarının) koruyucu özelliklerine sığınmak suretiyle kötü ruhları (gece-kara iyeleri) dengeleme inancı vardır.

Çocuğun doğumdan sonra tuzlanması ve kırkıncı günü kırklama tabir edilen bir uygulama ile çocuğa gelebilecek her türlü kötülükler önlenmeye çalışılır. Çocuk sürekli ağlar ve bir türlü susturulamaz-sa “çocuğu kırk bastı” denir. Tedavi için yörede uygulanan uygulamalardan bazıları ilginç olup görünüşte manasızdır.

Bunlardan biri ağlayan çocuğun başının kümese sokulup çıkarılması; diğeri ise köpek kafatasının üzerinden dökülen su ile çocuğun yıkanmasıdır. Yörede ilk defa diş çıkaran çocuklar için “diş bulguru” hazırlanır. Bu bulgur, yakın çevreyle birlikte yenir ve komşulara dağıtılır. Adeta bir saç (adak) niteliğindeki bu merasim esnasında çocuğun önüne konan para ve eşyalardan hangisini aldığına bakılarak çocuğun geleceği ile ilgili yorumlar yapılır. Falın değişik bir çeşidi olarak nitelendi-

rilebilecek bu pratiğin dışında vücut organlarının seğirmesi veya çınlaması ile ilgili olarak bazı inanmalar da mevcuttur. Ananın gözünün seğirmesi, kulağının çınlaması veya sebepsiz bir anda annenin içini sıkıntı basması gibi kontrol dışı davranışlara anlamlar verilir, çeşitli yorumlar yapılır.

Çocuk sahibi olan aileler, çocuklarının sağlıklı olması ve kansız belasız büyüebilmesi için fakirlere sadaka verilir. Mahalle çocuklarına ise çörek, para ve şeker dağıtılır. Adak kurbanı kesmek mezarlıkları ve yatırları ziyaret etmek, koca/ulu ağaçlara bez bağlamak, yüksek yerlerde dağ tepelerinde dualar etmek, çocukları korumak isteyen ailelerin başvurduğu uygulamalardandır.

Geçmişten günümüze doğru gelen, ailenin devamı için erkek çocuk sahibi olma düşüncesi yörede yaşatılmakta ve ailenin ilk erkek çocuğunun doğmasıyla birlikte “Kütük Atma” törenleri 1950’li yıllara kadar tertip edilmekteydi. Günümüzde ise Tefenni-Karamanlı yöresinde hâlâ devam eden geleneklerdendir.

Kütük Atma

Yörede, genellikle ailenin ilk erkek çocuğunun dünyaya gelmesiyle uygulanan bir eğlence türüdür. Ailenin devam etmesi açısından büyük önem taşıyan erkek çocuğunun dünyaya gelmesi “Kütük Atma” merasimi ile kutlanır. Bunun için önce aile reisinden izin alınır. “Oğlana kütük atmak istiyoruz. Rızan var mı?” diye sorulur. Aile reisleri “oğlanın adı kütüksüz” denilmesinden çekindikleri için bu izni verirler. Büyük ve budaklı bir ardıç veya çam kütüğü üzerine altın, kâğıt para, içine de madeni para konur, renkli ve ipekli bir “po-çu” bağlanır. Kütük davul zurna eşliğinde ve kalabalık bir grupta beraber, dünyaya yeni gelmiş oğlan çocuğunun evine getirilir. Evin damı top-raksa dama, kiremitli ise tahtalığa konur. Kütüğü dama çıkaranlardan biri bacadan aşağıya bağırarak bir tekerleme söyler. Oğlan babası da bebeği kucağına alarak bacanın sağ tarafına oturur, iyilik

1 Umay: Türklerin eski inanç sistemlerinden olan “Gök Tanrı” inançlarına göre bebekleri ve hayvan yavrularını koruduğuna inanılan koruyucu ruh.

2 Geçmişte (Cumhuriyetten önce) camiler hem ibadet hem de eğitim kurumları olarak işlev gördüğü için göbek kordonları cami bahçesine gömülürken; günümüzde ise okul

bahçesine gömülmektedir.

ve güzellik dilekleriyle dolu bu tekerlemeyi dinler. Tekerleme oğlan babasının adıyla başlar. Yerel ağızla:

“Ula Amat. . . ayy Amat. . .

Olun yaşı uzun olsun

Düğünü güzün olsun

Ardıç gibi kollu olsun

Alacağı kız güzel olsun

Dağda koyun kışlatsın

Derelerden sel gibi

Tepelerden yel gibi

Hamza Pehlivan gibi

Dere tepe düz geçsin

Karlı dağlardan almışsın rengini

Amat, şimdi bulmuşsun dengini

Maşallah değin abeler, arkadaşlar, maşallah

Allah seni bu oğlana bağışlasın.”

diyerek kütüğü bacadan veya tahtalıktan aşağıya atar ve iner. Toplanmış olan delikanlılar davul zurna eşliğinde eğlenirler. Neşeli muhabbetler yaparlar. Ev sahibinin hazırladığı türlü yemek ve çerezler yenir. Kütüğe bağlanmış hediyeler, misafirlerin hediyesi olarak kabul edilir. “Kütük” de oğlan babası tarafından; oğlan büyüyüp evleneceği zaman “masala” da yakılmak üzere saklanır. (Bkz. Masala / maşıla. ÇİNE, Burdur” dan Damlalar Folklor (Halkbilimi), (İzmir, 1989), s. 65, 66; EKİNCİ, Burdur, (Ankara 1995), s. 202, 203).

Ad Verme

Yörede atalarla ilgili adların verilmesi bir gelenek halinde yaşatılırken; gök ve yer ile ilgili adlara, sosyal hayatın içinde her hangi bir sebebi görülüp bilinen hadiselerle ait adlara veya çocuğu korumaya yönelik adlara da rastlanmaktadır. Yörede çocuklara nene ve dedelerinin adlarını vermek o kadar yaygın bir gelenek olarak sürdürülmektedir ki bu kuralın dışına çıkan kişilere hoş gözle bakılmamakta ve hayretle karşılanmaktadır. Hatta bu konuda aileler arasında (kadın ve erkek tarafı) bizim adımız verilsin diye tartışmalar ve kırgınlıklar yaşanmaktadır. Çocuğun huyunun adını aldığı kişiye benzeyeceği inancı oldukça yaygın olan yörede, aile büyüklerinin isimleri verilen çocuk durmadan ağlar veya hasta olursa verilen ismin yaramadığı kabul edilir ve isim değiştirilir.

Yörede Selvi, Selvinaz, Gül, Güllü, Gülser, Gül-han, Lale gibi yer, su, ağaç ve bitki iyelerini hatırlatan isimlerin yanında çocuğu olup da yaşamayan veya cılız çocuğu olup da öleceğinden korkan ailelerin çocukları yaşasın diye; Yaşar, Durdu gibi adları çocuklarına taktıkları da tespit edilmiştir. Yörede tespit edilen ve özellik arz eden söz konusu adların esas kaynağı olarak eski Türk inanç ve düşüncelerine dayandığını söylemek mümkündür.

Yörede daha önce ifade edilen ad verme gelenekleriyle birlikte “lakap takma” geleneği de bazı değişikliklerle birlikte canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Lâkaplar içinde aile ve ata lâkapları ile birlikte kişilerin fiziksel özellikleriyle ilgili lâkapların da

önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ga-baklarm Üseyin, Gaftırm Amad, Çil Hüseyin; Kuşbaşı, Dıĝlı Meĝmet, Muhtar İbraam, Bülbül Kamil, Cin Ali, Boduç Halil; Kirli Ramazan, Deli Ahların Sabri, Kel Üşen, Kedi Recep, Dussuzların İsmeyl, Dingillerin Osman, Kırkyalan Hasan, Tire-li Hasan, Hacıhatıpların Mıstafa, Yamadılı Fevzi gibi.

Askerlik

Bütün Anadolu'da olduğu gibi; yöre sosyal hayatında da asker uğurlama, önemli bir yer işgal eder. Yörede, gençler askere gitmeden önce bütün komşuları ve aile büyüklerini ziyaret ederek, gönüllerini alır. Uğurlama esnasında ise merdiven kenarına konarak üzerine su dökülmüş saban demiri üzerine çıkarılır. Bunun manası "su gibi gitsin, demir gibi dayanıklı olsun" dur. Akabinde yaşlı bir kadının eline bir ayna ve çiçek verilir. Askere gidecek genç veya gençlerin arkasından ayna ve çiçek tutularak köyün çıkışındaki dua taşma kadar yürünür. Burada hoca eşliğinde yapılan duadan sonra hem ağlanır hem de oynanır. Tören bitiminde uğurlanan gençlerin arkasından su dökülür. Günümüzde pek uygulanmamakla birlikte yaşlıların anlattığına göre askere giden gencin arkasından yanık çıra tutulmuş. Askerliğini bitirip dönen gençler kendisini ziyaret edenlere hediye etmek üzere "asker kınası" ve iğne getirirler.

Yeşildere Köyü'nde daha önceleri düğünlerde son zamanlarda ise kurban bayramının ilk gecesiyle asker uğurlamalarında tertip edilen maşıla (meşale) törenleri yapılmaktadır. Maşıla'da oynanan oyunların daha önceden hazırlanan ve oyuncular tarafından okunan yazılı bir metin yoktur. Bütün roller önceden ezberlenen oyun geleneğine dayanır. Oyunlar gece köy meydanında yanan bir ateşin etrafında, seyircilerle çevrili bir alanda oynanır. Erkek seyirciler meydanı çevreleyerek, kadın seyirciler ise dam ve balkonlarda toplanarak yarı karanlık içinde oyunları seyrederek. Oyunlar; efelerin köy basması, eski usul asker sevkıyatı ve Arap oyunları gibi adlarla anılır. Bu oyunlara zaman içerisinde başka oyunlar eklenir, böylece terk edilen ve eklenen bölümleriyle oyunlar sosyal hayattaki yerini muhafaza ederler.

Maşıla

Bütün yöre düğünlerinde çeşitli şekillerde tatbik edilmekle birlikte Yeşildere Köyü'nde askere gidecek olan adaylar arasında da oynanan bir oyun olarak günümüzde yaşatılmaktadır. Askere gidecek gençler "Maşıla" dan birkaç gün önce topluca odun toplamaya giderler, buna un odunu denir. Meşe veya ardıç odunu toplayan adaylar dolma tüfeklerini patlatarak köye inerler ve kendileri onuruna verilen yemeği yerler. Oyun gecesi meydanda büyük bir ateş yakılır. Askere gidecek adaylar veya yetenekli kişiler oyunlar oynarlar. Oyuncu sayısı değışmekle beraber, genellikle külcü, deĝnekçi, efeler, gelin veya bayan, gelinin anası babası, halktan kişiler, muhtar ve ihtiyar heyeti, jandarma ana karakterlerdir. Deve ve at tasvirleri de bulunur.

Oyunda yer alan ana karakterlerin rolleri ve giydikleri, kıyafetler:

Külcü: Görevi, ateş çemberini torbasından alıp savurduğu kül ile geniş tutmaktır.

Külcünün yüzü kömür ile boyanır, bu yüzden Arap da denir. Zaten kıyafeti de Arapların kıyafetine benzer. Genellikle kaput bezinden yapılan kıyafeti ve püsküllü külâhı vardır. Son yıllarda kaput bezi yerine eski kıyafetler giydirilmektedir.

Deve: İki kişi merdiveni omuzlarına koyar, hörgüç görünümü sağlamak için sele konulur, deve tüyü renginde bir kilim örtülür. Ölmüş deve başı iskeleti bir sırığa bağlanır ve merdiveni taşıyanların birine verilir. Bu devenin başını oluşturur, iki kaşık monte edilerek kulak görünümü verilir, yular bağlanır ve tasvir tamamlanır.

At: Devenin yapılışı gibidir ama sele kullanılmaz. Kilim desenli olabilir. Ölmüş at veya deve başı iskeleti yoksa öküz başı iskeleti kullanılır.

Efeler: Genellikle iki efe oyunda rol alır. Davul zurna eşliğinde oynarlar, gelini ve bayanı kaçırdıkları gibi bazı oyunlarda da külcünün sarkıntılıklarına karşı korurlar. Kıyafetleri fes, cepken, kuşak, kılıç, kısa çakşır veya don, çorap ve çarıktan oluşan bilinen efe kıyafetidir.

Gelin veya Bayan: Bu rolü askerlerden biri üç etek giyerek üstlenir. Günümüzde beyaz gelinlik giyilmektedir. Gelinin başında çuha vardır.

Gelinin Annesi ve Babası: Gelinin koruyamadıkları gerekçesiyle falaka cezasına çarptırılır. Özel kıyafetleri yoktur, günlük olağan kıyafetleriyle oyuna katılırlar.

Değnekçi: Falaka cezasını icra eder.

Dede ve Nene: Yaşlı kişiler veya sırtına yastık konularak kamburlaştırılmış kişiler oynarlar.

İhtiyar heyeti ve efeler ateşin yakıldığı meydana gelirler. Ateşin yanması ile çalınmaya başlayan davullar ve zurnalar susar. Efeler ve ihtiyar heyeti: “Ah ulan kahpe gençlik” şeklinde içlenirler. Oyun alanına gelen deve sağa sola saldırır, panik başlar, bunu önlemek için deve ihtirilir. Ortam sa-kinleşince, muhtar topluluğu selamlayarak konuşmaya başlar. Sorunlardan, örneğin kıtlıktan, kuraklıktan, ormanda çalışan işçi ücretlerinin verilmemesinden dem vurur. Yardım isteyen köylülere: “Ula deyyuslar, oyunuzu bana mı verdiniz ki benden yardım istersiniz, gidin başkasına”, der. Sırığın ucuna kuru yemiş bağlanır. Almak isteyenlerin üzerine soğuk su dökülür. Islanmadan yemişi kapmak marifet sayılır. Bunu başaranlar kahraman ilan edilir. Efeler gelini kaçırlar. Muhtar ve ihtiyar heyeti toplanarak verilecek cezayı kararlaştırırlar. Genellikle falaka cezası verilir. Jandarma tarafından yakalanan efeler falaka dayağını yedikten ve hapis cezasını çektikten sonra hürriyetlerine kavuşur. Efelerden birisi evlendirilir. Ana oyundan sonra dede ve nene atışmaya başlarlar. Bu atışmalar sonucu davul ve zurna eşliğinde efeler oynarlar.

GOLHISAR SÖYLENTİLERİ

Asmalı Kız

1967 yılında Asmalı Köyü Susurluk Dere mevkiinde Meryem Avcı'nın hunharca katledilmesi yöre halkını derin üzüntülere boğar. Katilleri bulunup hukuken hesap sorulamaz. Ancak yöre halkının nazarında katiller bellidir ve ilahi adalete hesap vereceklerdir. Yöre halkının katil diye nitelendirdiği kişiler zamanla bütün mal varlıklarını kaybeder ve derbeder vaziyette yaşarlar. Sonları da çok kötü olur. Acılar içerisinde can çekişerek ölürlar. Yaşanmış bu olayın yankısı dilden dile dolaşır. Gölhisarlı Halk Ozanı Aşık Revani “Asmal'n Kızın Destanı” isimli şiiriyle yöre halkının duygularını dile getirir:

Asmalı Kız

Köyümüzün adı yeşil Asmalı Ben de bir kız idim allı basmalı A dostlar bu kadere küsmeli Kesti zalim kesti benim başımı Gözlerimden akıttı kanlı yaşımı. Gönülsüz beni

dağa kaçırdılar Ecel şerbetinden şerbet içirdiler Zevk-ü sefa için canım uçurdular Kesti zalim kesti benim başımı Gözlerimden akıttı kanlı yaşımı. Bıçakla doğradın susurluk dere de beni, Kıydın zalim kıydın bu nazik teni, Mahşerde buluşup da sorarım seni. Kıydın zalim kıydın benim canıma Katil olup girdin benim kanıma. Asmalı dağında meşe çam olur Beni böyle eden dile şan olur, Dilerim Allah'tan perişan olur. Kıydın zalim kıydın benim canıma

Katil olup girdin benim kanıma. Sigara içilir dumansız olmaz Müslüman ölür gider imansız olmaz Her şeyin zamanı var zamansız olmaz. Kıydın zalim kıydın benim canıma Katil olup girdin benim kanıma. İnek otlatmak idi benim de niyetim, On yedi-on sekiz arası yaşım, Kesilmek nasip oldu benim de başım. Kıydın zalim kıydın benim canıma, Katil olup girdin benim kanıma. Meryem AVCI idi benim de adım, Kimseler duymadı benim feryadım, Bu cihanda yaşamaktı muradım. Kıydın zalim kıydın benim canıma, Katil olup girdin benim kanıma. Karanlık oldu benim gündüzüm, Biraz olsun asla gülmedi yüzüm, Yalvardım, yakardım geçmedi sözüm. Kıydın zalim kıydın benim canıma, Katil olup girdin benim kanıma. Asmalı dağında bülbüller öter, Viran bahçede çimen mi biter? Benim bu feryadım arşa yeter, Kıydın zalim kıydın benim canıma Katil olup girdin benim kanıma. Aşık Revani der; uyuyan uyanır, Kesilen başım kan revan olur, Anam babam ağladı, can mı dayanır. Kıydın zalim kıydın benim canıma Katil olup girdin benim kanıma.

Dalaman Çayı Söylentisi

Geçtiği yerlerde bıraktığı alüvyonlu topraklarda tarımın yapılmasına katkıda bulunan ve yakın zamana kadar kereste taşınmasında kullanılan Dalaman Çayı'nın eski adı İndos (İndus)'tur. "Çayı fille geçmek isteyen bir Hintlinin fili ile boğulmasından" sonra bu adı aldığı söylenmektedir. Önceden tamamen sular altında olan Gölhisar Ovası'nın suyunu çektiirmek için Horasanlıların iki dağ arasında kalan Yusufça'nın kuzeydoğusundaki- Karadağ Mevkii'ni yarararak suyu akıttıkları ve oldukça derin olan bu yarığa Çekmez adını verdikleri bir başka söylentidir. Günümüzde Çekmez derin bir yerdir ve derinliklerindeki kovuklarında – yörede sarıbalık denen – doğal alabalık yaşamaktadır

Gelin Ardıcı

Gölhisar-Altınyayla karayoluna uzaklığı 5 km'dir. Gölhisar'ı geçtikten sonra Karapınar, Kar-galı yol ayrımından sola sapılarak ulaşılır. Burdur'un en yaşlı ardıc ağacıdır. Muhteşem güzellikteki bu ağaç gölgesinin vurduğu yakınındaki armut ağacından beş kat daha uzundur.

Alyazmalım

Bu halk ezgisinin hikayesini 1983 yılında ölen Yeşildere'li Cezayir lakaplı Ahmet DOĞAN'ın ifadesiyle nakledelim:
"Babam annemi kaçırmış almış başını dağlara vurmuş. Muğla'nın dağlarında ekmek parası aramış. Annem şair ruhlu bir kadımmış. Babamın her akşam alkol alıp eve geç gelmesine ahnırmış. Birlikte Köyceğiz Gürleyik dağlarını aşarlarken üç ayda hazırlayıp giyebildiği al yazması çam dalların arasında kaybolur. Al yazmasına ve babamın eve sarhoş sarhoş geç gelmesine üzülen Annem başlar mırıldanmaya. Al yazmam dalda kaldı Gözlerim yolda kaldı. Kör olası meyhane Sarhoşum nerde kaldı.

(1)

Al yazmam dalda kaldı Gözlerim yolda kaldı Kör olası meyhane Sarhoşum nerde kaldı.

(2)

Güver bostanım güver Su gelir bendi döver Ben yare bakmaz isem Aklım başımdan gider

(3)

Al yazmam düreyim Aç yüzünü göreyim, Uyan, uyan sar beni Yar olduğun bileyim.

(4)

Muğla'ya paşa geldi. Halk temaşa geldi Bir elim yar koynuna Bir elim boşa geldi.

Gelin Kavağı

Göhlhisar-Altınyayla karayolunda Göhlhisar çıkışında yolun sol tarafında bulunan Uluköy'ün (eski Armutlu) bu ulu ağacı ile ilgili bir söylenti Göhlhisar'da kuşaktan kuşağa aktarılır. 1900'ler-de çevrede itibar sahibi olan Uluköy Çiftliği ağası Rüstem

Ağa yanında çalıştırdığı bir ırgatın kızı olan Fatmana'ya sevdalanmış. Altınlar, sürüler ve tarlalar teklif ederek güzel Fatmana'yı etkilemeye çalışmış ama Fatmana Memiş'le söz kestiği için bu işe yanaşmamış. Halk; "Bir ağa ırgat kızını alamıyor, bunun ağalığı nerde kaldı" şeklinde söylentilere başlayınca, Rüstem Ağa Memiş'e ve

Fatmana'nın ailesine baskıyı arttırmış. Memiş, Rüstem Ağa ile baş edemeyince çareyi yöreyi terketmekte bulmuş. Gelişmeleri içine sindiremeyen Rüstem Ağa, şu kızı alırsam eğer ibret olsun diye kavağın etrafında dolaştıracağım diyerek and içmiş.

Baskılar sonucu Ağa ile Fatmana'nın düğünü başlamış. Memiş'i seven Fatmana düğünün ikinci günü canına kıymış. Halk bu sefer, "neden yaktın Rüstem Ağa / Girdin kızm kanma" şeklinde yakıma başlamış. Rüstem Ağa, ağa dediğin dediğini yapar, diyerek Fatmana kızm mosmor olmuş cesedine gelinlik giydirerek at üstünde

kavağın çevresinde dolaştırmış.

Fatmana'nın uzun saçları kavakta uğuldayıp esen rüzgarda, yapraklar gibi savrulup durmuş. Uzun saçları boylu boyunca tabuta serilen Fatma na'nın yorgun bedeni toprağa verilmiş en sonunda. Yaşlı ve yash Rüstem Ağa ise iki yıl içinde çöküp gitmiş. Bu olaydan sonra ağaca "Gelin Kavağı" denmiş.

Gelin Kavağı; geleneksel düğünlerde ata bindirilip etrafında dolaştırılan gelinleri gördükçe Fatmana'yı hatırlamış. Sekiz dalından yedisi yaşamla iç içe iken kederinin büyüklüğünden yol tarafındaki dallarından biri kurumuş bu yüzden. Kesmişler bu dalı, ağacın tanıklığının sürmesi, diğer gelinlerin yolunun açık olması için.

OYUNLAR

Çocuk Oyunları

Teknolojideki hızlı gelişmeler çocuk oyunlarında da farklılıklara sebep olmaktadır.

Önceleri evlerde, sokaklarda ve kırlarda oynanan çocuk oyunları sosyal hayatın değişmesi sonucu artık yok denecek kadar azalmıştır. Ninelerimiz ve dedelerimiz eski çocuk oyunlarının son temsilcileri olarak birer kültür hazinelerimizdir. Bu kültür hazinelerimizi kaybetmeden önce, oyunlarımızı yazıya geçirmek maksadıyla tespit edebildiklerimizi sizinle paylaşmak istiyoruz.

Esir Almaca

En az beşer kişilik iki grup ile oynanır. Koşu ve dikkate dayanan bir oyundur. Gruplar arasına 40-50 m mesafe bırakılır Karşılıklı her iki gruptan birer kişi çıkar birbirlerine dokunmaya çalışırlar. Önce dokunan diğerini esir almış olur. (Esir aldığı kendi bölgesine yurduna götürür.

Hangisinde Var

İki kişi veya daha fazla elemanlı iki grup ile oynanır. Yere (zemine) 10-15 kitap konulur. (Yoksa mendil) Avucunun içine alman bir metal para veya yüzük rakip oyuncuya veya oyunculara sezdirilmeden bütün kitapların altına el sürülerek birine bırakılır. Rakip oyuncular para saklama işi bittikten sonra şunda yok, şunda yok... diyerek ta ki var olduğunu zannettikleri kitaba kadar gelirler ve şunda derler. Eğer parayı bulabilirlerse saklama sırası kendilerine geçer, bulamazlarsa aynı grup yeni baştan saklar ve oyun böylece sürer gider. (Günümüzde oynanmıyor)

Tenge

Özellikle yayla ve kuru (mera)oyunudur. Bir ebe ve sınıflandırılmayan oyuncu sayısı ile oynanır. (Yani herkes girebilir) 30-40 derece eğimli bir arazide oynanır.

Malzemesi 2-3 yıllık ardıç ağacı dal sürgünü, karamık sürgünü veya iğde sürgünü -şahı-düz. Zeminde elindeki bu sürgün çubuğun kaymasına dayalı bir oyundur.

Eldeki bu çubukların adı tengedir ve her oyuncuda bundan birer tane olur.

Oynanışı: Ebe kendi tengesini oturmakta olan oyunculara paralel, bir tenge boyu mesafeye koyar. Oyuncular ayak tabanlarından birkaç kez yaylandırdıkları tengeyi o hızla ellerinden bırakırlar. Salman tenge ebenin yatmakta olan tenge-sine temas eder, ebenin tengesi temas eden tenge-nin gittiği en uç noktaya konur. Eğer salman ten-geler ebenin tengesine temas etmezse tenge hapis olur. Bütün oyuncular ebenin tengesine temas ettiremezlerse ebe bütün hapis tengeleri kendi tengesini ilk yatırdığı

yere oturarak yatmakta olan kendi tengesine ayakta yaylandırarak vurmaya çalışır. Bunun sonucunda; Hiçbir tengeyi kendi tengesine vuramazsa çobanlığı (ebeliği) devam eder. Eğer bir tengeyi vurabilirse o tengenin sahibi çoban olur.

Şayet birkaç kişinin tengesine vurabilirse vurulan tengelerin sahipleri tengelerini ayakta yaylandırdıktan sonra en uzağa atmaya çalışırlar Tengesi geride kalan çoban yeni ebe olur.

Kuyucuk

Toprağa çorba kasesi büyüklüğünde karşılıklı üçer çukur (kuyu) kazılır. Her kuyunun içine karşılıklı altışar taş konur. (Bilye büyüklüğünde) Oyuna başlayan kuyunun birinin içindeki taşları avucuna alır diğer kuyulara birer adet koyarak dağıtır. Elindeki son taş boş kuyuya isabet ederse ona simetrik olan rakibinin kuyusundaki taşları alır. Eğer son taşı içinde taş bulunan kuyuda biterse oynama sırası rakibe geçer. Bu oyun karşılıklı bir tarafın taşları (kuyusundaki) bitinceye kadar devam eder. (Son 20 yıldır ben bu oyunu ilçemizde oynayanı görmedim.

Dömbülük Oyunu (Deve Hörgücü)

İlkokul seviyesindeki çocukların oynadığı bir oyundur. Ebe seçilen iki kişi karşılıklı birbirinin omzundan tutar ve eğilir. Bunların altından diğer çocuklar sırayla geçmeye başlarlar. Geçerken hata yapan çocuklara ceza verilir. Ceza alan çocuk eğilir, diğer çocuklar onun üzerine biner. Bu yükü çekemeyen çocuk bir başka çocuğu sırtına alarak 20-30 metre kadar taşır.

<http://www.golhisar.bel.tr/index.php?sayfa=9&id=6>

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#), [Derleme sözlüğü](#), [Oyunlar](#), [Çocuk Oyunları](#) | [» yorum bırak](#)

[Anbarcık Köyünde bazı gelenekleri](#)

Haziran 6, 2008

Çocuk oyunları.Anlaşıldığına göre bu köy Osmanlı devletinin asker için kullandığı köylerdendir.Yukarda da izah ettiğimiz üzere Gölhisar'ın Türklerce alınmasından sonra Fethiye 'ye doğru devam eden Türkmen hareketına yörenin de coğrafi şartlarını iyi değerlendiren Bizans, bu bölgede oldukça güçlü bir direnç göstermişti.Bu yüzden Dirmil ile Rahat Dağı arasında ki Oğuz kütleleri içinde diğer bölgelere göre daha yoğun bir askeri varlık oluştu.Ve bu gelenek daha sonraki yıllara da ulaştı. Hamid Beyliği bu geleneği devam ettirdi.Aynı geleneği bozmayan Osmanlı Devleti bu eski Türkmen aileleri Sipahi(ATlı asker) olarak kullanıyordu.Bilhassa Dirmil'de çok sayıda sipahi ve sipahi zade mevcuttu.Kozağacı ve Anbarcık köyleri de bu tür yerlerdendi. Nitekim 1475 tahririnde iki kişi sefer de ayrıca birde Tezkireli Sipahi gözükmetedir.Bunlardan başka birde Fedai asker vardı. Ayrıca bizim aile geleneğimizde anlatıldığına göre dedelerimiz Sipahi idiler. Çevre köylerden Kozağac'ında ve Çakır'da da sipahi aileler bulunuyordu. Anbarcık'ın diğer adı olan Türk isminin sadece askeri kaynaklarda bulunuşu tesadüfi değildir.Askere seçilenler yada pusulası gelenlere ayrı bir ihtimam gösterilir.Bir ay önceden , askerden en son gelen bir çavuş tarafından bütün asker adayları talime alınır.Boruk'lu yüzü asker talimi için en uygun yerdi .Adete komando yetiştirir gibi eğitim yapıldığı olurdu.Asker uğurlamasında Anbarcık'lı kadınların; bulabildikleri üç beş kuruşu askerlerin ceplerine koyup, kendileri içinde birkaç dakikacık nöbet tutuvermeleri için onlara göz yaşları içinde yalvardıkları çok görülmüştür.Vatan sevgisinin imandan geldiği ve bu sevginin bu fakir köyün okuma yazma bilmez kadınlarının anlayışları ile billurlaştığına çok şahit olunmuştur. Zamanımız da bu sevgiden nasibini almamış vatan pazarlamacılarına ithaf olunur...

Toplumsal askerlik geleneği köyün çocuk oyunlarına da yansımıştır.Köylü ,çocuklarını daha küçücük iken oyunlarla adeta savaşa hazırladığı izlenimini vermektedir.En çok sevilen oyunların başında Esir almaca ile Kale Kule oyunudur.İki oyunda da esas olan kaleyi korumak ,kuleyi yıkmak ya da almak ve esir düşen arkadaşı kurtarmaktır.Oyunda asıl hedef kişinin yanık atılan ve çevik olmasıdır.

Esir Almaca .En az beş kişi ile oynanır.Beşer kişilik İki takım kurulur.Kale olarak taş yığını yapılır. Kaleden çıkan karşılıklı iki kişi birbirine eliyle vurarak esir almaya çalışırlar.Yalnız ilk çıkan son çıkan rakibi esir alamaz o diğerine göre "Eski"dir.Ancak rakipten sonra çıkan arkadaşı yetişip onu kurtarabilir veya rakibi esir alır.Oyunun esas kaidesi budur.S-Daima son çıkan ilk çıkanı esir alır. Aynı anda iki aynı takım oyuncusu oyuna çıkamaz ,ardı ardına olmalıdır.Esir alınanlar kalenin sol dikine beş adım giderek elini arkadaşlarına doğru adım açarak uzatır.Daha sonra esir düşenler onun arkasına geçerek bir zincir oluştururlar.Arkadaşları onları kurtarmak için kaleden çıkararak ellerine vurup esaretten alırlar.Ancak kendileri de bu arada esir düşebilirler.Esir sayısı artan takım tehlike içindedir.Askerini kurtaramayan takım sonunda tek kişi kalabilir.Ayağını kale taşlarına koyup,etrafını saran rakiplere (Düşmana) karşı mücadele etmeye başlar.Eğer onlar ayaklarını uzatıp kaleye değerlerse tabi savunmacı tarafından vurulmadan kale düşmüş olur.Ancak tek kalan kişi onlardan birini vurarak esir alırsa bir esir arkadaşını kurtarır.Mücadeleye iki kişi devam ederler .Oyun bu şekilde devam eder gider.Yalnız oyun başlarken veya devam ederken kaleden çıkmadan oyuna girmesi için rakip oyuncuyu isim

vererek çağırırlar.Mesala şöyle çağrı yapılır.Salata malata Hasan burata(Buraya) gibi ... Kafiye uydurmak için bir gayret vardır kısacası.

Muhakkak ki bu oyun Anadolu'nun diğer yerlerin de de oynanmakta olabilir.Anadolu'nun kültür birliği tartışılmaz bir gerçektir.

Kale Kule :Oyun aracı her oyuncu için bir değnek.Bir adet silindir şeklinde 10 cm uzunluğunda kule denilen ağaç parçası. Kale denilen çukur.Oyun düz bir yerde oynanır.Önce bir çizgi çizilir.Kule en az 10 metre kadar uzağa dikilir.Sıra bir şekilde belirlenerek değnekler çizilen çizgiden südürülerek yani toprak üzerinden kaydırılarak kuleyi devirmeye çalışılır.İlk atana Başcıl son atana KIRÇIL denir.Deviremeyen çoban olur.Her oyuncunun ayrıca daire şeklinde kalesi olur.Bütün oyuncular ortadaki kaleyi daire şeklinde olacak şekilde bu kendi yerlerini belirlerler.Çoban olan kişi kuleyi alır ve ilk çizgiden büyük kaleye eliyle tek atışta katmaya çalışır.Diğer oyuncular kuleyi kalenin içine değnekleri ile kuleyi katmamaya çalışırlar.Vurarak uzaklaştırırlar .Çoban kuleyi katamazsa kuleyi belli bir mesafeye diken diğer oyuncular değnekleri ile alabildiğince peş peşe vurarak çobanı kalesinden uzak mesafelere götürürler. Buna güttürme denir.Çoban önlerinden kaptığı kuleyi büyük kaleye uzaktan atışla katmaya çalışır.o sırada oyunculardan bir grup da onun kalesini değneklerinin ucuyla kazarak çukur açarlar.Eğer çoban kuleyi kaleye atar ve kuyusunu kazan oyunculardan birisinin kalesini kaparsa bu sefer çoban kalesini kaptıran olur.Sonun da en çok kuyusu derin olan oyunu kaybeder.Ceza olarak dizlerine kadar çukuruna gömülür,değneği önüne uzatılır.Tek zıplayıpta değneğin ucuna ulaşması gerekir.Ulaşamazsa oyunu kaybeder.Zaten oyunu kaybetmek prestij açısından yeterli cezadır.

Taş Göçürme Oyunu.Bir yamaca iki kişi karşılıklı beş küçük çukur açar. Oyuncular çukurlarının tarafına uzanırlar.Sayısı belli küçük çakıl taşlarını taraflar sırayla kendi çukurlarından başlayarak kuyulara aktarmaya başlar .Sırayla her çukurdan alınan taşlar diğer çukurlara aktarılır. Buna göçürme denir.Elindeki taşı biten oyuncu hamlesini kaldığı yerden rakibine devreder.Ve bu surette taşlar devrederek tek kuyuda toplanmaya çalışılırlar.İlk toplayan kişi oyunu kazanır.

Bu oyunu ,Tanrı Dağlarında koyun güden Kırgız çobanlarının oynadığını bir Tv belgeselin de seyredince hayret etmişim. Bir daha Anadolu Türklüğünün kökenini ve canlılığını hayranlıkla takdir etmemek mümkün değildir.Ne var ki Kırgız çobanları,toprak da çukur kazmak yerine oyulmuş plastik oyun tablalarını ekmek torbalarında taşımak gibi daha modern bir izlenim veriyorlardı.Bin yıl önce Asya'dan kalkıp gelen Toros dağlarında ki Türk , bin yıldır hiç görmediği aralarında binlerce kilometrelik mesafeye rağmen bin yıl sonra aynı oyunu Tanrı dağlarındaki akrabalarıyla tıpatıp oynaya biliyordu...

Değnek ebelletme :Çocuklar yere bir çizgi çizerek sıraya geçerler .Ellerindeki değnekleri sırayla bu çizgi üzerine vurarak en yükseğe çıkarmaya çalışırlar.Ya da yerde bir nevi değneği boyunca takla attırmaya(Ebeletmeye) çalışırlar.En iyi ebelleyen değnekler Kürt ağacından yapılan değneklerdir.

BİR SAYA GELENEĞİ :UZUN DEVE OYUNU

Tüm Anadolu'da , Orta Asya kökenli bir gelenek olarak baharın gelişini kutlamak amacıyla Saya şenlikleri yapılır. Bazı yerlerde çocuklar,bazı yerlerde büyükler etkin olarak bu olaya iştirak ederler.

Anbarcık Köyünde yakın zamana kadar oynanan Uzun Deve oyunu bu tür bir saya şenliğidir.

Köy erkekleri toplanır.Başlarına bir çoban seçerler.Hepsi urganlara dizilerek bağlanır.Kollarına bacaklarına çok sayıda çan (Muhtelif büyüklükte) bağlanır.Çoban bir eliyle bu insan katarını çeker bir elinde ki sırıkla onları idare eder.Köyde ev ev dolaşmaya başlarlar. Evlerin kapılarına dayanan bu insan katarı ,çanları inanılmaz bir şekilde köy tabiriyle zaldırarak ev sahibini dışarı çıkarırlar veya çobanınin çeşitli şekilde çağırmasıyla olur bu. Ev sahibi isteklerini sorar onlarda ona bir ceza- Ürüsüm (Osmanlı zamanında bir vergi çeşidi olan rüsüm 'dan gelir) keserler. Pazarlık başlar.Eğer ev sahibi verilen cezayı çok bulup kaçınırsa çanların sesi ayyuka çıkar.Gürültü bazen ev sahibini canından bezdirir cezaya hemen razı olur. Ceza para şeklinde olduğu gibi satılınca para eden ya da pişirilip yenilen yiyecek maddelerinden de olabilir.Akşama kadar Uzun deve sürüsü ev ev dolaşarak bu faaliyeti sürdürür.Güneş, Kepez Dağından batmaya yakın sürü çaya suya indirilir. Asıl kıyamet o zaman kopacaktır.Çoban suya getirdiği develeri çözer , çözmeye ama gün boyu elindeki sırıkla terbiye ettiği develer ona inanılmaz kin beslemektedir.Malum deve kini korkunç olur. Çoban sürüyü bir şekilde suya sürer ve evine doğru kaçmaya başlar.Sürüdeki develer onu yakalamak için arkasından hücum ederler.Inanılmaz hay huy içinde devam eder kovalamaca , çoban kendisini evine atarsa ne ala yakalanırsa vay başına gelene .Toplanan aynı ve nakdi yardım genellikle bir hayır işine verilir.Bu gelenek imece usulünün güzel bir örneği olarak yıllarca yaşamış ne yazık ki bir çok geleneğimiz gibi unutulmak üzeredir.

DEĞNEKTEN ATLAMA :Bir yemin ettirtme biçimidir.Herhangi bir suç işlemiş kişinin soruşturması yapılırken ifade verenlerin doğru söyleyip söylemediğini anlamak için ,değnekten atlamaları istenir. Bir kişi değneği tutarak diğer ucunu yerden hafif yukarı kaldırır.Sonra yemin verilen kişi veya kişiler atlamaya başlar atlamayanın suçlu olduğu yada doğru söylemediği ortaya çıkmış olur.Köyde bu yemin verme türünün çok etkili olduğundan Osmanlı Devleti kolluk kuvvetlerinin sıkça kullandığı bir gerçektir .Hatta Cumhuriyet döneminde Jandarmanın da bu yolu seçtiğini bu gün hatırlayanlarımız çoğunluktadır.Öyle ki : Köy erkeklerinin değnekten atlatılarak sonuca ulaşılmaya çalışıldığı sıkça olurdu.

Burada eski Türk'lerde görülen kılıçtan atlayarak ant içme töreninin zaman içinde kılık değiştirerek devam ettiğini anlıyoruz.

Kökenini Anadolu arkaik devrin de arayıp küçücük bir benzerlik bulunca sevinçten çılgına dönen "bak işte senin kökenin burada" demeye çalışan Anadolu mezarlığı sevdalılarına, şuuraltında Türk' e olan kinini arkeolojik kazılarla kasmaya çalışan ekalliyet ırkçılarına böyle sayısız kültürel varlığı göstermek her zaman mümkündür. Ama onların bunları görmeye pek niyetleri yoktur.

DİL ÖZELLİKLERİ

Anbarcık ağızı:Modern Türkçe'nin geçirdiği evreleri henüz geçirip tekamülünü sağlamamıştır.Daha ziyade 14.Yüzyıl Oğuz Türkçe'sinin kalıntı ve özelliklerini taşımaya devam etmektedir.Kullanılan bir çok kelime bu gün Türkçe'de unutulmuştur.Dikkatli bir tarama bizi enterasan sonuçlara ulaştıracaktır.

Bu ağız , Fethiye Körfezinden başlayıp, Antalya İlinin batı bölümünü içine alan ve Tefenni Kara Kuzu Gediğinden .paralel bir çizgiyle Bucak İlçesinin batı kısmına kadar ulaşan kesimde kullanılan bir ağızdır.Dilde Teke bölgesi diyebileceğimiz bölge , aslında coğrafyacılar tarafından da bu isimle anılır.Dilciler bu ağızı Salur ağızı olarak nitelemektedirler ki :Tasadüf mü bilinmez Teke Türkmen Aşireti , Oğuz Salur boyundan çıkmıştır. [1] Sarılar cemaatinin Salur boyundan neşet ettiğini yukarda vurgulamıştık. Yalnız Burdur İlinin Çavdır,Dirmil (Altınyayla),Göhlisar'ın bazı doğu kısım köyleri , Tefenni'nin birkaç köyü,Bucak ilçesinin Antalya yolunun batısında kalan köyleri bu ağızı konuşmaktadırlar. Burdur'un diğer yerlerinde , Kayı ağızı konuşulur.

Köy ağızında bilhassa fiiller çoklukla kullanılır. Fiiller mutlaka bileşik dir. Mesala yapıpduru,saçıpduru,alıpduru gibi...

Anbarcık Köyü'nde Geliyor şimdiki zaman 3.Tekil şahıs fiili Geliyo-Gelibba-Gelibbatırı – olarak üç şekilde söylenmektedir.Bu durum da bu ağızın , Türkçe'nin tarihi gelişim sürecini henüz tamamlamamış ve devam ettiği için mi , yoksa ayrı ayrı zamanlarda köye yerleşmiş ; farklı cemaatlerin ağız özelliklerinin bir sonucu mu olarak değerlendirmek gerektiğini kestirmek hayli zordur.V harfi bazen h olarak çıkar.Mesala vur yerine hur denir

FOLKLOR

Son zamanlar da tüm Türk Toplum hayatında görülen çözüme , yozlaşma ne yazık ki bu köyümüzde de görülmektedir.Bir çok gelenek ve göreneğimiz artık unutulmak üzeredir.

Eski düğünler bu gün yapılamamaktadır.Beyaz gelinlikler,Safayıları,Peşlileri ,eski gelin başlarını unutturmuştur.Gelin alıcılar tarihin derinliklerinde kalmıştır.Geleneksel kadın giysilerimizi giyen kadın hemen hemen hiç kalmadı.Şalvar adı verilen estetikten yoksun kadına çuval giydirilmiş gibi duran ucube giysi, güzelim önecekli ,dizlikli ve kuşaklı ,peşli adı verilen üç etekli Türkmen kıyafetlerini çoktan ortadan kaldırdı.Saçları örgülü kızlarımız pek yok .Eskiden saçını kestirip,örmeyenlere inanılmaz bir mizah

uygulanıp kınanılırdı.”AVRUPA ŞAÇLI” denilip alaya alınırdı.

Müzik:Teke Yöresi içindedir.Gurbet Havaları,Boğaz Havaları,Teke Havası adı da verilen çeşitli Türküler çalınır söylenir.Gurbet Havalara Garipler da denir.Çocuklar ellerini boğazlarına basarak ya da boğumlayarak çeşitli sesler çıkararak boğaz havalarını söylerler.1940 'lara kadar en yaygın müzik aletinin Üç Telli bağlama olduğu anlatılır.Daha sonraları yavaş yavaş unutulmaya yüz tutmuştur.

Gurbet Havalara birkaç örnek

Ezelidir gahbe dağlar ezeli

Yağmur yağarda her dereleri doldurur

Güz gelince döker bağlar gazeli
soldurur

Ecel gelir gül benzini

Güvenme şöhetine yalan dünyanın

Beylere düşer de dünya güzeli

Bilmem ağladır da bilmem güldürür

Dibi temelinden bozuk yalan dünyanın

X

X

Kara daşlara benzer gelin senin yatışın

Çiniler durur da yaylamın taşı

Tüneksiz kuşlara benzer senin ötüşün

Garip garip öter de sılamın kuşu

Azrail indi de ordumuza yetişin

Kendi sılasında gülmeyen yiğidin başı

Şahanlar elinde de kalmış yavrularım var benim

Varıp gurbet de güler mi sandın

Halk oyunları:Üç gruptur.Halk bunları şu şekilde adlandırır.Ağırlar,Düzler,Tüngümler.Ağırlar:
Ağır Zeybekler(Adı böyledir).

Adeta ayın yapılır gibi ,özel bir itina ile ve özel bir tavırla oynanırdı.Seyredenler hiçbir ses çıkarmaz onlar da aynı saygıyı göstererek izlerlerdi.Bu gün bu oyunu bilen oynayan hemen hemen kalmamıştır.Aklım da kalan Mehmet Türkcan (Rahmetli Nazım Mehmedi)ın ağır zeybekleri güzel oynadığıdır.

Düzler(Teke Zeybekleri):Cezayirli,Sarı Zeybek vs

Tüngümler(Teke Zortlatmaları):Bu oyunları inanılmaz derecede güzel oynayan ,el ve ayak figürlerini son derece uyumlu bir biçim de icra eden kişiler vardır. Bu şekil de oynayanlara başka yerler de pek rastlanılmaz

Ayrıca kamalar la Koroğlu oynanırdı.

Bilmeceler

Dağdan gelir taştan gelir .Bir kükremiş aslan gelir(Sel)

Ak dağda Kara koyun yayılır.(Yazı)

Uzundur kuyu soğuktur (Tüfek)

Yer altında aslan yatar (Saban Demiri)

Yakada yarım alacık içinde Hasan kölecik (Kulak)

Elemez melemez ocak başına gelemez (Tere yağ)

ÇOBANLIKLA İLGİLİ BAZI GELENEKLER

Bir çocuğun , Kara dikmen adın da ki keçisini severken söylediği bir manimsi sözler

Hey Kara Dikmen Kara Dikmen

Boynuzların çardak

Memelerin bardak bardak

Süt vermezsen çanak çanak

Ben seni seni gütmen

Keçi İsimleri:Yagal Dooş,Kır Dooş,Ger Dooş,Sakar Dooş,Kara Dooş,Kır Yagal,Ger Yagal,Kızıl Yagal,Sakar Dikmen,Kara Dikmen,Yalama Sakar,Akış,Göküş,Kızıl Ger...

Dooş ,eski Türkçe de Tokuş isminin zamanla değişerek bu günkü söyleniş halidir.Doş keçilerin boynuz yapısıyla ,yagal kulak rengiyle alakalı isimlendirilmiştir.Ertokuş 'un insan adı olarak eskiden sıkça verildiğini biliyoruz.

Yaşına girmemiş keçi yavrusuna oğlak,yaşına girmişe çebiş bir yaşından büyük keçiye Gezem ,ilk oğlağını kuzulamış keçiye Göğleme,erkek çebişe teke ,bir yaşında olana birli ,iki yaşında olan ikil diye söylenir.. Koyunun bir yaşındaki kuzusuna toklu,kuzulamamış ya da kuzulamaya hazırına şişek , boynuzunun biri kırık olan keçi çelek keçi dir. Sürünün yattığı yere yatak yeri ,kuzu ve oğlakların kuzuların katıldığı dama kuzuluk denir.Kuzuluk çoban damına benzer ancak ağzında taş duvar vardır ve kapatılmak için çalı çırpı bulunur.Köyde koyunlarla ilgili isimlendirmenin pek olmayışı ya da seyrek oluşu keçi sürücülüğünün çok eski tarihlerden beri

yapıldığını en azından göçebelikten beri kadim esas bir meşgale alanı olduğunu düşündürmelidir.

Sürü tek başına bir kişinin olduğu gibi çok sayıda ailenin hayvanlarının toplandığı hayvan topluluğu da olabilir. Sürünün içinde malı bulunanlara katıntı denir.

Katıntı günde iki kere kuzu veya oğlakları anasına vermek için köyden uzaktaki yatak yerlerine giderler. Sabah ve akşam yavrular analarına verilerek emzirilirler.

Kuzular ve oğlaklar belli bir büyüklüğe gelmeden kesinlikle katıntılar , anaların sütünü sağlamazlar. Çoban buna şiddetle karşı çıkar. Zamanı gelince katıntıya haber verir . O gün ,kadınlar hep birlikte sağım yapılacak yere giderler. Sürüye yaklaşınca ellerindeki bakraçlara vurarak çeşitli türküler söyleyerek çobanı överler. Katıntının geldiğini gören çoban onları karşılar.Türküleri duyunca genellikle bir coşku hakim olur. Silahlar atılır. Kadınlar güçleri yettiğince çobana evden yiyecek bir şeyler getirip verirler. Neşe içinde sağım başlamış olur. Artık böyle bir gelenek kalmadı .

Çanlar: En büyüğüne Hatap , Onun küçüğüne Köşeli , Köşelinin küçüğüne Güdüm denir.Daha küçüğü ise Güldüreyik .Güldeğin küçüğü Gıldırayık adını alır.Dikdörtgenimsi şekilli ve içindeki dili demir olanlara Taka denir. Pirinç madenin den yapımı olanların en küçüğü Geveze diye anılır.Yalnız hataplar deve çanıdır.

Akşam üzeri ekmek getirirken, Boruklu yamacında keçi sürüsünün başında gördüğü çoban oğluna yaşlı bir ananın, Çat Yolundan seslenerek şöyle öğüt verdiği tarafımdan duyulmuştur.İkisi de şimdi rahmeti rahmana kavuşmuşlardır.

-Oğlum oğlum Ay oğlum (Ay – köyde birine hitap şeklidir.)

Uçuruma varma uçarsın

Yar ucuna varma düşersin

Önden gitme kalan olur

Kekik alıp ölen olur

Taş altına el sokma yılan olur

Taş döğünü olur çarığın ayağın çıban olur

Oğlum oğlum Ay oğlum ... Yağmur çok olursa girme derelere

Ildırım düşer belki kayalara

Oğlum oğlum Ay oğlum ...

Öröme çok yanaşma Tokatçıya aldırırısın

Geceleri sak uyu hırsıza çaldırırısın

Oğlum Oğlum Ay Oğlum

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

-Ne arasın Hacı Ahmet'te Kav çakmak

-Hasta cavırın Angaryaya gidişı gibi sallanma

-Abbasın kör gaz gibi

-Gök başlı cavır

-Ellezin inek derisini sürüdüğü gibi sürüyüp durma

-Haline bakmaz Kesmez nacakla Hasan Dağına oduna gider

-Din iman gök mintan

-Keşkeğı koyultalım

-Ala keçinin sütlü oğlağı

-Hiç mi bazar da adam ağzı görmedin

-Güneşin doğduğı yere çömelmek

-Hiç harman da dirgen yememiş.

-İşin iyi eşin iyi ne işin var yas evinde çık çık oyna gir gir oyna .

İşin kötü eşin kötü ne işin var düğün evin de gir gir ağla ,çık çık ağla .

-Sizin bağdaki kara salkımlı üzümde bizim bağdaki gök koruk iyidir

-Tilkinin bakır s....ğı yer.

-Çingenenin tam karı boşadığı zaman

-Suyun şarlamazından ,insanın solumazından korkacaksın.

-Topuğundan derin suya batmas ,kendinden büyüğe çatma.

-Tokatçı eline geçmezse Fethiye'yi bulur

-Aşa hanımın ileğeni ,Fatma Hanımın dığanı ile uğraşma .

-Kuşa süt nasip olsaydı anadan olurdu

-Köprü suyu böldükten sonra

-Düşüncemenin geçincemeye faydası yoktur.

-Zenginlik ev ,güzellik soy güder.

-Kır fermanı vermek .(Enterasan bir deyimdir)

-Ali kıran baş kesen kesildi başımıza

-Yanağralardan(Yanıkaralardan -veba hastalığı) gidesice

- Zor Ali oğlu kesildi başımıza (Zor Ali Bey , kesin tarihi bilinmemekle birlikte Gölhisar topraklarında 18.Asır başlarında Osmanlı Devletine isyan eden bir Sipahi beyidir.)

-Hun evine oturmak:Elinde avucunda bir şey kalmamış kimseler için söylenir(Derin tahliller yapılabilecek başka bir deyim.Hun Türkler'inin çok basit bir şekilde hayatlarını sürdürdükleri fakir yurtlarına telmih için kullanılıp nasılsa zamanımıza kadar halkın şuuraltın da yaşayıp gelen bir deyimdir.Başka bir anlamı kan evine oturmak olabilir .Ancak Farsça hun kan demektir.Kan evi demek mantığa pek uygun düşmemektedir.Akla Hunlar'a komşu olan diğer kavimlerce kullanılıp onlardan tekrar Türklere geçmiş olabilir)

-Dokuz kurda bir sıpa .

- Dokuz kişi sekiz kaşığı yere düşürmemiş.

-Köpeğe emek olmaz tingilder dağı dolaşıp geliverir.

-Aç köpeğin önünde tepit eğlenmez.

-Çatılı öküz arasına girilmez.

-Eniğini yiyecek kedi una beler.

-Çocuk başı deli Ömer.

-Ver Ömer'e ,yaz duvara .

-Şimdi buldu Bağdat valiyi.

-Yandı cavırın pazarı .

-Ali Dayı havuz ,yumurtası kavuz.

-Papaz harmanı olmak.

-İtli Ali ,kazıklı Veli.

-Emeksiz semek olmaz.

-Alim yetirsin ,Aşam bitirsin.

- Kendi oturak, Dili bıtrak.

-Oğlunla ordu, kızınla komşu ol.

-Kahveyi Ger Kavur .

Sigarayı yandan savur

Tömbeki cavır oğlu cavır.

-Başı ağrıyanı deve tepmiş olur.

-Öküzcü öküzünü,sabancı sabanını aldı gitti kaldık mı elimiz de övendire?(Övendire :Çiftçi aracı.Uzunca bir çubuğun bir ucuna kaz ayağı denilen demir parçası geçirilir burasıyla çift sürerken saban demirine sıvaşan çamur veya topraklar kazınır diğer ucuna da çivi çakılır buraya da mudul denir. Öküzler mudulla gayrete getirilir.Övendire: Söven direk kelimesinin zamanla değişmiş halidir.

Anbarcık Köyün de kullanılan bazı mahalli sözler

Üyüm üyüm :Arkası kesilmeden –Üyüm üyüm insan geliyor.....

Öten :Geçen gün

Acel Ece :Azrail(Ecel Ece)

Çıngay: Yumurtaya gelmiş tavuk.

Kesmene :Birisinin taklidini yapmak.

Eynalaz: Hilekar

Perli: Çocukların taştan yaptıkları bilye.(Bu kelime ,Dede Korkut Hikayelerinde de sıkça kullanılır.Dokuz perlili gürz ile....)

Gumbadız :Yalan atmak

Selcik:Arsız kızlara söylenir.

Görek :Kilit

Gaga: Yaşca büyük kişiye hitaptır.Erzurum'un Dadaşı ,Elazığ'ın Gakkoşu gibi bu yöreye mahsustur bilhassa Koz ağaç ve Anbarcık köylerinde adeta parola haline gelmiştir..Ayrıca ,Dirmil ,Göhlisar ,Çavdır ve Bucak ilçelerinin bir çok köyünde kullanılır.Orhun yazıtlarında da kaga şeklindedir ve bu anlamda kullanılmaktadır.Kagan sözcüğünün ses düşmesi sonucunda Kaga - Gaga 'ya dönüşmüş olduğunu varsayabiliriz. Bu tip hitap şeklinin daha ziyade Horzum Yörüklerinin de görüldüğünü burada belirtmek gerekir.

Ece :Yine ağabey manasında kullanılır .Yazır ve Koca Tarla Köylerinde daha yaygındır.

Esirik 😊eli,Delimsirek

Kubuz atmak:Aslı astarı olmayan şeyleri gerçekmiş gibi anlatma.Eski bir müzik çalgısı olan Kopuz kelimesinden kalmadır.

Uluk: Saçma sapan hareketlerde bulunan kişi.Deli.

Dokanak: Yük taşıyan develere veya diğer hayvanlara dar bir yerden geçerken sırtındaki yükü etrafa sürtünerek yıkmaması için söylenir.

Ellik cavırı.Bizim cavırımız (Gavurumuz)Eski den Osmanlı Devleti zamanında yaşayan yerli hristiyanlara verilen isim.Bunlar daha ziyade sahil bölgelerinden(Örneğin Fethiye civarından) gelip çeşitli sanatları icra eden kişilerdi.Bu da enterasan bir deyimdir.Eski Türk sosyal yapısında İl kavramı önemli bir olgudur.İç İl ,dış il ikilemesi Osmanlı çağında da vardı.

Kurama 😊lanlama ,tasarlama .Öz Türkçe bir kelime .Türkçemizin en önemlisi halkımızın bir çok kere şahit olduğumuz gibi yabancı bir çok sözün karşılığını nasıl bulduğunun güzel bir örneği.

Sagıralı:Burnundan konuşan ve konuştuğu tam anlaşılamayan kişi.

Öykünmek.Deli dolu konuşan .Genellikle saçma sapan ,mantıksız konuşma.-Öykünüp durma karşımda....

Aydınmak :Kendi kendine konuşmak.

Yasavul olmak:Çok eski bir deyim.Kavga veya bir kargaşa sonunda ortalığın sakinleşmesi.

Ozan gibi konuşmak:Son derece enterasan şeyler konuşan kişiler için kullanılır.Mesela Ozan gibi derler...

Bödü: Henüz yaşına girmemiş deve yavrusu

Baranı:Oturan küçük insan topluluğu

Alama :Taş parçası.Kavgalarda çokça kullanılır.—Sırtına bir alama yedi ki!...

Çiyin:Omuz ile boyun arası

Siyin :Belin alt kısmı.

Kara Ece. Tevazu olarak bendeniz manasın da kullanılır. Kara Eceng yetişivdi gari...

Karabaşım : Her hangi bir sebeple bir olayda tek başına kalanlar söyler.

Yurda Kaçan :Yukarda anlattığımız yurt gelenekleri içinde değerlendirilmeli.Bazı hayvanlar Yurt yeri göçle terk edildikten sonra yeni göçülen yerden kaçarak eski yerlerine geri dönerler.Sahibinin bir şekilde işinden gücünden geri kalmasına sebep olur .Onun için bu tür hayvanlara yurda kaçan denir.Ama asıl bu deyim haylaz işe yaramaz evlatlar için kullanılır.—Bizim yurda kaçan nerelere gitti yine acaba?

Yurt yerlerin de kalasıca :Bir ilenç türü.Beddua .Yine ilginç bir deyimdir. Bazı hayvanlar göç günü kaçarlar veya dağda bayırda kalıp bulunamazlar.Veya yaşlı , hastalıklı hayvanlar buralarda kasıtlı olarak bırakılırlar. Bu hayvanlar göçten sonra yurt yerlerine gelirler.Ancak yurt yerlerinde tam yerinde bir ifadeyle esen yellerden başka bir şey göremezler.Hüzünlünen hayvanlar sahiplerini yada diğer hayvanları acı sesler çıkararak bir o yana bir bu yana seğirterek ararlar . Seyredene son derece hüzün verir .İşte buna kıyasla insanımız bu bedduayı eder ki, eski hayatın günümüze kadar bir yansıması böylece ortaya çıkmış olur.

Seğrik:Küçük kurt.Kurtçuk.Çökeleğin kurtlanması.

Böge:Küçük, zehirli örümceğe benzer bir hayvan.

Tığcı:Gözcü

Çoka:Kısa boyunlu kimse.

Gezekci:Kuzu sürüsü çobanı

Okunak:Okul, mektep

Ivga:İnsana rahat vermeyen kötü his.Bir çeşit kötümserlik. Ne ıvgalı insan...

Caynaklamak :Tırnaklarla ellerin veya yüzün parçalanması .

Öz:Herhangi bir akarsuyun aktığı yerin etrafının yeşererek otluk haline gelmesi.

Örüm :Hayvanların yayılmak için girmesinin yasak olduğu ekili arazilerin bütünü.

Tokat :Örümde kaçak olarak girip zarar veren hayvanların kapatıldığı taşlarla çevrili ağıl.

Bey ana:En büyük amcaya yeğenleri büyük baba derler onun hanımına da bey ana adıyla çağırırlar.

Oba :Misfirlige gidilen komsu

Seyrimek :Bayginlik geçiren kisi.

Tokatçı :Kır bekçisi. Ekilmiş araziye zarar veren hayvanları toplayıp tokada kapatan kişiler.Serbest bırakmak için hayvan sahiplerinden belli bir miktarda ceza için para alırlar.

Yağış:Motif veya karşısındaki kişinin konuşmasını ağzını burnunu büzerek ,bükerek kötü şekilde taklidini yapma .

Yakım:Bir olay üzerine herhangi bir kişi tarafından yakılan özel bir makamla okunan ağıt veya türkü.

Örgüllük:Bir evde ölen kişinin akrabaları , yakınları ,tanıdıkları ölümünden sonra ilk bayram günü toplanarak onun için yas tutarlar.Bu bir nevi anma törenidir.Kadınlar ölü için yas ederler(Ağıtlar yakarlar)

Yaranlık(Yarenlik):Eğlence .Bir Arkadaş grubunun aralarında ki sohbet toplantısı.Sazlı sözlü de olabilir.Düğünlerde gençlerin yaptıkları eğlenceye de yarenlik denir.Ancak onun belli kuralları vardır.Yaranlık başı içlerinden birisi olur.Emirleri kesindir Katılanlar ona uymak zorundadırlar.Oldukça sert şakalar yapılırlar.

Girerlik.Bir çeşit basit yapılı ev.Tek göz(Oda) olur.Konar göçerlikten yerleşik hayata geçiş konut tipidir.Sadece kışın karından korunmak için yapıldığı anlaşılıyor.Küçük bir penceresi vardır.Büyük baş hayvancılık hemen hemen hiç yapılmadığı için ahır yoktur.Küçük baş hayvanların ağılının ortasında bulunur.Bir nevi damdır.15 .Yüzyıl ile 17. Yüzyıllarda kullanıldığı sanılıyor. Bazı örnekleri yakın tarihlere kadar tek tük görülüyordu

Hanay Ev:Zamanla ziraat yapmaya başlayan konar göçerler yarı göçebe hayata başlamışlardı.Büyük baş hayvan beslemeye geçilince Girerlik ev tipini geliştirmek mecburiyeti hasıl oldu.Cümle kapısından girişte bir boşluk(Hanay) ve boşluğun solunda

ailenin kaldığı iki oda sağında ise samanlık ve ahır.20 Yüzyıl ortalarına kadar kullanılmıştır.Toprak damlardır.

Saray Ev : Ziraat ağırlıklı hayat tarzı iyice yerleşip ihtiyaçlar çeşitlendiği için toplumsal gelişmenin de etkisiyle, Hanay evler terk edilip iki katlı evler inşaaya başlandı. Bu tip evlere de saray ev dendi.İki katlıdır.Genelde kiremit örtülüdür.Toprakla örtülü olanlar çoğunluktaydı.Bey takımının konaklarının küçük bir modelidir.Alt kat ahır ve samanlık,üst kat dört odalıdır.19.Yüzyıl ikinci yarısından itibaren görülmeye başlamıştır.

[1] Faruk SÜMER.Oğuzlar İstanbul-1992.Sayfa ,253

<http://www.burduranbarcik.com/kulturdokusu.htm>

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#), [Derleme sözlüğü](#), [Yemek](#), [Çocuk Oyunları](#) | [» yorum bırak](#);

ÇOCUK OYUNLARI

Haziran 5, 2008

GÖLHİSAR

Değerli okuyucular: Teknolojideki hızlı gelişme çocuklarımızın ilgilerinin de eskiden evlerde, sokaklarda oynanan çocuk oyunlarının kaybolmasına veya yok denecek kadar azalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla burada adı geçen ve kısaca oynanma şekli verilen birçok oyun bölgemizde artık yok denecek kadar azdır. Bu oyunları burada zikretmemizden murat kaybolup gitmesini bir ölçüde kitap sayfalarında da olsa önleyebilmektedir.

<http://golhisarhem.meb.gov.tr/kitap/cocukoyunlariveelsanatlari.htm>

- 1- Esir Almaca: (8-14 yaş grubu) En az beşer kişilik iki grup ile oynanır. Koşu ve dikkate dayanıklı bir oyundur. Gruplar arasına 40-50 m mesafe bırakılır Karşılıklı her iki gruptan birer kişi çıkar birbirlerine dokunmaya çalışırlar. Önce dokunan diğerini esir almış olur.(Esir aldığını kendi bölgesine yurduna götürür.) Bu oyun ta ki grubun biri tamamen esir oluncaya kadar devam eder. (Günümüzde oynanmıyor)
- 2- Hangisinde Var?: (6-12 yaş grubu oyunudur.Dikkate dayanır) İki kişi veya daha fazla elemanlı iki grup ile oynanır. Yere (zemine) 10-15 kitap konulur. (Yoksa mendil) Avucunun içine alınan bir metal para veya yüzük rakip oyuncuya veya oyunculara sezdirilmeden bütün kitapların altına el sürülerek birine bırakılır. Rakip oyuncular para saklama işi bittikten sonra şunda yok, şunda yok.... diyerek ta ki var olduğunu zannettikleri kitaba kadar gelirler ve şunda derler. Eğer parayı

bulabilirlerse saklama sırası kendilerine geçer, bulamazlarsa aynı grup yeni baştan saklar ve oyun böylece sürer gider.(Günümüzde oynanmıyor)

- 3- Tenge : (12-16 hatta 18 yaş gurubuna hitap eder) Özellikle yayla ve koru (mera)oyunudur. Bir ebe ve sınıflandırılmayan oyuncu sayısı ile oynanır. (Yani herkes girebilir) 30-40 derece eğimli bir arazide oynanır. Malzemesi 2-3 yıllık ardiç ağcı dal sürünü, karamık sürgünü veya iğde sürgünü -şahı-dır.Zeminde elindeki bu sürgün çubuğun kaymasına dayalı bir oyundur.(eldeki bu çubukların adı tengedir ve her oyuncuda bundan birer tane olur)

Oynanışı: Ebe kendi tengesini oturmakta olan oyunculara paralel, bir tenge boyu mesafeye koyar. Oyuncular ayak tabanlarından birkaç kez yaylandırdıkları tengeyi o hızla ellerinden bırakırlar. Salınan tenge ebenin yatmakta olan tengesine temas edere, ebenin tengesi temas eden tengenin gittiği en uç noktaya konur. Eğer salınan tengeler ebenin tengesine temas etmezse tenge hapis olur. Bütün oyuncular ebenin tengesine temas ettiremezlerse ebe bütün hapis tengeleri kendi tengesini ilk yatırdığı yere oturarak yatmakta olan kendi tengesine ayakta yaylandırarak vurmaya çalışır. Bunun sonucunda;

- a- Hiçbir tengeyi kendi tengesine vuramazsa çobanlığı (ebeliği) devam eder.
- b- Eğer bir tengeyi vurabilirse o tengenin sahibi çoban olur.
- c- Şayet birkaç kişinin tengesine vurabilirse vurulan tengelerin sahipleri tengelerini ayakta yaylandırdıktan sonra en uzağa atabilmeye çalışırlar Tengesi geride kalan çoban (yeni ebe) olur.

- 4- Kuyucuk: (8-14 yaş grubu) iki kişiyle oynanır.Toprağa çorba kasesi büyüklüğünde karşılıklı üçer çukur (kuyu) kazılır.Her kuyunun içine karşılıklı altışar taş konur. (Bilye büyüklüğünde) Oyuna başlayan kuyunun birinin içindeki taşları avucuna alır diğer kuyulara birer adet koyarak dağıtır. Elindeki son taş boş kuyuya isabet ederse ona simetrik olan rakibinin kuyusundaki taşları alır. Eğer son taşı içinde taş bulunan kuyuda biterse oynama sırası rakibe geçer. Bu oyun karşılıklı bir tarafın taşları (kuyusundaki) bitinceye kadar devam eder. (Son 20yıldır ben bu oyunu ilçemizde oynayanı görmedim.

- 5- Pabuç Atmaca:

HALK OYUNLARI

- 1- Eşek Taşı: (Önceden yetişkinler oynar imiş günümüzde oynanmıyor) Üçer kişilik ile grup ile oynanır. Karşılıklı (atış mesafesinde) bloke gibi dikdörtgensel özellik

gösteren üçer taş dikilir. Her oyuncunun üç taş atma hakkı vardır. Attığı her bir taş ile rakip oyuncuların dikili olan taşını vurarak yıkmaya çalışır.Eğer vurur ve yıkar ise yaktığı her taş için bir taş daha fazla atma imkanına kavuşur. Oyunda atma sırası rakibe geçmeden karşı tarafın bütün taşları yıkılır ise taşları yıkılan grubun oyuncuları, taşları yıkan tarafın oyuncularını sırtlarına binerek iki taş arasındaki mesafeyi bir kez dolandırırılar. (günümüzde yok)

- 2- Balık Battı: (Yetişkinler oynar 18-25 veya 30 yaş gibi) Teke yöresi ve Ege bölgesinin diğer illerinde de gördüm. Özellikle uzun kış gecelerindeki düğünlerde maşaladan sonra gecenin ilerleyen saatlerine kadar damat evinde oynanır. Oynanışı: 8-10 yetişkin yer sofrasına oturur gibi otururlar. Aralarına (ortaya) bir ebe alırlar. El, yüz silme havlusunun bir ucuna düğüm ederek top haline getirirler. Oyuncuların elleri daima arkada olur. Ortadaki ebenin gafletinden yararlanarak havlunun topuzlu kısmını ebenin sırtına vururlar ve hemen havluyu yine çemberin dışına oluşturan ellerde elden ele dolandırırılar. Ebe havluyu herhangi bir oyuncunun elinde yakalayabilmek için çırpırır. Yakalayabildiği anda elinde havlu yakalanan ebe önceki ebe ise oyuncu olur ve oyun bu şekilde sürer gider.
- 3- Dona Gütme: (Yetişkinler uygular, oynar küçükler oyunun neticesine maruz kalır.Yıldırımaya bıktırmaya yönelik bir oyundur) Balık battı oyununda olduğu gibi yine düğünlerde un odun ve maşala akşamları damat evinde oynanır. Maksat oturulan odada genişliği sağlamak, kendilerine göre küçük olanları yıldırıp o odadan uzaklaşmalarını sağlamak. (Günümüzde ilçemizin Armutlu mahallesinde nadiren oynanır)

AVCILIK

İlçemizde avcılık coğrafi konumunun sunduğu imkanlardan dolayı su ürünleri avcılığı ve kara avcılığı diye iki grupta toplanır.1980 li 1985 li yıllarına kadar avcılık oldukça amatör ve her önüne gelen tarafından yapılır iken son zamanlarda av hayvanlarının azalması denetimi ve denetimin sonucunda yasal olmayan avlanmalara yaptırımlar getirilmiştir.

Biz burada avcılığın çeşitleri ve yapılışı üzerinde durmayacağız. Ancak günümüzde artık mazide kalmış fakat yaşatılmasını arzulamamıza rağmen bu arzumuzun ütopik bir beklenti olarak düşlerimizi süslemeden öte geçemeyeceğine inandığım bir geleneğin kayboluşunu aksatarak av bahsini bitireceğim.

Eskiden av hayvanını bol olduğu zamanlarda herhangi bir mahallenin bu işe ilgilileri toplanır birlikte ava gidelermiş. Buna sürekle avı yani safari denir. Bu tür avlarda oldukça bol miktarda av hayvanı avlandığı için av etinin hazırlanmasının saklanıp korunmasının meşakkati güç olduğundan ve dahi birazda manevi etik değerlerimizden dolayı bu etler köy odalarında (mahalle odalarında)* topluca mahalle halkına ikram edilirmiş. Bu uygulamaya köy odasında etli aş denir. (Günümüzde bu uygulama yok)

*Köy odası: Herhangi bir mahallenin veya sokağın o günün şartlarına göre zengini tarafından yaptırılan iki katlı (alt kat ahır) üst katta yabancı misafirlerin ağırlandığı bir oda ile mescit olarak kullanılan ikinci bir odadan müteşekkil bina (yapı).

EL SANATLARI

- 1- Hasır: Göl kenarlarındaki ve/veya bataklıkta bulunan içi dolu olan kamıştan örülen yer sergisi. İyi yalıtkanlık özelliği gösterir. Eski ahşap evlerde kilimlerin altına soğuşu önlemek için serilirdi. Ayrıca çoban evi (alacak) yapımında kullanılırdı. En son takriben 8-10 sene evvel Söğüt kasabası tarafında dokunduğunu (örüldüğünü) gördüm.
- 2- Kalaycılık: Bakır su ve yemek kaplarının iç yüzeylerinin ne şatır ile kaplanması sanattır. Kaplamaktan maksat bakırın yemek ve içecek ile temasını kesmek ve dolayısıyla yiyecek ve içeceğin bozulmasını önlemektir.

Mutfak malzemelerindeki gelişme, pişirme ve saklama kaplarındaki modernizasyon bu sanatı da öldürmüştür.

Günümüzde bu işle iştigal eden tek tanıdığım ilçemiz Yeni Cami mahallesindeki Osman Gürler' dir.

- 3- Semer ve Eyercilik: Yük hayvanlarının gücünden yaygın olarak yararlanıldığı dönemlerde revaçta bir zanaat dalıydı. Yükün hayvana tutturulmasına yardımcı binek olarak kullanıldığında rahat etmeye yönelik oturaktır.

En iç tarafı keçe, orta kısmı hasır kamışı (dolgu malzemesi) ve en dışı ise deriden oluşur. İlemezde semercilik sıfırdan yapma değil de genelde var olanı tamire yöneliktir. Ancak günümüzde buda yok denecek kadar azdır.

YÖRESEL DEYİM VE KELİMELER

- Şippek : Yazlık sandalet tipi üstü çıttaklı çocuk ayakkabısı
- Kıymık : Çok küçük odun parçası. (Özellikle çıra için kullanılır)
- Pontür : Pantolon
- Kumpir : Patates
- Kupa : 1- (ihtiyarlar kullanıyor) Çay bardağı
2- Av köpeğinin küçüğü
- Susak : Ağaçtan oyma kulplu su tası
- Hıyya : Evet
- Cımcık : Birazcık
- Hadi gari : Haydi hareketlen (yola çıkalım)
- Cıngırak : Tahre velinin ilkeli. (Ardıç ağacından yapılır)
- Damızlık : Yoğurt yapmak için süte kullanılan az miktardaki yoğurt.
- Ufra : Hamurun senit ve oklavaya yapışmaması için ekilen az miktardaki un.
- Ganamaz : Özellikle inek sağmada kullanılan, yandan kulplu derin bakır kap.
- Dığan : Ateşe konabilen (odun ateşi) yağ ve balık kızartmakta kullanılan yayvan bakırdan pişirme kabı.
- Haranı : Odun ateşine konabilen yine bakırdan derin (kazandan küçük) tencere.
- Irbık : Bakırdan su ısıtılan kulplu abdest kabı

- Honu : Banyo ve tuvalette kullanılan su kabı
- Billa : Kız kardeşin büyüğü (abla)
- Efe : Erkek kardeşin büyüğü (Benim efem: Benim abem)
- İlenger : Bakırdan yayvan yemek kabı, geniş
- Uruba : Ceket
- * Ağzını tuzlamak : Terbiye etmek
- *Yorgunu yokuşa sürmek : Yersiz ve zamansız sorularıyla karşısındakini sıkmak.
- Yokuş : Yamaç, eğimli arazi
- Tengerek : İp bükülen kirmen
- Eğirmek : Koyun yününe veya keçi kılını ip haline getirmek
- Seyirtmek : Koşmak, zapıramak: (aynı) Koşmak
- Yelmek : Gençlerin hızlı vakitlerinde etrafında olup bitenlere bakmaksızın başının dikine gitmek
- Yalık : Cepte taşınılabilen mendil
- Yüklük(musandıra) : yorgan, yastık gibi örtüleri ve bakliyat türü kuru gıdaların saklandığı yer
- İdare : Lamba
- *semer acını (ağacını) kırmak : Anlatılan bir konuyu en son ve zordan anlamak
- Zorla : Zoraki
- Boduç (desdi): Topraktan yapılan iki ağızlı su kabı
- Loklok : Yine topraktan yapılan desdiye göre biraz aha büyük tek ağızlı kulplu su kabı
- Desde : Bıçılan ekinin küçük kümeleri
- Gavata : Beyaz eşyaların veya bisküvi çay gibi gıda maddelerinin içine konulduğu karton koli

- Sındı : Makas
- Kırklık : Koyun ve keçilerin yünü kırıktıkları makas
- *İğneden ipliğe geçmek : Zayıflamak, erimek
- Dakım : Sigara ağızlığı
- Silbinç : Beşiğe çocuğun dışkısı ile batırmaması için konulan toprak derin kase
- Bağırdak : Üstünü batırmaması için çocuğa takılan önlük.
- Zıbın : Üç etek türü kadın elbisesi
- Siin : Kadın elbiselerinin kenarlarından sarkan örülü ip
- Hıltar : Çoban köpeklerinin boynuna takılan başka köpeklerle boğuşma esnasında güç kazandıran uçları sivri demirden oluşan tasma.
- *Hıltar takınmak: (insanlar için) Yanına yaklaşılamayan, ne söyleyen kabul etmeyip, saldırgan tavır sergileyen
- *Leblebi kavururken tırnağı mı yandı?: Emek mi verdi? Nasıl olsa emeksiz kazandı
- *Taş at kolun açılısın : Hayır. Benden fayda bekleme. Sende öyle yap, sende olsun.
- Mertek : Özellikle çam ağacının genç olanından kesilmiş uzun atkı ağacı
- Söğen : Koyun, keçi ağılı yaparken yere dikilen kürek kulbundan biraz kalın ardıç dikmesi
- *Sarımsağı nerde yediysen ağzını orada kokut : Bana dert yanma, bu pisliğe nerede bulaştıysan git yine orada temizle
- *Kelle yiyeceksen sarımsağı ekşisi hesap edilmez: arzu ettiğin şeye ulaşmak istiyorsan giderlerine katlanacaksın
- Kirkıt : El tezgahında halı kilim dokurken kullanılan demirden sıkıştırma tarağı
- Yaba : Harmanda saman ile taneyi ayırmada kullanılan her tarafı ağaçtan olan kürek
- Yabaltı : Saman yüklemekte kullanılan altı parmaklı ağaç dirgen
- döndürgeç : Sacın üzerindeki ekmeği çevirmeye yarayan yassı tahta parçası

- Gışzet : İlkokul öğrencilerinin okul forması
- Peke : Çalı çırpıdan çevrilen bahçe çiti.
- Cizeme : Düzgün ağaçlarla çevrilen bahçe çiti.
- Yamalıklm : Elbisenin eskiyen yerine konulan (eklenen) sağlam parça
- İspirte : Kibrit
- Gırgı : Yufka ekmeği yapmada kullanılan ince dal odunu
- Velesbit : Bisiklet
- Dastar : Beyaz ince kadın eşarbt
- Tokuç : Çamaşır yıkama tokmağı
- Görek : Kilit (kapı kilidi)
- *Ekmek elden su gölden : Herşey bedava
- *Değirmenlik olmak: Kurumak
- Gönek : Beyaz kaputtan el dikişi ile dikilen iç giysisi (Atlet yerine)

Araştırma: Afer Haşağatay

Mimar Sinan İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmeni

Yazı kategorisi: [Aletler](#), [Atasözü ve Deyimler](#), [Avcılık](#), [Bayramlar](#), [Derleme sözlüğü](#), [Düğün](#), [Ev oyunları](#), [Yaylacılık](#), [Yemek](#), [Çocuk Oyunları](#) | » yorum bırak;

/Yalnızçam

Haziran 6, 2007

KÜLTÜR

Bir halkın yaşam tarzı olarak tanımlayabileceğimiz kültür, aynı kökene sahip bir toplum içinde de yöreden yöreye bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Çünkü kültür uzun bir geçmişin birikimi, olup içinde bulunulan coğrafyadan, iklimden ve diğer toplumlarla olan ilişkilerden etkilenmektedir.

Kafkaslar ve orta Asya ile Anadolu arasında bir köprü olan Ardahan da kendine özgü kültürel özelliklere sahiptir. Ağır iklim koşulları yöre ekonomisini hayvancılığa yönlendirirken halk arasında yardımlaşma ve işbirliğinin gelişmesini sağlamıştır.

Stratejik önemi nedeniyle savaflara sahne olması ve işgaller altında kalması sözlü edebiyatın gelişmesine neden olmuştur. Yöre ekonomisinin hayvancılığa dayanması ve küçükbaş hayvancılığın yaygın olması halı; kilim ve keçe gibi el sanatlarının gelişmesini sağlamıştır.

GELENEK VE GÖRENEKLER :

EVLENME :

Kız Saraflama (Zarraflama) : Evlilik çağına gelen erkek çocuğun ailesi, çocuklarına ve ailelerine uygun bir gelin bulma arayışına girerler. Gelin adayı genellikle, evlilik çağına gelen evladın beğendiği, ailenin uygun bulduğu veya yakın çevreden tanıdıkların tavsiye ettikleri bir kız olur. Uygun aday bulunduğu erkek tarafından kadınlar bir bahane bularak kız evine gider, kızın kendi aileleri için münasip olup olmadığını araştırırlar. Bunun içinde çeşitli oyunlar denerler. Kızın gözlerinin sağlamlığını öğrenmek için iğneye iplik taktırırlar; uzaktan konuşmaya çalışarak kulaklarının iyi işitip işitmediğini, evin temizliğine bakarak kızın çalışkan olup olmadığını öğrenirler. yemeklerine bakarak maharetli olup olmadığını anlarlar.

Kız İsteme : Uygun gelin adayı bulunduğu kız tarafına haber gönderilerek kız istemeye gidilir. Erkek tarafı münasip bir dille ziyaretin amacını dile getirir. Bunun üzerine kız tarafı düşünmek için süre ister. Bu süre içerisinde yakınlarının düşüncelerini alır ve erkek tarafı hakkında gerekli araştırmaları yapar. Eğer yapılan araştırmalar müspet olursa erkek tarafına haber gönderilerek yeniden davet edilir.

Beh Takma :Bu davet üzerine erkek tarafından kız istemeye giden kişiler, tekrar kız evine giderler. Erkek tarafı kız evine giderken yanlarında "beh" denilen ve manevi değeri olan eşyalardan oluşan bir hediye paketi götürür. Kız tarafı da aynı şekilde kendi "beh" ini hazırlar. Kız tarafı gerekli ikramları yapar ve sonunda karşılıklı olarak "beh"ler verilerek şerbet içilir.

Söz Kesme : Söz kesme olayı genelde "beh takma" işinden 3-4 hafta sonra olur. Söz kesme işinde nişan tarihi, çeyiz miktarı başlık parası, şişlik ve diğer eşyalar konuşulur, düğüne ne kadar atlı getirileceği karara bağlanır. Bu iş her iki tarafın vekil ettiği kişilere tarafından karara bağlanır.

Nişan : Erkek tarafı söz kesme sırasında belirlenen tarihte, kararlaştırılan nişan hediyelerini alarak kız evine gider.Nişan veya düğün için erkek tarafından kız tarafına gidenlere "atlı" denir. Bu isim, bu kişilerin kız evine atla gitmelerinden kaynaklanır.

Nişan için erkek tarafı genellikle altın, bilezik, yüzük gibi ziynet eşyaları ile elbiselik ve ayakkabı gibi giyecekler götürür. Kız tarafı da kızın kendi el emeği olan çorap, atkı, kazak, başlık gibi eşyalardan misafirlere hediye eder. Ayrıca bu hediyelerden damat adayına da gönderilir. Nişan sırasında gelin misafirlere nişan şerbeti ikram eder, atlılar da karşılığında "şerbet parası" olarak bir miktar para verirler

Başlık-Şişlik: Geleneksel düğünlerde erkek tarafından kız tarafına ödenen 'başlık' geleneği, günümüzde artık sürdürülmemektedir. Başlıkla birlikte

erkek tarafı, düğün hazırlıkları için kız tarafına "etlik ve şişlik" olarak koyun, sığır ve yemeklik eşyalar verir.

DÜĞÜN (TOY) :

Atlı Yığma : Düğün hazırlıkları tamamlanıp düğün günü geldiğinde davet edilen atlılar erkek evinde toplanırlar. Yaşlılar aşıkların bulunduğu odaya, gençler ise davul-zurnanın çalındığı yere götürülür. Atlılar düğün evinin uzağında karşılanır, atlı havası ile düğün evine getirilir, düğün evindeki eğlenceden sonra akşam vakti gelince de komşular tarafından gece yatısına götürülür.

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra kız evine doğru yola çıkılır. Kız evine yaklaşıldığında o yörenin delikanlılarınca gelenler karşılanır.

Kına Gecesi :Kına gecesi, gelinin baba evinde geçireceği son gece olup, bu gecede gelinin eline kına yakılır. Kına yakılmadan önce gelen misafirlere çerez, şeker, helva gibi ikramlarda bulunulur. Sonra gelin; kına yakılacak odaya tabaklar içinde yanan mumlar taşıyan genç kızların eşliğinde gelir ve orta yerde bir sandalyeye oturtulur. Gelinin kınası başı bozulmamış (dul olmayan) bir kadın tarafından hazırlanır. Genç kızlar ve kadınlar ayrılık, hasret kokan mani ve türküler söylerler. Odadakiler mani ve türkülerini söylerken gelinin kınası yakılır ve yine başı bozulmamış bir kadın tarafından sarılarak bağlanır.

Nikah töreni bittikten sonra çeyiz yayma işlemine geçilir. Çeyiz sandıkları ve bohçaları odanın orta yerine konulur. Erkek ve kız tarafının çeyizleri ayrı ayrı yazılarak değerleri belirlenir. Bu liste iki nüsha olarak hazırlanır. İmam, muhtar ve iki şahit tarafından imzalanarak biri erkek tarafına diğeri kız tarafına verilir.

Gelin Götürme :Kız evinden oğlan evine hareket günü geldiğinde, sabah erkenden araçlar hazırlanır. Araç olarak kışın at kızakları(zanka) yazın ise atlı arabalar hazırlanır.

Gelin evden çıkarken " gelin ağlatma " havaları çalınır. Kızın annesi hem ağlar hem de kızına öğütler verir. Kızın erkek kardeşi ise gelinin beline gümüş kemer bağlar. Kemerini bağlayana toy babası veya sağdıç tarafından bahşiş verilir. Gelinin yüzü al renkli ipek bir duvak ile örtülür ve gelin, iki yengesi tarafından itina ile getirilerek gelin arabasına bindirilir. Dualar ile yola çıkarılarak oğlan evine getirilir.

Gelin Karşılama : Gelin alayı düğün evine geldiğinde gelinin ayağını basması için bir bakır kazan ters çevrilir ve üzerine tahta kaşık veya çay bardağı konulur. Gelin inerken buna basar ve kırmaya çalışır. Kıramaması uğursuzluk sayılır.

Gelin iki yenge tarafından arabadan indirilirken damat ve sağdıç, daha önce hazırladıkları bozuk para ve çerezleri onların çevresine atarlar. Bu arada gelin inerken kaynana da gelinin önünde oynar. Gelin eve geldikten sonra çalgılar çalınır, oyunlar oynar. Gece damadın arkadaşları ve gelen atlılar sağdıçın evinde toplanır, güvey tıraşı yapılır. Bu eğlenceler gece yarısına kadar sürer.

Duvak Açma : Ertesi gün kuşluk vaktinde duvak açma töreni yapılır. Gelin düğün yerinde ortada bir sandalyeye oturtulur. Başında duvağı bulunur. Çalgılar çalar, oğlan sağdıç "beşaçılan", "karabağ" ve " hançerbarı" oyunlarından birini gelinin etrafında dönerek oynar. Bir yandan da elindeki hançer ile gelinin duvağını yavaş yavaş açar.

Gelinin Takdimi ve Yüz Görümlüğü : Duvak açma töreni bitip herkes dağıldıktan sonra ev halkı toplanır. Kız yengesini temsilen bu işi yapacak kadınlardan biri orta yere gelir, elini havaya kaldırarak çalgıcıları susturur. Ya sözle ya da türkü makamı ile şöyle der: **Gelin diyer yoktur atam**

Koyunum yok koça katam.

Bu söz üzerine kayınpeder öne çıkarak :

Men kaynatan senin atan,

Gelin hoş geldin hoş geldin,

Yavrum hoş geldin hoş geldin,Bize hoş geldin hoş geldin,

Dedikten sonra **"Benim tarafımdan gelin kızıma on tane kuzulu koyun, nesilden nesile onun olsun" diyerek gelinin yüz görümlülüğünü verir.**

Bu olay sırayla kaynana, kayınbirader ve görümce için de yapılır. Yüz görümlülükleri verilerek yenge ve sağdıçlar da alınarak bar tutulur ve düğün sona erer.

Sini Kaldırma : Ardahan'da yerli köylerinde yapılan geleneksel düğünlerdeki adetlerden biri de "Sini Kaldırma"dır. Kız tarafında yapılan eğlencelerden biridir. Kız babası köy halkına ve erkek tarafından gelen misafirlere ziyafet vermek için hazırlıklar yaparken, gelin de kız sağdıçının evinde hazırlanır. Bu arada gelin ve damadın akrabaları, köy halkı ve çalgıcılar kız sağdıçının evinin önünde toplanırlar.

Kızın giysilerinden yedi adet alınarak yedi bakır siniye konur ve üzeri renkli ipekten örtülerle örtülür. Yedi sini yedi delikanlıya verilir. Önde davul zurna, onun arkasında kız sağdıç-gelin-oğlan yengesi bulunur. onların arkasında da sırayla sinileri taşıyan gençler, korumalar ve köy halkı olmak üzere bir konvoy oluşturulur. Oğlanın yengesinin, gelin ve kız sağdıçının başları kapalı olur. Ziyafetin verileceği yere doğru yola çıkılır. Yol boyunca çeşitli oyunlar oynanır, havaya fişekler atılarak ziyafet yerine gelinir. Bu olaya **"Sini Kaldırma"** denir.

Şah Bezeme : Sini kaldırma olayına benzer bir gelenek de Terekeme (Karapapak) köylerinde düğünlerde yapılan **"Şah Bezeme"** geleneğidir. Bu geleneğin uygulandığı köylerde **"Şah"** denilen 70 cm uzunluğunda, yanlarına ağaç görünümü vermek için 7 veya 9 dal çakılan ağaçtan yapılmış bir araç bulunur ve en son düğün kimin evinde yapılmışsa bir sonraki düğüne kadar orada saklanır.

Şah, düğünlerde meyve ve şekerlerle belli bir usule göre süslenir. Oğlan şahı ve kız şahı olmak üzere iki şah bezenir. Oğlan şahının masraflarını damadın sağdıç, kız şahının masraflarını ise kız sağdıç karşılar.

Şah bezeme işini, bölgede bu konuda uzman olan bir kişi yapar. Bunun karşılığında da kendisine münasip hediyeler ödenir. Şah bezenirken Türkler için önemli kabul edilen 3-7-9 ve 40 sayılarına dikkat edilir, Şah'ın dallarına 7,9 veya 40 çeşit meyve, şeker vs asılır.

Kız şahı sade olmasına rağmen erkek şahı oldukça ihtişamlı ve görkemlidir. Kız şahı, kına gecesinin ertesinde kız sağdıçının evinden, sağdıçın erkek kardeşi ve yakınları tarafından çalgılar ve pehlivanlar eşliğinde alınarak oğlan sağdıçının bulunduğu kız evine getirilir. Kız şahını teslim alan oğlan sağdıçısı, kız sağdıçına "Hilat" denen münasip bir hediye verir. Sonra da şah üzerindeki meyve ve şekerlerin bir bölümünü orada bulunanlara ikram ederken bir bölümünü de damat için ayırır.

Oğlan şahı ise daha şatafatlı bir törenle getirilir. Gelinin oğlan evine inmesinden sonra damat, sağdıç ve arkadaşları sağdıçın evine gider, orada eğlenirler. Düğün akşamı toy babası gelir ve bağırarak şah alayının kurulmasını ister. Bunun üzerine meşaleciler gündüzden hazırlanan meşaleleri yakarak yolun sağında ve solunda sıralanırlar. Yolun ortasında; önde davul-zurna, bunların arkasında şah ve şah bekçileri, damat ve sağdıç, korumalar olmak üzere şah alayı oluşturulur. Damat ve sağdıçın ağız mendil ile kapatılır. Konvoyun arkasına orada hazır bulunan köy halkı geçer, damadın evine kadar oyun ve türküler eşliğinde gelinir.

TARLA SÜRME (KOTAN VE MOĞDAMLIK) :

Ekonomisi tamamen tarım ve hayvancılığa dayanan yöremizde tarımsal faaliyetlerin de kendine has özellikleri ve güzellikleri vardır. Teknolojik gelişmelerin henüz yöreye gelmediği dönemlerde, işler tamamen insan ve hayvan gücü ile yapıldığı için oldukça zor olur ve uzun zaman alırdı. Bu zorlukları aşmak için insanlar; kendi aralarında yardımlaşır, işleri eğlenceli hale getirmek için de mani ve türküler söyler, birbirlerine şakalar yaparlardı. Bu geleneklerimizden biri de kotan sürme ve moğdamlık geleneğidir. Yörede daha önce pullukla sürülen tarlalar daha sonra Rus köylülerinin yöreye getirdiği "kotan" ile yapılmaya başlanmıştır. Kotan toprağı çok derin ve geniş işlediğinden duruma göre kotana 8 ile 12 çift **öküz** koşulması gerekmektedir. Bu kadar **öküz** her ailede bulunmadığından birkaç aile birleşerek tarlalarını ortak sürerler. Yörede bu duruma "moğdamlık" denilir. Kotan "karakotan" ve "demirkotan" olmak üzere iki çeşittir. Karakotana 10-12 çift **öküz** veya manda koşulur, demir kotana ise 8 çift **öküz** veya manda koşulur. Kotanlar iki bölümden oluşur: Toprağı süren kısma kotan, önündeki tekerlekli kısma ise horazan denir.

Kotan sürme gündönümünden sonra (22 Haziran) başlar ve ot biçimine kadar sürer (Ağustos ayına kadar). Halk takviminde de bu döneme kotan ayı denir.

Kotan sürümü zor ve külfetli olduğundan birden fazla kişinin çalışması ile yapılır. Kotanda çalışan kişiler macgal, hodağ ve öküzcü olmak üzere üç gruba ayrılır. Macgal kotanın yetkili kişisidir. Kotanı sapından tutarak yönetir. Kotanın sapına " mac " denir ve "macgal" ismi de buradan gelir. Hodağ ise kotanda öküzleri süren çocuklara denilir ve sayıları, koşulan hayvan sayısına göre değişir. Görevleri öküzleri boyunduruğa koşmak, sürmek ve boyunduruğtan açmaktır. Her hodağ iki çift öküzden sorumludur. Hodakların en kıdemlisine ise "Harazan Hodağı" denir. Öküzçüler ise öküzlerin bakımından, otlatılmasından ve kotanın bekçiliğinden sorumludurlar. Öküzcü, gece öküzçüsü ve gündüz öküzçüsü olmak üzere ikiye ayrılır. Halk takvimine göre kotan ayının gelmesi ile birlikte herk etmek üzere kotana çıkılır. Kotana çıkma günü perşembe ve cuma olarak seçilir. Bu günün sabahında kotana gidecek **öküz** ve

manda (camuşlar) gündüz öküzçüsüne teslim edilir. Kotan sürmede gereken malzemeler arabaya yüklenir. Hep bir

likte tarlaya gidilir. Genelde İlk olarak kotan sahibinin tarlasına gidilir. Kotan sürmeye "kuş ötümü" ile başlanır. Kuş ötümü imsaktan yarım saat önceye denk gelir ve bu da gece iki buçuk üç civarındır. Kotan sürme işi günde 16 ile 18 saat sürer ve akşam güneşi ile sona erer. Aralarında moğdamlık kuran kişiler gün hesabı üzerinden anlaşılır.

Kotan sürümünde tarla sahibi kim ise yemeği de o getirir. Kotan sürme işini daha eğlenceli kılmak ve uyku gelmesini önlemek için değişik şakalar yapılır, mani ve türküler söylenir.

Kotan sürerken söylenen şiirlere ise "horavel" denir. Horeveller macgalın "hey hey hey " demesi ile başlar ve kitanın sonunda hep birlikte "hoo hoo hoo " denir. Horeveller bazen "güzelleme" bazen "atışma ve sataşma "şeklinde olur. Bazen de neşe verici, uyku dağıtıcı özellikte olur.

Kotan sürme işinin tamamlanıp bitirilmesine "**Kotan Açma**" denir. İşler tamamlanınca o gece tarlada yatılır. Sabah olunca kotan çalışanları çevreden çiçek, kımı ve yemlik gibi yenilen bitkilerden toplarlar. Eşyalar toplanır ve arabaya yüklenir. Öküzler kotana koşuldukları sıraya göre koşullurlar. Macgal arabanın en iyi ve en rahat yerine oturur. Öküzlerin boyundurukları çiçeklerle süslenir ve türküler söylenerek eve doğru yola çıkılır. Kotan sahibinin evine gelinir, yemek yenilir. Macgal, çocukların gözlerinden öperek gönüllerini alır. Herkes malzemesini alarak evlerine döner.

SAYILI GÜNLER :

Halk arasında, yıl içerisinde dönüm noktası olarak kabul edilen bazı sayılı günler vardır. Bu günler ya uzun yıllar gözlemlenen hava olayları ya da bu dönemlerde önemli bir olayın yaşanması sonucunda ortaya çıkmıştır. Halk arasında sayılı günler şunlardır:

Gün Dönümü: Gün dönümü kiraz ayının 9. günüdür (22 Haziran). Bu tarihten sonra hava iyice ısınır. Bu nedenle sebze ekimi bu tarihten sonra yapılır.

Eyyam-Bahur: Halk takvimine göre kotan ayının 18. günü başlayan (Ağustosun ilk haftası) haftada bunaltıcı sıcaklar yaşanır. Bu günlerde çobanlar sürülerini gölgelik yerlerde tutmaya çalışır.

Erbain: Kasım mevsiminin ilk 44 gününde havalar pek sert olmaz ve bu döneme "pastırma yazı" denir. Bu tarihten sonra başlayan ve 40 gün süren kuru ayaz ve şiddetli soğukların yaşandığı "Erbain" dönemi (Kara kışın 9. günü) başlar. Ölümünün en çok bu dönemde yaşandığına inanılır.

Hamsin: Erbainden sonra gelen 50 günlük dönemdir. Havalar bu dönemde oldukça değişkendir. Halk arasında "Hamsin, kâh üşü,kah ısın." sözü buradan doğmuştur. Halk takvimine göre zemheri ayının 18' inde (31 Ocak) başlar, döl dökümünün başında (21 Mart) sona erer.

Hıdrellez Tipisi: Halk takvimine göre zemheri ayının 27'sinde (10 Şubat) başlayan ve yaklaşık 1 hafta süren tipilere "Hıdrellez Tipisi" denir.

Cemreler: ilkbaharda yaşanan; havada, suda ve toprakta meydana geldiğine inanılan sıcaklık yükselmelerine denir. Birinci cemre gücük ayının 13'ünde (20 Şubat) havaya düşer. Havada bir hafta kaldıktan sonra gece yarısı suya düşer. Suda bir hafta kaldıktan sonra toprağa düşer ve bu tarihten sonra havalar ısınır.

Berd'ül Acüz- Kocakarı Soğukları- Nenenin Gıdikleri- Harç-Borç: Bu dönem gücükün son dört günü ile döldökümünün (mart) ilk üç gününü kapsar. Normalde havaların ısınmaya başlamasına rağmen bu haftada hava çok soğuk olur. Bunun da bir hikayesi vardır:

"Çok eski tarihlerde, bir köyde oğlakları (Gıdik) çok sevdiği için koyun yerine keçi besleyen bir nine yaşarmış. Her yaz yaylaya çıkan nine, bir sene zamanı gelmediği halde havaların ısınmasına aldanarak gücük ayının sonunda yaylaya çıkar. Bir iki gün yaylada kalır ve havaların sıcak olması hoşuna gider. Bunun üzerine kış ayı ile alay eder ve kış ayı 4 gün 4 gece kar yağdırıp tipi estirir (gücükün son dört günü). Ancak nine ve oğlakları (Gıdik) ölmeyince kış, döl dökümü ayından (mart) üç gün borç alır, 7 gün 7 gece fırtına estirir, nine ve gidikleri ölür.

Mart'ın Dokuzu- Leylek Fırtınası: Halk takvimine göre döl dökümü (mart) ayının sekizini dokuzuna bağlayan gece Hacı Leylek gelir. Gelirken de beraberinde kar ve tipi getirir. Bir gün önce iyi olan havalar o gün soğuk olur.

Abril'in Beşi : Yağmur ayının beşi (18 Nisan) hava çok soğur. Bu gece genç hayvanlar hariç, bütün hayvanlar ahırlarda beslenir. Zira bu soğukta kıştan yeni çıkan ve bünyeleri zayıf olan hayvanların dayanamayacağına inanılır. Bu günün diğer bir ismi de Camuş (Manda Kıran) dır.

Sitte-İ Sevr: Yağmur ayının 9'unda (21 Nisan) başlayan ve 6 gün süren soğuk ve fırtınalı günlere denir. Bu günlerle ilgili olarak "Sitte-i Sevür, kapıyı çevür." diye bir cümle bulunmaktadır.

YAĞMUR YAĞDIRMA GELENEKLERİ:

Ekonomisi tamamen tarım ve hayvancılığa dayanan yörede, hava koşulları büyük önem taşımaktadır. İlkbahar ve yaz aylarında havaların yağışlı olması tarımsal üretimde verimi arttırırken hayvan hastalıklarının azalmasına ve hayvansal ürünlerin artmasına neden olur. Bu yüzden kurak geçen dönemlerde insanlar yağmur yağması için çeşitli çarelere başvurmuştur. Bunların arasında; yağmur duasına çıkma, garip mezarından bir taş alarak suya bırakma, godi godi gezdirme, siyah bir eşek bularak suda yıkamayı sayabiliriz.

Yağmur Duası : Yağmur yağmadığı zaman insanlar perşembe veya cuma günleri yağmur duasına çıkarlar. Yağmur duası için şehitlik, türbe veya o yörede kutsal olduğuna inanılan yerlere gidilir. Yağmur duasına gitmeden bir gün önce koyunlar ve inekler yavrularından ayrılır. Herkesten ekonomik durumuna göre yiyecek malzemesi alınır ve bunlar duanın yapılacağı gün

kadınlar tarafından dua yerinde pişirilerek yemekler hazırlanır. Dua perşembe günü yapılacaksa öğle namazından sonra, cuma günü yapılacaksa cuma namazından sonra camiden çıkan cemaatle birlikte dua yerine gidilir. Dua okunur ve çobanlar tarafından getirilen hayvanlar yavruları ile buluşturulur. Sofralar kurulur, yemekler yenir, sahipsiz kedi ve köpeklerin payları ayrılır. Kuraklığın durumuna göre bu olay birkaç defa tekrar edilir.

Godi Godi Gezme : Yağmurun yağması için başvuru çarelerinden biri de **"Godi Godi Gezme"**dir. Bu olay kuraklığın durumuna göre çocuklar veya büyükler tarafından yapılmaktadır. Süpürge veya kepeçden bir bebek yapılır, kapı kapı dolaşarak yiyecek toplanır. Toplanan yiyecekler pişirilip bir kısmı fakirlere dağıtılır, bir kısmı da hep birlikte yenir ve dualar edilir.

süslenen bebek süpürge yapılsa buna **"Süpürge Gelin"** denir. Kepeçden yapılsa **"Çömçe Gelin"** veya **"Kepçe Gelin"** denir.

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra kabile başkanı, taşıyıcılar, arap ve diğer görevlilerden oluşan kabile "Godi Godi" gezmeye başlar. Önder kabilenin başkanıdır ve idare onun elindedir. Toplanan yiyecekleri muhafaza eder, pişirmelerini sağlar. "Çömçe Gelin" yapılmışsa tek başına taşır. Taşıyıcılar; ellerinde taşıdıkları kaplara topladıkları yiyecekleri koyar ve dolaşırlar.

Arap; kabilenin en ilgi çekici üyesidir. Arap rolünü alan kişi elini yüzünü kömür ile karalar, üzerine uzun bir entari giyerek Araplara benzer. Bunların dışında Süpürge Gelin'i taşımak için görevliler bulunur. Kabile önde, taşıyıcılar arkada yola çıkılır. Dolaşmaya en mert evden başlanır ve sırasıyla tüm köy dolaşılır. Kabile bir kapıya geldiğinde kapı çalınarak, hep bir ağızdan tekerleme söylenir:

GİYİM KUŞAM :

Bir bölgedeki halkın giyimi; bölgedeki iklimden, coğrafi yapısından ve halkın geçmişinden getirdiği alışkanlıklardan etkilenir. Bölgemizde de giyim ve kuşam bu etkenler sebebiyle ilçeden ilçeye değişiklikler gösterebilmektedir. 1930-1940'lı yıllara kadar yörede insanların giyiminden hangi ilçeli olduğu anlaşılırken, günümüzde artık geleneksel giysiler günlük yaşamda kullanılmamaktadır.

Erkek Giyimi : Yaşlı erkekler; başlarına sarık, fes, koyun veya kuzu derisinden yapılmış yuvarlak "papak", keçeden yapılmış "börk", kış aylarında da yünden yapılmış atkılı uçları olan "kabalak" kullanırlardı. Sarık, fes ve külahın üzerine duruma göre puşu veya çit örterlerdi.

Sırtlarına yumuşak dokumadan iç gömlek, onun üzerine çok düğmeli ve dik yakalı üst gömlek ve soldan sağa doğru çapraz kavuşan yelek, yeleğin üzerine "gazeki" adı verilen cepken, diz kapaklarına kadar uzanan yumuşak kumaştan yapılmış "arkalık" onun üzerine de paltoya benzer "çuha" veya "yamçı" giyerlerdi.

Bacaklarına yukarıdan uçkurlu, paçaları ilik düğmeli uzun iç donu, pantolon yerine belden iple bağlamalı "yığma şalvar" veya yünden yapılmış, belden uçkurlu, paçaları işlemeli "Osmanlı şalvarı" giyerlerdi. Bellerinde kuşak, palaska veya işlemeli kemer takarlardı.

Ayaklarında "dizleme çorap", yemeni, çarık, çapula, yumuşak çizme bulunurdu. Yerli gençlerinin giyimleri de aynı olurdu. Gençlerde ise giyim genelde aynı olup daha süslü ve canlı renkler tercih edilirdi.

Kadın Giyimi : Yörede kadın giyimi erkeklere nazaran daha renkli, süslü ve çeşitlidir. Kadın giyiminin belirleyici özellikleri arasında da etnik köken, yaş ve evlilik durumu bulunur.

Yaşlı kadınlar başlarına fes, takke ve külah takar, üzerine beyaz leçek onun üzerine de kalın tavşal takar, tavşalın üstünden alınlarına renkli valalardan " çatma " sıkarlardı.

Gelinler ve genç kadınlarda ise yaşlılardan farklı olarak başlarına "dinge" denilen üzeri kumaşla kaplı fes olur veya "kofik" denen ağaç çember konulur, üzerine kırmızı fes veya çuha çekilirdi. Dinge ve kofik ailenin mali durumuna göre süslenir, iki tarafından uzanan ve çenenin altından boğazı tutan "buhâğılık" bulunurdu. Üstlerine de alın kısmına iki adet çatma veya "çargat" denen ince bir örtü sıkılırdı.

Sırtlarına beyaz renkli boylama "iç köynek", onun üzerine dizlerin altına kadar inen birden fazla boylama "kaftan", "astarlı yelek" veya "gurduşka" denen kollu yelek giyerlerdi. Bazen de "zıbın" denilen üç etekli bir elbise bulunurdu. Eteklerinin üzerine peştamal takılır, kollara da kirden korunmak ve elbiseyi yıpratmamak için lastikli "kolçak" bulunurdu. Göğüste ise üst tarafı boyna geçirilen alt tarafı bir uçkurla bele bağlanan "döşlük" yer alırdı. Bellerine yünden örme kuşak, bacaklarına ise belden uçkurulu, bilek kısımları ilik düğmeli "tuman" denilen bir çeşit şalvar ve çift katlı diz donu yer alırdı.

Ayaklarda ise duruma göre kısa yün çorap, nakışlı boğazlı çorap, çarık, kалоş, mes, lastik, çapula veya kundura bulunurdu.

HALK MUTFAĞI :

Yörede ekonomik hayatın can damarı olan tarım ve hayvancılık, halkın beslenme alışkanlıklarına da yön vermiştir. Arpa ve buğdaya dayalı tarımsal üretim hamur işi yiyeceklerin; hayvancılık ise süt ve süt mamullerinin sofralarımızda bolca yer almasını sağlamıştır. Sebze olarak patates ve fasulye daha fazla tüketilmektedir. Özellikle halk arasında "kartol" veya "kartopu" olarak adlandırılan patates, işgal döneminde yabancılar tarafından yöreye getirilmiş ve sofralarımızın vazgeçilmezleri arasına girmiştir.

İlimizin bir hayvancılık merkezi olmasına rağmen et tüketimi fazla değildir. Özellikle sığır eti tüketimi azdır. Ancak kaz, tavuk, hindi ve ördek gibi kümes hayvanları fazlaca beslenmekte ve etinden faydalanılmaktadır. Özellikle kaz etinin yörede ayrı bir yeri vardır.

Yörenin geleneksel yemek anlayışında, kahvaltılarında yağlı yiyecekler yer alır. Bunun sebebi insanların daha iyi çalışmasını sağlamaktadır. Kahvaltılarda çok yemek yenmesi makbuldür. Öğlen yemeklerinde ise çorba veya fazla yağlı olmayan yiyecekler tercih edilir ve fazla yenmemesi adettir. Akşam öğününde ise gece rahat uyumak ve vücudu rahatsız etmemek için hafif yemekler tercih edilir ve oldukça az yemek yenirdi. "Sabah yemeğini kendin için ye, öğlen yemeğini bir dostunla bölüş,

akşam yemeğini düşmanına yedir." atasözü bu alışkanlığımızın en güzel ifadesidir. Sofralarımızın "olmazsa olmaz"ları ekme ve peynirdir. Hangi öğün olursa olsun hangi yemek bulunursa bulunsun mutlaka sofrada ekme ve peynir vardır. Yörede ekme tüketimi oldukça fazladır. Öyle ki bu nedenle halk arasında "Yemek yeme" kavramı yerine "Ekme yeme" kavramı kullanılmaktadır. Ekmeğe bu kadar önem veren Ardahanlı, ekmeğini çeşitli unlardan yapmaktadır (buğday, arpa ve mısır unu vs.).

Pağaç (pağaç), bazlama, fırın ekmeği, tandır ekmeği, lavaş, gagala, saç ekmeği, yufka, fetir, içli pağaç, kömbe, mısır ekmeği, gevrek, bulama, kerdige, yöremizde yapılan ekme çeşitleridir.

Peynir ise en çok kullanılan "katık" türüdür. Halk arasında en çok tüketilen peynir, yaz aylarında yapılıp kışın tüketilen "deri peyniri"dir (tuluğ, tulum peyniri). Deri peynirinin birazcık küflenmiş ve yeşilimsi renge bürüneni en makbulüdür. Bu rengi nedeniyle başka yöreden gelen insanlar tarafından "küflü peynir" diye adlandırılmaktadır. Deri peyniri sofralarda iyi bir katık olmanın yanında doğal bir "penisilin" görevi de görmektedir. Evlerde yapılan diğer bir peynir çeşitleri de; gorcola, çeçil, tel çeçil, kaymak altı, yağlı peynirdir. Kaşar peyniri ise mandıralarda ticari amaçla üretilmekte ve yöre ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. İlimizde bazı yerlerde "aş" olarak adlandırılan çorbalarda da süt ürünlerinin, tahıl ve unlu mamullerin etkisi çoktur. Ayrıca yaban otlarından da oldukça güzel çorbalar yapılmaktadır. Ayran çorbası, bulgur çorbası, kurut çorbası, kesme çorbası, süt çorbası, helle çorbası, puşruk çorbası, süt ürünlerine ve unlu mamullere dayalı çorbalar. Cincar çorbası, e

velik çorbası, kuşekmeği çorbası ise yabani otlardan yapılan çorbalar.

Hamur işi yiyeceklerin Ardahanlının damak zevkinde ayrı bir yeri vardır. Hamur işi yiyecekler bazen yağda kızartılarak yapılır bazen suda haşlanır bazen fırında bazen de saçda yapılır. Misafirlere en çok ikram edilen yiyeceklerin başında bunlar gelir. Bişi, mafış, lokum en önemlileridir. Suda haşlanan yiyeceklerin en önemlisi de **hingal**'dir. Hingal; açılan yufkanın kare kare kesilip içerisine et veya kavurma konularak kapatılıp suda pişirilmesi ile yapılır. Halk arasında en çok sevilen kaz etinden yapılan kaz hingal'dır. Yufkanın içine bir şey konmadan kare şeklinde kesilip boş pişirilene de **kayıtma** denir. Bunlar servis yapılırken üzerine sarımsaklı yoğurt ve yanmış yağ serpilir. Diğer çeşitleri de kesme makarnası, yumru makarna, gançlama, erişte ve cumur'dur. Bir de tepside ve saç üzerinde yapılan hamur işleri vardır. Bunlar daha çok üzerine yağ sürülerek veya içerisine "iç" konularak yapılan **kete**'dir. Daha çok ev halkının zevkine ve isteğine bağlı olarak içli veya sade olarak yapılırlar.

Et ise bazen yemeklere katılarak bazen kıyma yapılıp köfte olarak bazen pastırma yapılarak bazen de kavurma yapılarak değerlendirilir. Yöremizde sığır etinden daha çok kaz eti tüketilmektedir. Öyle ki kaz üretim ve tüketiminin kendine has gelenekleri ve kuralları oluşmuştur.

ARDAHAN AĞZI :

Ardahan konumu itibariyle Anadolu'ya Türkler tarafından yapılan akınların ve yerleşmelerin geçit noktalarından biri olmuştur. Ardahan ve çevresi 1064 yılında başlayan Oğuzların Anadolu'ya yerleşmelerinin merkezi olurken, Azerbaycan Türklerinin ve Terekemelerin göçlerinin sığınağı olmuştur. Yüzyıllar boyunca bölgedeki devletler arasında yapılan mücadelelere mekan olan yöre; savaşlar, işgaller, tutsaklıklar ve katliamlara sahne olmuştur. Bu olaylar bazen yakın bölgede bulunan insanların Ardahan'a bazen de Ardahan'da yaşayanların başka bölgelere göç etmesine sebep olmuştur. Bu göçler ise farklı Türk boyları arasında kültür etkileşimini sağlamış, farklı dil ve ağız özelliklerini bir araya getirmiştir. Bugün Ardahan'da üç değişik ağız bulunmaktadır.

1. Ardahan-Posof yerli ağızı

2. Türkmen ağızı

3. Terekeme-Azeri ağızı.

Ardahan- Posof Yerli Ağız : Bu ağızla konuşan Türk kolu, yöreye yerleşen en eski Türk topluluklardan biri olup bugün Ardahan, Hanak, Posof ilçe merkezleri ve bu merkezlere bağlı olan yerli köylerinde, Çıldır ve Göle'nin bazı köylerinde ikâmet etmektedirler. Halk arasında "Gagavan" ve "Çin-Çavat" isimleri ile adlandırılan Ardahan- Posof yerlileri 12 y.y.da buralara gelip yerleşen ve o dönemde hristiyan olan Kıpçak Türklerindendirler. Daha sonra müslümanlığı seçen "yerli"lerin ağız özellikleri Erzurum ve Kars ağızlarından farklılıklar göstermekte ve Kıpçak ağız özelliklerini taşımaktadır. Etnik yapı açısından Ardahan-Posof bölgesi; batıda Çoruh boyları kuzeyde de Ahıska ile bir uyum sağlamakta ve ağız özellikleri bakımından buralarla birlik göstermektedir.

Türkmen Ağız : Damal ilçe merkezi ve köylerinde yaşayan Türkmen vatandaşlarımızın alevilik inancına sahiptirler. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan döneminde Maraş yöresinden gönüllü olarak getirilmiş ve buralara yerleştirilmişlerdir. Gelenek ve göreneklerine oldukça bağlı olan Türkmen vatandaşlarımız, ağız özelliklerine de sıkı sıkıya bağlı kalmış ve yörede ayrı bir ağız grubu oluşturmuşlardır. Ahıskalı Aşık Haydari bir şiirinde Damal-Hanak Türkmenlerini şöyle anlatmıştır:

Terekeme- Azeri Ağız : Çıldır merkez ve köylerinde, Ardahan ve Göle'nin bazı köylerinde yaşayan Terekemeler halk arasında "Karapapak" diye adlandırılmaktadır. Bunlar 1828 yılında; yaşamakta oldukları Kuzey Azerbaycan'ın borçalı ve kazak bölgelerinin Ruslara geçmesi sonucu buraları bırakıp Ardahan ve Çıldırın köylerine yerleşmişlerdir. Ağız özellikleri incelendiğinde hem Kıpçak hem de Oğuz-Türkmen ağızlarının özellikleri görülmektedir. Bu durumun; Terekemelerin, Kıpçakların, Türkmenlerin kaynaşması sonucu oluştuğunu akıllara getirmektedir.

HALK OYUNLARI :

Ardahan farklı kültürlerin etkileşim içinde bulunduğu bir coğrafi alandadır. Bu nedenle halk oyunları açısından son derece zengin bir ildir. Türkiye’de halk oyunları karakter yapısı, figürleri ve oynayış biçimlerine göre yedi bölgeye ayrılmıştır. Bunlar bar, halay, horon ve karşılama, hora, kaşık ve oturak oyunları ile zeybek bölgeleridir. Ardahan ise “bar bölgesi” içine girmektedir. Bar oyunları; oynayanların yan yana gelip serçe parmakları ile tutuşarak daire veya yarım daire şeklini almalarıyla oynanır. Yöredeki bar oyunları bazen çalgı ile bazen de çalgısız olarak oyuncuların kendi kendilerine söyledikleri türkülerle oynarlar.

Çalgısız Oyunlar: Oyunculardan biri veya birkaçı, birlikte bir mani veya türkü söyleyerek oyunu başlatır. Bir kıta türküden sonra halayın tamamı veya bir kısmı türküyü tekrar eder. Türkünün diğer grup tarafından tekrar edilmesine çevirme, çevirmeli olarak söylenen oyun türkülerine de “**Nanay**” denir. Ağırdan başlayan türküler gittikçe hareketlenir. Buna bağlı olarak da oyunlar hareket kazanır.

Çalgılı oyunlarda baş çalgı davul ve zurnadır. Davul ve zurna, özellikle düğünlerin vazgeçilmez çalgılarıdır. Bunların dışında mey, tef ve bağlama gibi enstrümanlar da kullanılır. Bu oyunlarda da ağırdan başlanan oyun giderek hız kazanır. Oynanan oyunların birçoğunun hikâyesi bulunur. Yapılan her figür farklı bir duygunun ifadesidir. Erkek figürleri daha sert bayanların ise daha naziktir.

Tekli, ikili ve üçlü oyunlarda erkekler kartal bayanlar ise güvercini temsil ederler. Erkekler kollarını yanlara doğru tam açar ve yukarıya doğru kaldırırken heybetli bir kartalı andırır. Bayanlar ise kollarını dirseklerinden kırar, ellerini hiçbir zaman omuz hizasından yukarı geçirmezler ve oyun alanında adeta bir güvercin gibi süzülürler. Bugün bilinen 100’e yakın halk oyunu bulunan ilimizde bu oyunlar: oda oyunları, çiftli-ikili oyunlar, temsili oyunlar ve barlar olmak üzere 4 gruba ayrılırlar. Bunlar:

Oda Oyunları : Kapalı alanlarda el davulu, zilsiz def, mey ve saz gibi enstrümanlar eşliğinde oynanır. Türkmen vatandaşlarımızın oynadığı “semah”lar da bu gruptadır. En önemlileri; karabağ, ağır terekeme, on dört ve taşkırandır.

Çiftli-İkili Oyunlar : Davul ve zurna eşliğinde geniş alanlarda oynanır. En önemlileri:Şeyh Şamil,hançer barı, karadonlu ve beş açlıdır.

Temsili Oyunlar : **Yöresel enstrümanlar, esprili sözlerle dolu türküler eşliğinde oynanır. Deli kız, teşi, pişik oyunları bunlardan bazılarıdır.**

Barlar : Barlar bazen sadece erkekler bazen sadece bayanlar tarafından oynanır. Bazen de karışık (alaca bar) oynanır. Bir barda en az beş kişi bulunur. Bunlara “bar başı, koltuk, orta, orta yanı ve pöçük oyuncusu” denir. Barlarda oyuncular tam veya yarım daire şeklinde hizalanır. Oyun yönü “ters bar” hariç soldan sağa doğrudur. Birkaç oyun dışında bütün oyunlar; üç adım ileri, üç adım geri atılarak oynanır.

EL SANATLARI

HALICILIK :

Üretildiği yere göre yün, pamuk veya ipek iplikten dokunan bir yaygı olan halı , ilk olarak Orta Asya ve Batı Asya'da geliştirilmiştir. İlk zamanlarda bir yer yapısı olan halı, daha sonra özellikle doğuda bir süs eşyası olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Çadır kapısı, yer sergisi, masa örtüsü, sedir örtüsü, gölgelik ve duvar halısı olarak insanların farklı ihtiyaçlarına cevap vermiştir.

Türk kültürünün de önemli bir parçası olan halı, Anadolu'nun her köşesinde dokunmakta, her yöre kendine has desenlere kendi duygularını katarak bu mirası gelecek nesillere aktarmaktadır. Türklerin dört parçadan oluşan halı takımına "deste" denilmektedir. Bu parçalardan biri ortaya (meyane), ikisi onun kenarlarına (kenare), birisi de pencere kenarına (serendaz) serilirdi.

Halıcılığın en çok geliştiği bölgeler; Türkistan, Kafkasya, Anadolu, İran, Mısır, Çin, ve Avrupa'dır. Halı çeşitleri içinde en çok rağbet görenleri Kafkas, İran, Çin ve İspanyol halılarıdır. Halının kalitesi düğüm sayısına göre ölçülür. Düğüm sayısının fazlalığı halının kalitesini de artırır. İpliğin çözümlere düğümlenme şekillerine göre farklı isimler alan düğümün en eskisi "Türk" yada "Gördes düğümü"dür. Bu düğüm Kafkas ve Anadolu halılarının dokunmasında kullanılmaktadır.

Dokumada kullanılan yün, ipek ve pamuk ipliklerinin renklendirilmesinde de 19. yy öncesinde doğal yöntemler kullanılmıştır. Doğal boyalar yöreye göre bazen çivit, sumak, katırtırnağı, çivitotu, ağaç kabuğu ve yaprağı gibi bitkilerden bazen minerallerden bazen de böcek veya yumuşakça türü hayvanlardan elde edilmiştir.

Her ulus dokuduğu halıya kendi kültür öğelerini taşıyan figürleri işlemiştir. Halının süslemesinde kullanılan bu figürler geometrik, stilize ve doğalcı olarak üç kısma ayrılmıştır. Geometrik figürler arasında çokgen, yıldız ve haç; stilize figürler arasında karmaşık kıvrık dallar, palmiye desenleri ve küf yazısı; doğalcı öğelerde ise servi ağacı, çiçek açmış meyve ağacı, söğüt ağacı, kuşlar, yaban hayvanları ve Çin ejderleri en çok görülenleridir.

Kafkasya'da çok yaygın olan halıcılık ilk önce İran etkisinde kalmışsa da daha sonra yerel öğelerin yorumlanmasıyla özgün bir Kafkas usulü oluşmuştur . Bu halılarda kullanılan motiflerin başında dört ayaklı hayvan figürleri, geometrik şekiller ve ejder figürleri gelir.

Tarihi ve kültürel değerler açısından oldukça zengin bir mirasa sahip olan ilimizde de halıcılık oldukça yaygındır. Yöre kadınları, tarih boyunca evlerindeki tezgahlarda dokudukları halılarla bu kültürü günümüze kadar taşımışlardır. Yörede dokunan halılarda Kafkas-Osmanlı-Türk sentezinin izleri görülmektedir. Selçuklu halı sanatının hayvan ve bitki motifleri, Osmanlının geometrik ve dinsel motifleri en çok kullanılan figürlerdir. Halı dokuyan genç kızlarımız, dokudukları halılara yeni renkler ve desenler katarak duygularını dile getirirler. Yörede bulunan her ailenin kendine has özel desenleri olup halılarda kullanılan her motif ve renk ayrı bir duygunun ifadesidir. Kadınlarımızın el emeği göz nuru olan yöresel Kafkas halılarında nilüfer çiçeği mutluluğu, daire sonsuzluğu anlatırken, beyaz saflığı, siyah hata ve yanlışlıkları, kırmızı hareket ve din sevgisini, sarı kötülük ve üzüntüyü, mavi ise güç ve doğruluğu simgeler. Kullanılan desenlerin kendine has isimleri bulunmaktadır. Gelin tacı, pernik, çengel, kilim, yüzükoyun ve gül dalı en çok kullanılan desenlerdir.

Bu kültür mirasımızı gelecek nesillere taşımak ve tanıtımını yapmak, genç kız ve kadınlarımıza yeni istihdam alanları yaratmak amacıyla gerek Valiliğimiz gerekse Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerimizce çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. İl ve ilçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerince kurslar açılmakta ve gençlerimize eğitim verilerek halıcılığın il geneline yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

Yöresel Kafkas halılarını dünyaya tanıtmak, kültürel değerlerimizi yaşatmak ve geliştirmek ayrıca işsiz gençlerimize iş imkanı sağlamayı amaçlayan Valiliğimiz, Ardahan İlini Kalkındırma ve Geliştirme Vakfı'na bağlı olarak Halıcılık Limited Şirketi'ni kurmuştur. Şirket atölyelerinde; 32 tezgahta ortalama 40 kişi çalışmakta, üretilen halılar pazarlanmaktadır.

İlimizde dokunan halılarda doğal ve canlı renkler elde etmek için bitkilerden, köklerden ve meyvelerden boyalar hazırlanmaktadır. Genellikle ev halısı üretilen bu atölyelerde isteğe göre araba halıları, çantalar, isimlikler, minderler ve duvar yastıkları da dokunmaktadır. Çalışanlara ilmiğe başına ücret ödenmekte olup ortalama günde 4-5 bin ilmiğe atılmaktadır.

HALICILIK LİMİTED ŞİRKETİ : 2 Temmuz 1998 tarihinde Ardahan ilini Kalkındırma ve Geliştirme Vakfı'na bağlı olarak kurulan şirketin amacı; Ardahan'ı kalkındırma olup yöredeki işsiz bayanlara maddi imkan sağlayarak ekonomik katkıda bulunmak, kültürel değerlerimizi yaşatmak ve geliştirmektir. Toplam 80 kişilik kapasiteyle 32 tezgahtan oluşan bu tesiste, 40 kişi istihdam edilmektedir. Tesiste dokunan tamamı yün iplikten ve kök boyadan imal edilen Kafkas halıları, desen itibarıyla Ardahan Kültürünü yansıtmaktadır. Ebatları 3- 3,5- 4,5 m² den oluşan bu halıları üretebilmek için işçiler günde ortalama 4-5 bin düğüm atmaktadırlar. Ayrıca isteğe göre atölyelerde araba halıları, çantalar, isimlikler, minderler ve duvar yastıkları da dokunmaktadır.

Desenlerimiz vakıf bünyesinde çalışan desinatör tarafından çizilmektedir.

Ardahan ekonomisine katkıda bulunacak sektörlerden biri de Halıcılıktır. İlimizde önceden kurulmuş bulunan Halıcılık Limited Şirketi'nde üretilen halıların pazarlanmasında sıkıntılar yaşandığı için Sümer Holding ile görüşülerek halıların Sümer Holding tarafından pazarlanması konusunda anlaşılmıştır.

KİLİM :

Göçebe kavimlerin en önemli yaygılarından olan kilim; Orta Asya , Balkanlar ve Anadolu'ya özgü bir dokumadır.Halıdan farklı olarak yüzey ipliklerinin tek tek ilmikleri kesilerek değil , ipliklerin çözümlerinin arasından sürekli olarak geçirilmesiyle oluşur. Örülen kilimin yüzeyi düz bir görünüm kazanır ve iki yüzeyi arasında fark bulunmaz. Anadolu'nun daha çok orta, batı ve doğu bölümünde dokunan kilim, bulunduğu yörenin özelliklerini taşır.

Dokuma tekniği bakımından geometrik figürlerinin işlenmesine elverişli olan kilimde en çok görülen desenler; kuş, boynuz, kaz ayağı, güneş, çiçek, ırmak, dağ gibi doğadan ve insan yaşamından alınmış öğelerdir.

İlimizde kilim dokumacılığı az da olsa devam etmektedir. Yöre insanı kilimlerinde tamamen kendine özgü yöntemlerle elde ettiği boyaları kullanmaktadır. Kadınlarımız

gazel adını verdiği bitki kökünü kaynatarak kahverengi, evelik kökünden kırmızı, samanı kaynatarak sarı, mantı suyuna attığı paslı demirlerin pasını attıktan sonra gazel kökünü de katarak siyah rengi elde etmiştir.

Güzel bir renk armonisine sahip olan kilimlerimiz sadece renğiyle değil kalite ve desen zenginliğiyle de mükemmel bir dokumacılık örneğine sahiptir.

Kilim tezgahı yere paralel şekildedir. 6 m²'lik bir kilim tek kişi tarafından 75-80 günde tamamlanmaktadır. En güzel kilim örnekleri Göle, Çıldır ve Damal ilçelerimizde bulunmakta olup köylerimizde 100-150 yıllık antika değerindeki kilimlerle karşılaşmak mümkündür.

HASIR :

Yöremizde; daha çok eski dönemlerde kullanılan yaygı çeşitlerinden birisi de hasırdır. Kurumuş sazlıktan yapılan ve herhangi bir maliyeti de bulunmayan hasırlar, dokunmasının kolay olması nedeniyle halk arasında tercih edilen bir yaygıdır.

Hasır sulu alanlardaki sazlıklardan toplanan sazlardan yapılır. Bunlara "cil" toplanmasına da "Cil Çekme" denir. Bu işler genelde kadınlar tarafından yapılır. Toplanan ciller önce kurutulur ve kurutulduktan sonra bir kısmı ılık suda nemlendirilerek örölüp kalın ve uzun ip haline getirilir. İp haline getirilen ciller hasır tezgahlarında dikey biçimde gerilir. Kalan ciller de yine nemlendirilerek bu iplerin bir altından bir üstünden geçirilerek hasır haline getirilir. Hasırlar bazen sade bazen de desen verilerek yapılır.

Hasır; rutubeti ve havayı geçirmeme özelliğine de sahiptir. Eski dönemlerde yer ve duvar sergisi olarak kullanmasının yanında zemine serilerek halıyı nemden korumaya yarar. Bunun dışında kullanımının kolay olması nedeniyle tahıl, yün ve tüy serip kurutma gibi günlük işlerde de sıkça kullanılmaktadır.

KEÇE :

Keçe; yün, kıl veya pamuğun ıslatıldıktan sonra dövülerek liflerinin birbirine kaynaştırılmasıyla elde edilir. Keçe bazen örtü, sergi ve çadır olarak bazen de giysi yapımında kullanılırdı.

Keçeciliğin yaygın olduğu yörelerin başında Orta Asya gelmektedir. Göçebe Orta Asya Türklerinin yaşamında önemli bir yer tutar. Çok eski dönemlerde, buralarda yapıldığı bilinmektedir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte keçecilik de bir zanaat haline gelmiştir. Anadolu Selçukluları döneminde, Ahilik örgütü içinde yer alan esnaf loncaları arasında keçecilik de vardır. Keçeci kalfalar, yıllar süren çalışmalarla kendilerini yetiştirdikten sonra dükkan açma hakkını kazanırlardı.

Yöremizde hayvancılığın yaygın olması özellikle de eski dönemlerde küçükbaş hayvan sayısının fazlalığı, keçeciliğin gelişmesine neden olmuştur. Bazı köylerimizde geleneksel yöntemlerle az da olsa hâlâ yapılmaktadır.

Keçe yapımı için öncelikle koyunların sırtından kesilen yünler suda ıslatılıp yıkanır ve temizlenir. Temizlenen yün elde tiftiklendikten sonra yaylarla lif haline getirilir. Yere serilen çadırın üzerine büyük bir bez serildikten sonra nemlendirilen yünler bu bezin

üzerine yayılır. Yün yayılırken keçe ustası tarafından renklendirilmiş yünlerle desen oluşturulur. Daha sonra bezin uçları yünün üzerine katlanır ve içine uzun bir ağaç konularak çadırı birlikte rulo haline getirilir. Yün liflerinin iç içe kaynaması için rulo belirli aralıklarla sıcak suyla ıslatılarak insanlar tarafından tekmelenir. Rulo, keçe haline getirilinceye kadar bu işlem sürdürülür. Hazır hale gelen keçe sıcak su dökülerek çıkarılır.

Keçe yapımı halk arasında bir şenlik haline getirilmiştir. Köy halkı keçe yapılan evde toplanır ve ev halkı tarafından hazırlanan yiyecekler gelenlere ikram edilir. İkramlar bişi , katmer, feselli ,mafiş, gevrek gibi hamurdan yapılan yöresel yiyeceklerdir.

DAMAL BEBEĞİ :

Damal ilçemiz ve yöresi, Orta Asya'dan Avrupa'ya göç eden Türk boylarının geçiş güzergahında bulunan bir yerleşim alanıdır. Yöre halkı "Türkmen" olup günümüze kadar kendi gelenek ve göreneklerini korumuşlardır. Bu yörenin en önemli özelliklerinden biri, yörede yaşayan kadınların Orta Asya Oğuz Türkleri'nin kıyafetlerini kullanmalarıdır. Bu kıyafetler; üç etek, önlük, gömlek, şalvar, yelek, cepken, göğüslük, tor, fes, takke ve kolçak gibi parçalardan oluşur.

Günümüzde de kullanılan bu kıyafetler giyinenin yaşına, sosyal durumuna ve ekonomik gücüne göre değişiklik gösterir. Örneğin bu kıyafetin bir parçası olan göğüslüğün koyu renkli kumaştan yapılanını yaşlı kadınlar ve dul kadınlar, tamamen boncuktan yapılanını ise genç kadınlar giyer. Genç, evli, çocuklu , dul ve oğlu askere gitmiş kadının gelinin, ninelerin taktıkları başlığın farklı özellikleri vardır. Yeni evli kadın en az beş entari, üç etek, bir yelek giyer.

Geçmişte yöre kadınları bu kıyafetlerin küçüklerini, ağaçtan yapılan bebeklere giydirerek çocuklarına oyuncak yapmaktaydılar. Günümüzde bu giysiler plastik bebekler üzerine giydirilerek meraklılarına satılmaktadır. Bu giysiler iyi bir işçilik ve el emeği ile kumaş bezler üzerine boncuklarla işlenerek yapılmaktadır.Damal bebeği, 1996 yılında Japonya'da düzenlenen "Yöresel Folklorik Bebekler" yarışmasında el emeği kategorisinde dünya birincisi olmuştur.

ÂŞIKLAR

Edebi kültürümüzün yapı taşlarından biride "Âşık Edebiyatı"dır. Tarihimizin sosyal ve kültürel olaylarını günümüze taşımada en önemli araçlardan biri olan âşıklık geleneği aslında İslamiyet öncesi ozanlık geleneğinin bir devamıdır. Ozanlar kopuz eşliğinde söyledikleri şiirlerle yaşadıkları toplumun duygu ve düşüncelerini dile getirmişlerdir. Tarihi olayları şiirlerine konu etmişlerdir. Ozanlar, kopuz çalıp şiir söylemelerinin yanında büyücülük, oyunculuk, hekimlik gibi işler de yaparak çevrelerine yardımcı olmuşlardır. 15.y.y.da İslamiyet'in de etkisi ile ozanların yerini, saz çalıp türkü ve şiir söyleyen âşıklar almıştır.Asırlar boyunca Anadolu'da sayısız saz şairi ve âşık yetişmiştir. Bunlar halkın geleneklerini ve göreneklerini, acılarını, mutluluklarını konu alan sayısız eser bırakmıştır. Halk şiirine bugün bile merak ve ilgi duyulmasının sebebi, halkın içinden gelen insanlar tarafından halkın duygularının dile getirilmesidir.

Âşıklar şiirlerini koşma, yedekli koşma, siçilleme, semai, destan ve divani tarzlarında söylemiştir. Hece ölçüsü ile yazdıkları şiirlerinde nazım birimi dördüktür. En çok kullandıkları hece kalıpları 7 -8-11 ve 15 tir.

Anadolu'da âşıklık geleneğinin en yaygın olduğu coğrafya Kars-Ardahan-Erzurum yöresidir. İlimizde bu geleneğin en önemli temsilcileri Âşık Şenlik, Âşık Zülali ve Âşık Mazlumi'dir.

AŞIK MAZLUMİ: Ardahan'ın Hanak ilçesinde dünyaya gelen ve asıl adı Ahmet olan Aşık Mazlumi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1855-1922 tarihleri arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. İlk tahsilini Ortahanak'ta yaptıktan sonra bu yörenin kültür merkezi olan Ahıska'ya giderek medrese eğitimi almıştır. Daha sonra memleketi Ortahanak'a gelerek burada imamlık yapmıştır.

Saz çalmayı bilmediği için şiirlerini irticalen söylemiştir. Ancak kendi el yazısı ile yazdığı şiirlerini topladığı defteri kayb olduğu için birçok şiiri günümüze ulaşmamıştır.

Bölgenin Ruslar tarafından işgal edildiği dönemlerde yaşayan Mazlumi, bu dönemdeki esaret ve zulümleri şiirlerinde dile getirmiş, yöre halkına önderlik etmiştir. Yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi olaylarına kayıtsız kalmayan, halkını bilinçlendirmeyi kendine görev edinmiş vatansever bir şairdir.

Şiirlerinde vatan, millet, din, aşk ve hayat temaları, ağırlıkla işlenen konulardır. Şiirlerinde ağır bir dil kullanmamış, duygularını sade halk dili ile ifade etmiştir.

Şairin dünyevi güzellikler peşinde koşan Gönül ile onu mantıklı olmaya çağıran Akıl arasındaki çatışmayı dile aldığı ve sonunda aklın galip geldiği "Akıl ile Gönül Destanı"ndaki birkaç dörtlük şöyledir:

AŞIK ŞENLİK : Âşık Şenlik, 1850 yılında Çıldır ilçesinin Suhara (Yakınsu) köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Hasan'dır. Babası, Kadırgiller'den Molla Kadir'dir. Çiftçilikle uğraşan orta halli bir köylüdür. Annesi Zeliha Hanım okuma yazma bilen, zeki görgülü ve bilgili bir kadındır.

Hasan, yöredeki her çocuk gibi Âşık Meclislerinde destan ve cenk hikayeleri dinlemeye meraklıydı. Her akşam babası ile birlikte Âşık Meclislerine gider; cenk, destan veya şehit menkıbeleri dinlerdi.

Bir av tutkunu olan Hasan, on dört yaşına geldiğinde ava gider ve iki gün boyunca orada uyuya kalır. Uyandığında "Âşık Şenlik" mahlası ile söylediği ilk şiirinde şairlik kudretini bulduğunu, rüyasında Allah'ın cemalini gördüğünü ve kudretinden ders alarak Arapça, Farsça, İbranice dillerini öğrendiğini söyler.

Âşık Şenlik ne bir medrese eğitimi görmüştür ne de bir hocadan ders almıştır. Ancak üstün zekası ve keskin hafızası sayesinde elde ettiği bilgilerle bu açığı gidermiştir. Ahılkeleli Âşık Nuri'den saz çalmasını öğrenen Şenlik'in ünü hızla yayılmıştır.

1913 yılında davet edildiği Revan'da, Revan Hanlarının ünlü âşıkları ile karşılaşır ve onlardan üstün gelir. Bunun üzerine âşıkları yenilen ve kendi itibarları azalan Revan Hanları, Âşık Şenlik'in yemeğine zehir koyarlar. Revan'da hastalanan Şenlik Çıldır'a gelirken Arpaçay'ın Dalaver Köyünde ölür, cenazesi Suhara'ya getirilerek burada toprağa verilir.

Âşıklık geleneğinin önde gelen ustalarından biri olan Âşık Şenlik, yaşamı boyunca birçok çırak yetiştirmiş ve kendisinden sonra gelen âşıkları da etkilemiştir. Yaşadığı

dönem itibari ile Rus işgalini gören, göç ve felaketlere tanık olan Şenlik'in edebi kişiliği bu olayların bıraktığı duygularla şekillenmiştir. Âşık Şenlik; divani, koşma, yedekli koşma, tecnis, şeki/sicilleme, destan, türkü ve bayati gibi halk şiirleri türünde eserler vermiştir.

ÂŞIK ZÜLALİ : Âşık Zülali, 1873 yılında Posof'un Suskap köyünde doğmuştur. Asıl adı Yusuf Kökten'dir. İlk tahsilini köyünde yapmış medreseyi ise Digor'da tamamlamıştır. Kültürlü bir zat olan dedesinin onun eğitiminde önemli etkileri olmuştur. Âşık Zülali, İstanbul'da müderris olan ağabeyinin yanına giderek orada medrese eğitimine devam etmiş ve Arapça-Farsça öğrenmiştir.

On iki yaşındayken gördüğü iki rüya ile bade içmiş ve halk âşığı olmuştur. Bu tarihten sonra "Zülali" mahlası ile şiirler söylemeye başlamıştır. 1893 yılında Bursa'ya giderek Posof ve Artvinli 93 muhacirlerini ziyaret etmiş ve orada Hamidiye Ziraat Mektebi'ne girerek üç sene okumuştur. 1896 yılında bir hastalık sebebi ile Posof'a dönmüş ve yöre halkını düşman işgaline karşı bilinçlendirmeye çalışmıştır. 1904 yılından itibaren sazı bırakarak mekteplerde Türkçe ve Din dersi hocalığı yapmaya başlamıştır. 1910 yılında Bursa'ya, oradan da Afyon'a göç etti. 1946 yılında Eskişehir'in Çifteler ilçesine geldi, burada imamlık yaptı. 18.12.1956 tarihinde Eskişehir'de vefat etti ve Çifteler ilçesinde toprağa verildi.

Devrinin en önemli üç âşığından biri olan Âşık Zülali (Çıldırlı Âşık Şenlik, Narmanlı Âşık Sümmani) savaşların ve felaketlerin olduğu bir dönemin çocuğu olarak yetişti. Bulunduğu dönemin zorluklarına rağmen okuyarak kendisini aydın bir insan olarak yetiştirdi. Yaşamı boyunca çok yer değiştirmek zorunda kalması nedeniyle aşk, tabiat, gurbet, ayrılık, memleket sevgisi, yoksulluk, nasihat, tasavvuf ve sosyal hadiseler onun şiirinin başlıca temasını oluşturur.

Yazı kategorisi: [Aletler](#), [Atasözü ve Deyimler](#), [Ağıt](#), [Aşıklar](#), [Bayramlar](#), [Derleme sözlüğü](#), [Düğün](#), [Giyim Kuşam](#), [Halk Hekimliği](#), [Halk Oyunları](#), [Halk Takvimi](#), [Halı-Kilim](#), [Kategorilenmemiş](#), [Kış eğlenceleri](#), [Seyirlik Oyunlar](#), [Toy](#), [Yaylacılık](#), [Yağmu Duası](#) | [4 Yorum](#) »

[Atasözleri İçin Yeni Bir Kaynak: Örnek Dil Cümleleri](#)

Mayıs 29, 2007

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri

Atasözleri İçin Yeni Bir Kaynak: Örnek Dil Cümleleri

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Türkiye)

Bizde, halk edebiyatı araştırmaları alanında atasözlerimizin özel bir yeri vardır. Derlenmesi çok eskilere dayanan, incelenmesi ise son 50 yılda büyük gelişmeler gösteren bu dalın üzerinde durulması gereken pek çok yönünün olacağı unutulmamalıdır. Bu yönlerden biri de kaynaklar meselesidir. Bu konuda Prof. Dr. Şükrü Elçin'in bir

makalesini ve araştırmacı M. Türker Acaroğlu'nun bir kitabının ilgili bölümünü bu açıdan hemen hatırlamak zorundayız.

Atasözlerimizin kaynakları çok çeşitlidir. Bunların başında yazılı kaynaklar gelmektedir; sözlü kaynakların gündemdeki yerini alması ise daha yenidir. Orhun Anıtlarından beri çeşitli şekillerde yazıya aktarılmış olanların yanında Kařđarlı Mahmud'un eserinde yer alan ilk derlemelerden günümüze kadar pek çok söz gelebilmiş, bazıları ise unutularak kaybolurken yerlerini başkalarına bırakmıştır.

Atasözlerimizin kaynaklarının başında ağızlardan yapılan derlemeler gelmektedir. Son 50 yılda, özellikle üniversitelerimizde yaptırılan derlemelerle, yaşadığı çevrenin halk edebiyatı ürünlerine eğilen, çoğu da gönüllü olan araştırmacıların topladıkları önemli bir sayıya ulaşmıştır. Bu alanda en büyük derleme faaliyetini, geçtiğimiz yıllarda kaybettiğimiz, Silifkeli orman mühendisi ve hukukçu Kerim Yund gerçekleştirmiştir. Türk Dil Kurumu yayınlarından olan Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler adlı iki ciltlik eserde binlerce atasözü ile ilk sırayı almaktadır.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde, Konya'da yayın hayatına giren iki derginin Türkçemize verdiği önem, bizleri son derece sevindirmiştir. Bu dergilerdeki seri dil yazıları atasözlerimiz için güzel bir kaynak oluvermiştir. Önce bu iki dergiyi kısaca tanıtalım, sonra da atasözlerini ele alalım.

OCAK

19 sayı olarak yayımlanan derginin ilk sayısı 8 Teşrinisâni (Kasım) 1334 (1918) son sayısı ile 30 Mayıs 1335 (1919) tarihini taşımaktadır. Tahrir müdürü Namdar Rahmi (Karatay)'dır. Yayın süresi, başlığın altında, diğer bilgilerle birlikte şöyle verilmektedir: "Her on günde bir Konya Türk Ocağı tarafından çıkarılır, ilmî, edebî, fennî risaledir." Sekiz sayfalık her sayının yanında "Ergenekon Özel Sayısı" (14.sayı), 32 sayfa olarak çıkmıştır. O yıllarda Konya'da görevli aydınlarla Konyalı aydınlardan oluşan yazı kadrosundaki bazı adlar şöyledir: Besim Atalay, Nâim Hâzım (Onat), İsmail Zühdî, Ahmet Nushi (Katircioğlu), Ahmet Necati (Atalay), Midhat şakir (Altan), Mümtaz Bahri (Koru), Ahmet Hilmi vb. Derginin tam bir takımı Selçuk Üniversitesi Atademir Kütüphanesinde.

Dergide dil konusu ağırlıklı olarak ele alınmıştır. 12. sayı bütünüyle Nâim Hâzım (Onat'ın) "Lisânda Tasviye Münâsebetiyle" başlıklı yazısına (89-96) ayrılmıştır.

Konumuzla ilgili yazı ise "Lisânımız" başlığı altında ve Ahmed Nushi ile Ahmet Necati tarafından hazırlanmış, 10, 12, 18 ve 19. sayıların dışındaki 15 sayıda yer almıştır. Bu yazıların bazıları A. Nushi veya A. Necati imzalarıyla yayımlanırken çoğu iki imzalı olarak yer almıştır. Bazen, aynı sayıda iki ayrı imza ile de görülmüştür.

Kelimeler "Öz Dil" başlığı altında verilirken tamamına yakınında isim mi, sıfat mı, masdar mı olduğu belirtilmiştir. Yazının tamamında yer alan 20 adet atasözümüzün ilk 16'sı darb-ı mesel, kalan 4'ü ise **atalar sözü** olarak verilmiştir. Bu 20 sözün darb-mesel

olarak verilenlerden 7'si ile **atalar sözü** olarak verilenlerin tamamı iki imzalı yazılardandır. Darb-ı mesel olarak verilenlerden kalan 13 tanesinin 10'u A. Nushi'nin, 3'ü de A. Necati'nin yazılarında yer almaktadır.

Bu kaynaktan alınan sözler çoğunluğu oluşturduğu isim karşılıklarına herhangi bir kısaltma işaret konulmayacaktır.

YENİ FİKİR

51 sayı olarak yayımlanan derginin ilk sayısı 1 Kânunisâni 1341 / 1 Ocak 1925, son sayısı ise 15 Teşrinievvel / 15 Ekim 1929 tarihini taşımaktadır. Pek çok kaynakta derginin 1 Temmuz 1929 tarihli 49. sayısında kapandığı yazılıdır; bu yanılma, derginin son sayılarının görülememesiyle ilgilidir. İlk 42 sayısı harf inkılâbından önce Arap asıllı Türk harfleriyle basılmıştır. Müdür-i mes'ul'ü Naci Fikret (Baştak)'tir. Yayın süresi başlığın altında, diğer bilgilerle birlikte şöyle verilmektedir: “On beş günde bir çıkar ilmi ve edebî mecmûa”. Ancak yayın aralığı bazan bir ayı, hatta bir buçuk ayı bulduğu da olur. Naci Fikret, 49. sayıda “Sahibi ve sermuharir” olarak görülürken derginin adının altındaki ibare de birkaç kere değişir. Derginin sayfa sayısı 8-32 arasında değişmektedir. Derginin yazı kadrosunu, o yıllarda Konya'da görevli aydınlarla Konyalı aydınlar oluşturmaktadır. Ali Kemâlî, Eyüb Hamdi, Muzaffer Hâmid, Kâzım Nâmi (Duru), Feridun Nafiz (Uzluk), M. Zeki (Dalboy), M. Ferid (Uğur), M. Mes'ûd (Koman), Sadettin Nüzhet (Ergun), Naim Hâzım (Onat), Midhat Şâkir (Altan), Mustafa Şekip (Tunç), Fahrettin Kerim (Gökay), Hüseyin Rahmi (Gürpınar), vb. Derginin, Konya kütüphanelerinde tam bir takımı yoktur; ancak değişik kütüphanelerden ve özel kitaplıklardan (Sefa Odabaşı, vb.) faydalanılarak 51 sayıya ulaşılabilir.

Dergide; tarih, pedagoji, edebiyat vb. Konulara yer verilmiştir. Yer yer âşık edebiyatı ile ilgili yazılarda görülmektedir. Bu arada, çeşitli kalemlerden çıkmış olan dil yazılarının yanında, Ahmet Necati (Atalay)'nin OCAK dergisindeki ortak imzalı yazılarının bir devamı niteliğindeki “Öz Dilimiz” başlıklı dizi yazı da yer almaktadır. Yazı, derginin altıncı sayısı dışındaki ilk sekiz sayısında yayımlanmıştır. Son yazıda, “Mabadı var” deniliyorsa da takip eden sayılarda, başka bir ad altında da olsa, böyle bir yazıya rastlanılamamıştır. Yazarın adına da rastlanılamaması, bir öğretmen olan Ahmed Necati'nin başka bir ile tayiniyle ilgili olmalıdır. O, ilk yazıda, amacını açıklarken kelimelerin coğrafyasını da şöyle belirtmektedir: “Konya Vilayetinde ve bu vilayetin eski hududlarına nazaran muhtelif sancak, kaza ve nahiyeler.”

OCAK'taki yazılarda da daha az atasözüne yer verene Ahmet Necati, burada da pek fazla örnek vermemiştir. 193 kelimenin yer aldığı dizide sadece 7 adet darb-mesel yer almaktadır. Bunlardan da beyit şeklinde olanı için darb-ı mesel ibaresi kullanılmamıştır.

Bu kaynaktan alınan sözler YF kısaltması ile gösterilecektir.

Sözlerimizden OCAK'takilerin son dört tanesi **atalar sözü** (bizde 11, 14, 21 ve 31 numaralar) adıyla verilirken diğerleri darb-mesel olarak yer almaktadır. Yeni Fikir dergisindekiler de son söyleyiş yani **atalar sözü** beklenirken eskiye dönüş yapılmış ve

onlar da darb-ı mesel olarak verilmiştir. Dulda kelimesi için verilen beyit şeklindeki örnekte ise herhangi bir adın konulmadığı görülmektedir.

Kaynak olarak aldığımız iki dizi yazıda, sırasıyla 256 ve 193 olmak üzere toplam 449 kelime yer almaktadır. Bunlardan 31 tanesinde 32 söze yer verilmiştir. İvedi kelimesinde verilen örnek söz sayısı iki olduğu için toplam sayıda bir fazlalık görülmemektedir.

Bu 32 atasözünün bazıları deyim havası taşımaktadır; bu az sayıdaki sözün ayrı bir yazı olarak ele alınamayacağı muhakkaktır. Ayrıca, yazımızı, iki ayrı dala ayırmak da atasözlerimiz için büyük bir haksızlık olacaktır. Buna bağlı olarak, bu küçük açıklamayla yetinmeyi uygun bulduk.

Sözlerin 16'sı isim, 10'u sıfat, 5'i "masdar" soylu kelimelerin açıklanması sırasında verilmiştir. Bir kelitemiz ise derleyicisinin söyleyişiyle "ahenk taklidi"dir: (bıh -).

Kelimelerin 12 tanesi içinde yer aldığı sözün ilk kelimesi olarak görülmektedir. Öğ küçüğü, al büyüğü sözünde böyledir.

Çok az sayıdaki atasözümüzde ise asıl kelitemiz (açıklanan kelitemiz) yer almazken karşılığı olan kelimeye yer verilmiştir. "Cüce" anlamına gelen "cuda" kelimesi atasözümüzde yer almamıştır: Cüce adam kale kapısından eğilerek geçer. (nu. 6). bezek yerine beze (nu.11), ivedi yerine iven (nu. 18), buygun yerine buy – (nu. 19), vb. diğer örneklerdir.

Atasözlerinin yapısı açısından gösterdiği özellikler şöyledir:

- a. Yükleme cümle şeklinde kurulu olanlar: 17 tane
- b. İki cümleden kurulu olanlar: 3 tane (7, 24, 29)
- c. İç içe iki cümleden kurulu olan: 1 tane (9)
- ç. Yüklemsiz cümle şeklinde olan: 1 tane (8)
- d. Beyit şeklinde (kafiyeli) olanlar: 10 tane (12, 15, 156, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 30)

Özellikle b ve c maddelerindeki atasözlerinden bazılarında farklı birer yapı dikkatimizi çekmektedir.

Çala yayılım mı var? Hep kıntıma

Bu sözde bir soru ve ardından da cevabı yer almaktadır.

Varlığın icrası, yokluğun sintimesi

Beyit yapısındaki bu atasözümüzü kafiyeli olarak kabul edebilir miyiz? İcra ve sintime kelimelerinin kafiyeli olarak kabul edilmesi düşünülebilir mi?

Deve, "Yükümle ih etmeden bıh etseler yeğ" demiş.

Konuşmaya yer veren atasözlerimizden olup sözün taşıdığı anlamla birlikte ih- ve bıh- fillilerinin cümle içinde kafiyeli olarak kullanılması dikkatimizi çekmektedir.

Beyit şeklinde kurulanların bazılarında kafiye son derece sağlamdır; bunlardan redif ile desteklenenlerde ses benzerliği daha da artmaktadır.

.....ol-maz /gel-mez (nu.16)

.....göz-den eder / söz-den eder (nu.21)

.....küçüğ-ü /büyüğ-ü (nu.23)

Redifi olmayan bir sözüme küçük bir müdahale gerekecektir: Yar herk et, ya terk et (nu. 30)

Eskiden beri bilinen ve kaynaklarda aynı anlamda fakat bazıları değişen kelime gruplarıyla görülen bir atasözümüz buradan da oldukça değişik kelimelerle görülmektedir.

Sinme tilki duldasına arslan yesin ko seni
Geçme muhânet köprüsünden seyl alsın ko seni

Bu söz, bizim kaynaklarımızda daha çok ikinci mısra ile ve aşağıdaki şekilde geçmektedir:

Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni

Atasözlerimizden bir bölümü bilinen ve yaygın olan sözlerdir; içlerinde küçük değişikliklerle, meselâ kelimenin eş anlamlısıyla yer değiştirmiş olarak görülenleri de vardır.

a. Ağmansız güzel olmaz

Kusursuz kul / güzel olmaz.

b. At tökezlemekle başına vurulmaz.

Bir sürçen atın başı kesilmez.

c. Aylak sirke baldan tatlıdır

Bedave sirke baldan tatlıdır.

ç. İlden gelen öyün olmaz, o da vaktinde gelmez

Elden gelen öğün (aş) olmaz o da vaktinde bulunmaz.

d. İvedili işe şeytan karışır.

Acele işe şeytan karışır.

e. Suyun imil imil akanı, insanın yere bakanı.

Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork.

f. Tatın dilinden anası anlar.

Tat kızın dilinden anası anlar.

Örnek sözlerimizin bir bölümü, anılmalarına yol açan kelimelerden dolayı, büyük ölçüde bölge özelliği göstermektedir. Böylece bizler belki de unutulup gidecek olan bir atasözümüzü bir de bu şekliyle kazanmış oluyoruz.

a. Bugün ağman kelimesini bilen Konyalılar pek azaldı; çocukluğumuzda sıkça kullandığımız bu kelimeyi biz bile yıllardan beri kullanmıyoruz. Zaten bu kelimeyi ancak

bildiğini tahmin ettiğimiz kimselere karşı kullanabiliriz.

b. Dilimizde hâlen kullanılmakta olan, ancak birincisi yaygın olan iki söz, Konya’da asıl kelimeyiz sebebiyle ve onun da eklenmesiyle genişletilmiş olarak görülmektedir.

Böylece, bilinen sözümüz oldukça değişmiş olmaktadır. Aslında deyim olan bu sözümüz “ıslanmaz” yüklemiyle âdeta atasözü haline sokulmaya çalışılmıştır.

Alağızın ağızında yarım mercimek ıslanmaz.

Ağızında bakla ıslanmamak / ıslanmaz.

(Ağızında mercimek durmaz?)

c. Türkçe olan sürç – fiili dilimizde âdeta iki yere habsedilmiş gibidir: sürç-i lisan / dil sürçmesi ve atın sürçmesi. En az bu fiil kadar Türkçe olan tökezle – fiili ise Konya çevresinde daha yaygındır. Bu sözdeki başına kelimesi, galiba başı şeklinde olacaktır.

ç. aylak kelimesi günlük dilde başka sözlerimizde de yer almaktadır: Aylak aylak dolaşma, Aylak oğlanın karnı tez acıdır, vb. Ayrıca bu sıfat bazı romanlarımızın adında da yer almaktadır: Aylak Adam (Yusuf Atılğan, 1959), Aylaklar (Melih Cevdet Anday, 1965).

Benim neslim aylak kelimesiyle büyümüştür; bedva, beleş, vb. kelimeleri okula başladıktan sonra öğrenmiştir. Onun için aylak kelimesinin yer almasını yadırgamamak gerekecektir.

d. carı kelimesi Anadolu’da çok yaygın olan kelimelerin başında gelmektedir. Ancak Derleme Sözlüğü III / c-ç’ye göre en yaygın olduğu bölge Konya ve çevresidir. Carı kuş avını alır sözünü başka illerimizde de aramalıyız.

e. cuda kelimesi Anadolu’da pek yaygın olmayan kelimelerdendir. İçinde yer aldığı atasözümüzün günümüze kadar gelebildiği tek yer belki de sadece Konya’dır.

f. Incık, Konya çevresinde çokca kullanılan kelimelerdendi; ancak günümüzde onu da bilenler azalmış bulunuyor. Bu kelimemizin yardımıyla da Incığın aşında kurt çıkar sözünü kazanmış oluyoruz.

Örnekleri çoğaltmak yerine, anılmalarına yol açan kelimelerin ve sözlerin bazılarını hatırlayıvermemiz yeterlidir.

İngil : İngil taksam el danasına dönmezsin (nu. 17)

Buygun: Kara duyunca sarı buyar. (nu. 19)

Üzlük : Küp kırılıncaya kadar üstünde çok üzlükler kırılır. (nu. 23)

Yığın : Yığın atı çulundan bilmezler. (nu. 31)

Derleyicimizin darb-ı mesel olarak verdikleri arasında bu özelliği taşımayanlar da vardır. Herkesi kendine yosma söyleyişinde bu özelliği görüyoruz.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. Ağız incelmeleri yapanlar gibi kelime derleyenler de örnek cümlelerle kendi görüşlerini pekiştirmek zorundadırlar. Sonuncular, derledikleri kelimeleri basit cümlelerde kullanmak suretiyle dildeki yer alış şekillerini gösterebilirler. Meselâ, ihar-fiilinin kullanımına örnek olarak verilen develeri ihardım cümlesi çok basit

bir örnektir. Oysa, b1h – fiili için verilen örnek atasözü (Deve, “Yükümle 1h etmeden b1h etseler yeğ.” demiş) hem kelimenin kullanımını vermekte, hem de bize bir atasözü kazandırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kelimeleri elden geldiğince; atasözü, deyim, mani, bilmece, vb. ürünlerde yer alış şekillerine göre örneklendirmeliyiz. Böylece bir taşla iki kuş vurmuş, bir dağ köyüne veya bir yaylaya hapsedilmiş olarak kalan kelitemizle birlikte sözümüzü de kurtarmış oluruz.

Bitirme tezini veya yüksek lisans / doktora tezlerinden birini bir ağızın incelenmesine ayıran genç araştırmacılarımızın da bu konuda gerekli duyarlılığı göstermelerini bekliyoruz. Üniversitelerimizin dışında olup da bu tür ağız araştırması yapan gönüllülerden de bu çalışmaların ortaya konulmasını arzu ediyoruz. Sadece kelimenin anlamını vermek değil, o kelimeye yer veren bir kültür ürününe de yer vermek bizce millî bir görevdir ve olmalıdır da.

ATASÖZLERİ

Atasözlerimiz, anılmalarına yol açan kelimelere göre değil, kendilerinin ilk harflerine göre sıraya konulmuştur.

1. Ağmansız güzel olmaz.

Ağman: Ağmak'tan. Eksik, ayıp, kusur.

2. Alağızın ağızında yarım mercimek ıslanmaz.

Alağız: Bir taraftan bir tarafa söz götüren, koğucu, ara bozan.

3. At tökezlemekle başına vurulmaz.

Tökez – : Gafletle yürümekte olan bir adam veya hayvanın ayağı yüksek yere veya taşla çarpılarak düşecek gibi irkilmesine denir.

4. Aylak sirke baldan tatlı olur.

Aylak: Bâd-ı heva gelen nesne, ücretsiz şey, esip gelen.

5. Carı kuş avını alır.

Carı: Becerikli, işgüzar.

6. Cüce adam kale kapısından eğilerek geçer. (YF)

Cuda: Cüce, küçük boylu adam.

7. Çala yaylım mı var? Hıp kıntıma.

Yaylım: “yayılmak” masdarından. Hayvanatın otladıkları yer; hayvan otlayacak kadar yer.

8. Değirmen damı geşik ile.

Geşik: Sıra, nöbet, def'a, sefer

9. Deve, “yükümle ih etmeden bıh etseler yeğ.” Demiş.

Bıh: (ahenk taklidi): Hayvanın boğazını bıçakla kesmeyi tasvir eder.

10. Dirgeni yiyen.....harmana gelmez. (YF)

Dirgen: Çiftçilerin harmanda sapları karıştırmak için kullandıkları iki parmaklı, uzun saplı alet.

11. Ekmeğin büyüğü bezeden olur.

Bezек: Süslemek ve düzeltmek manasına olan bezemek'ten. Ekmek, furuna yahut tandıra salınmadan evvel ekmeğin cesametine göre hamurun topaklanmasıdır.

12. Gam gamı getirir, gam çor getirir.

Çor: Hastalıktır.

13. Herkesi kendine yosma.

Yos – : Bir nesneyi diğerine benzetmek ve böylece verilen hüküm, kıyas.

14. Incığın aşında kurt çıkar.

Incık: Bir şeyi çok inceleyen, inceden inceye hesap eden, derin düşünen.

15. İkinci güneşi ıldıradı, emsizler gildiredi (?) (YF)

İldıra – : Hafif ziya, güneşin guruba doğru gidişinden hasıl olan parıtlı, parlamak.

16. İlden gelen öyün olmaz, o da vaktinde gelmez. (YF)

Öyün: Yemek zamanı.

17. İngil taksam el danasına dönmezsin.

İngil: Koyunlara, buzağılara takılan ve boğazlarını boğmak için etrafa döner, demirden yapılmış bir boğazlık halkaya tesmiye edilir.

18. a. İvedili işe şeştan karışır

b. İven çeltik (?) güzüz doğar. (YF)

ivedi: İvmek masdarından “sıfat”, acele etmek, çabuklu yapmak.

19. Kara duyunca sarı buyar.

Buygun: Buymak'tan. Soğuğa dayantısı az olan kimse.

20. Kaşın kavran, iyi davran.

Kavran – : Çabalamak, telâş etmek.

21. Kötüye ağıt gözden eder, yüzüze öğüt sözden eder.

Ağıt: Ağlayış, yaş, matem.

22. Küp kırılıncaya kadar üstünde çok üzlükler kırılır.

Üzlük: Çanak cinsinden topraktan yapılmış, ağzı ile dibi müsavi genişlikte, karnı bel ve böğründen kulplu olan sırlı ve sırsız su bardağı.

23. Öğ küçüğü, al büyüğü.
Öğ- : Yermek; zıddı medih, sena, sitayiş.
24. Öküzün yemini bir dananın batmasına yatır, padişahı düşünde görür.
Batma: Ahırda hayvanlara mahsus yemlik.
25. Sap kabar(ır), fakat koparı(r), sahibi gülek verir haberi.
Gülek: Pekmez, yağ konur, ağaçtan mamul kulplu, derin bir kap.
26. Sinme tilki duldasına arslan yesin ko seni,
Geçme muhânet köprüsünden seyl alsın ko seni. (YF)
Dulda: Rüzgâr ve soğuktan muhafazalı yer.
27. Suyun imil imil akanı, insanın yere bakanı (YF)
İmil imil: Yavaş yavaş, içinden pazarlıklı kimse, kurnazlığını hissettirmeyen.
28. Tatın dilinden anası anlar.
Tat: Dilsizlik, söz söyleyememek.
29. Varlığın icrası, yokluğun sintimesi.
Sintime / sintimel: Yoksulluk sıkıntısı, ihtiyaç azabı.
30. Ya herk et, ya terk et.
Herk: Çiftçilerin tarlayı sürüp güneşletmek, ot vesairenden temizlemek suretiyle dinlendirmeleri, nadas.

31. Yığın atı çulundan bilmezler.

Yığın: Keskin çok yürüyücü.

www.kultur.gov.tr/TR/Yonlendir.aspx

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#) | [1 Yorum](#) »

Öküze ilgili atalar sözleri

Mayıs 29, 2007

Ögüz yekken xar qalmas

(Öküz koşan sıkıntı çekmez)

Ögüzüne gücü yetmegen ansşın töbeler (Öküzüne gücü yetmeyen (arabanın) okunu döver)

Soqur ögüz özü barır xasapga

(Kör öküz kendi gider kasaba)

www.kultur.gov.tr/TR/dosyagoster.aspx%3FDIL%3D1%26BELGEANAH%3D59947%26DOSYAISIM%3DAtaSozleri.pdf

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#) | [» yorum bırak](#):

Atasözlerini yaygınlaştırma oyunu

Mayıs 29, 2007

Milli ve Dini bayramlarının çocukların eğitim ve terbiyesinde rolü inkar edilmezdir. Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Yeni Yılın gelmesini simgeleyen Nevruz Bayramı v.s. başkaları çocukları toplumsallaştırır örf adetlerimizi inkişaf ettirmeye unutmamaya yönlendirir. Bu makalede, bu bayramlardan biri – Yaz Bayramı üzerinde duracağız.

ÇOCUK EĞİTİMİNDE BAYRAMLARIN ROLÜ

Dr. Eldeniz ABBASOV

Milli ve Dini bayramlarının çocukların eğitim ve terbiyesinde rolü inkar edilmezdir. Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Yeni Yılın gelmesini simgeleyen Nevruz Bayramı v.s. başkaları çocukları toplumsallaştırır örf adetlerimizi inkişaf ettirmeye unutmamaya yönlendirir. Bu makalede, bu bayramlardan biri – Yaz Bayramı üzerinde duracağız. Nevruz bayramı çok eskilere dayandığı için sinemasız, tiyatrosuz, radyo ve televizyonsuz geçmiş, folkorsuz imkansız idi. Folklor kuru, meraksız dille değil, obrazlı bir dille söylenilirdi. Burada humor, gülüş, satira esas yer tutuyor. Halk ilginç tatlı dille bu janrı daha da şirinleştiriyor. Bahar merasimleri birbirini tamamlayan maniler, oyunlar ve çocuk tiyatrolarından başlar. Genellikle çocuk folklorü ve onun gelişiminde (inkişafında) bayramların önemi büyüktür. (Çünkü çocuklar böyle bayramlarda toplanarak biribirlerine “düşün bul” adlı bulmacalar söylerler ki bu da onları doğa, hayvanlar, çevre, gök cisimleri hakkında bilgiye sahip olmalarını sağlar. Eşyaların özellikleri, amaç ve alakaları hakkında onların bilgisini artırır. Çocuklar bulmacalar vasıtasıyla “Ne nerededir?”, “Şu neden düzeltilir?”, “Bu nerede kullanılır?” gibi sorulara cevaplar bulmak için çabuk düşünmek, hesap yapmak, aniden cevaplamak becerilerine sahip olurlar ki, bu da çocuk eğitimini geliştiriyor. Çocuklar yüzlerce ata sözleri ezberler ve durmadan biri-birileri ile atışır, galip çıkmaya çalışırlar. Elbette, ata sözleri bir yaratıcılık mahsulüdür.

Doğru olanları açarlar. İnsanların sosyal varlığını, onların zekasını belirliyor. Mesela, “Ağaçtan maşa olmaz”, “Oldu ile öldüye çare yoktur”, “Yanan yerden tüstü (duman) çıkar”, Yaz fakirin hem atasıdır, hem anası”, “Delinin yüreği dilindedir, akıllının dili yüreğinde”, “Suçsuz dost arayan dostsuz kalır”, “Öküzün taydır işin zayıdır”, “İş adamın cevheridir”, “Elden kalan, elli yıl kalır”, v.s. (çocuklar iki desteye (gurup) bölünerek bir biriyle atışır-

yarışırlar. “Kim çok **atalar sözü** söyler?” Hangi taraf susarsa, o biri taraf galip gelir. Bu türlü hazırlıklar da şüphesiz öğrencilerin folklor bilgisinin artmasını sağlar. Bu türlü **atalar**

sözlerinin bazıları ekincilikle, tasarrufatla bağlıdır, mesela, “Ah-vayla çıkan fakirin canı, ölene kadar der allah kerimdir”, “Allah hakkı nahakka vermez”, bu **atalar sözü** çalışkanlığı

simgeler v.s. Bunların çocuk eğitimine ne kadar tesirli olduğu göz önündedir. Folklor vasıtasıyla çocuklar biliğini, terbiyesini, hikmetini artırıyor. Bayramda en çok söylenen folklor türünden biri de bulmacadır (tapmaca). “Tap Görek” adlı oyunda birbirine bulmaca

söyleyen çocuklardan kim daha tez cevap bulursa, hazır-cevap olduğunu, çok şeyler bildiğini kanıtlar. Mesela; “Alçak damdan kar yağar” (elek), “Ben yürüdükçe o da yürür” (gölge),

Bir şey vardır yemişdim,
Yemeseydim ölmüşdüm.

İndi olsa yemerem
Yemesemde ölmerem (Anne Sütü)

Kutu kutu içinde

Kutu sandık içinde

Babamın beyaz mendili

0 da onun içinde (kestane)

Tapmacanın (bulmaca) tez cevaplanması da beceri gerektirir. Halk mümkün oldukça insanlara, meyveleri, gök cisimlerini ve onların bilinmeyen taraflarını bulmaca vasıtasıyla söyler, insanları düşündürür, cevap bulmak için zorlar.

Narda var, nar da var,

Nardan şirin nerde var?

El tutmaz, bıçak kesmez

Ondan şirin nerde var? (Uyku)

Göründüğü gibi bulmacalarda anne sütü, kestane, uyku vs. düşündürücü bir dille anlatılmıştır. Bunlar bedii tefekkürün güzel örnekleridir. Böylece bulmacalar aynı zamanda

çocukların eğitiminde büyük yer tutmaktadırlar.

Eski insanlar baharın gelmesini sabırsızlıkla beklemişlerdir. Baharda, otların, çiçeklerin çıkması, ağaçların yapraklanması, meyve ağaçlarının çiçek açması insanlara esrarengiz tesir bağışlamış, onlar bu görünen tabiat kanunlarında sırlı bir dünya olduğunu zannetmişler. İnsanlar bu sırlı alemin düğümlerini açmaya, onun mahiyetini öğrenmeye, ondan yararlanmaya çalışmış, buna gayret etmişlerdir.

Eskiden insanlar ruhun ölmezliğine inandıkları için yılın mevsimlerini de kendileri canlı kabul etmiş, kışta ölen, mahv olan tabiatın (otların, çiçeklerin, tahılın v.b.) dirileceğine

inanmış, bunu beklemişler. Onlar tabiatın tarım ve hayvancılığa gösterdiği olumlu ve olumsuz tesirlerini deneyerek tecrübe kazanmışlar.

Halk tabiatın uyanmasına mutluluk işareti gibi bakmış, onu iyinin kötü üzerinde üstünlüğü olarak karşılamıştır. Buna göre de insanlara mutluluk getiren bahar halk tarafından sevinçle karşılanmış, bu sevinç tüm halkın özlemle beklediği ve gelişini

sevinerek karşıladığı bir bayramın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Halk bu bayrama Nevruz veya Bahar Bayramı adını vermiştir. Bahar bayramı Güneşin Koç burcuna dahil olduğu zamana – yani Baharın ilk gününe – 21 Mart tarihine rastlamaktadır.

Bahar bayramı evrensel bayramdır ve baharın gelişini tüm dünya halkları kendi kültürüne ve geleneklerine uygun şekilde karşılamışlardır. Baharın gelişini Avrupa halkları

da kendi geleneklerine uygun karşılarlar. Mesela, Rus halkı kışın kovulmasını çeşitli danslar, oyunlar, maniler ve nümayışlerle uğurlar. Samandan kukla yapıp tabuta koyar, sonra cenaze merasimi düzenlerler. Köyün kıyısına “Moran” (bozak-sazak, şabta anlamındadır) Maslenitsa diye adlandırılan kuklayı yakar ve çevresinde oynarlar. Diğer Slav halkları da kış bittiği zaman çeşitli merasimler düzenlerler. Mesela, ormandan yeni yapraklanmış bir ağacı kesip getirir, onu ev ev gezdirirler. Kışilerden biri yeşil elbise giyer,

başına çiçekten taç koyar, elinde süslenmiş ağaç dalı gösterimin en önünde gider. Karşı taraftan ise beyaz elbise geymiş, elinde kuru ağaç tutan bir kişi yola kar sepe sepe birinci gurubun karsısına çıkar. Her iki taraf birbirine hücum eder... sonunda yeşil elbiseliler (yani

bahar) beyaz elbiselileri (yani kışı) yenerler.

Umumiyetle, baharın gelmesi, kışın bitmesi merasimi İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve başka bir çok ülkede çeşitli şekilde, kendi geleneklerine özgü olarak kutlanmaktadır. Bütün bu kutlamalarda ortak nokta baharın kışa galip gelmesi, kışı yenmesini ve insanların bundan mutlu olduğunu göstermek olmuştur.

Nevruz bayramı kışın bitmesi ve baharın gelmesi ile başlar. O insanlara sevinç, mutluluk duygusu aşıl原因, onları yeni yıla, gelecek güzel günlere yüreklendiren ilginç bir

merasimdir. Kış insanların elini kolunu bağlar, onları işten güçten soğutur. Eski inanca göre kışın tabiat, hayvanlar, kuşlar vs. yani her şey ölür veya ölüm bekleyir, baharda ise dirilir. Çünkü bahar hayat, canlılık getirir. Baharda tabiat canlanır, güneş insanları, toprağı

ısıtır. İnsanlarda çalışmak, bir işi yapmak isterler... Belki de bu özellikleri Bahar bayramının yayılmasını, bu kadar çok sevilmesini gerekli kılan esas unsurlardır.

Azerbaycan’da Nevruz bayramı çocuklar tarafından çok sevilen bayramdır. Halk Nevruzu milli bayram gibi karşılar. Bayram şenlikleri en az üç gün devam eder Martın 20 - 21 – 22. ci günleri. Ancak bayrama hazırlık işleri daha önceleri bayrama en az 40 gün kala başlamaktadır. Her şeyden önce köylerde bahçeler temizlenir, ağaçların kuru budakları (dalları) kesilir yani ağaçlar esasen meyve fideleri dikilir, ağaçların dipleri bellendir, her şey düzene sokulur. Bu işler okullarda çocuklar tarafından daha canlı yürütülür. Okul yanı sahalarda çocuklar tarafından temizlenir. Ağaçların budakları kesilir, dalları kesilir, yeni ağaçlar ekilir, bir sözle yaz şenlikleri için hazırlıklar yapılır.

Şehirlerde de gerekli hazırlıklar yapılır. Kısaca herkes yaklaşan bayrama hazır olmak için evinde olan her şeyi yıkayıp temizlemeyi, evini süslemeyi kendine borç bilir. Her aile imkanları ölçüsünde çocuklar, gençler ve yaşlılar için yeni elbise hazırlar.

Çünkü halkın inancına göre bayramı nasıl karşılasan gelen bir yılın öyle geçer – yani bayramı evin temiz, elbisen taze, güler yüzle karşılasan bütün yıl mutlu olursun.

Bayrama en az 15 – 20 gün kala ayrı ayrı kaplara buğday dökülüp, üstüne her 2 -3 günde su sepi bayrama semeni hazırlarlar. Buğday kaplarda yeşerip tahminen 10-15

santim boy atar ve bayramda o semenileri bayram masasına, evin görünen yerlerine düzer,
dostlara hediye derler.

Nevruz bayramında Azerbeycanlılar çeşitli tatlı ve yağlı ekmek pişirirler, baklava, katlama, feseli, kömbe, şorçöreği, külçe vs. Şüpesiz bütün bu nimetler geçen yılın mahsulünden hazırlanır ve insanları gelen yılın bayramını daha güzel karşılamak için daha

iyi çalışmağa ruhlandırır. Ona göre de semeni bayram sofrasına konur ve şöyle maniler okunur:

Semeni sahla meni,
Ilde gögerderem seni,
Semeniye saldım badam,
Koymurlar bir barmak tadam...

Semeni ay semeni
Sende gelen yaz olur
Menim könlüm saz olur
Semeni, sahla meni
Güyerderem men seni vs.

Semeniden tatlı ve çeşitli yemeklerde hazırlarlar. Nevruz bayramını eski zamanlardan beri büyük sevinçle ve manilerle karşılamak Azarbeycan'da gelenek halini almıştır.

Novruz – Novruz bahara,
Güler, güler bahara,
Bahçamızda gül olsun,
Gül olsun bülbül olsun,
Novruz gelir, yaz gelir
Negme gelir, saz gelir,
Bahçalarda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun

Bahar bayramında halkın inançları ile ilgili olan adetlerden biri de sam (yani mum) yakmak, tongal kalamak (yani büyük ateş yakmak) ve meşale yakmaktır. Bu zaman yaşlı, genç ve özellikle çocuklar tongalın (yani ateş yığının) üstünden atlarlar, “azarım bezarım odda yansın (yani bütün hastalıklarım ateşte yansın), “ağrılarımı yer gotürsün, metlebimi allah versin (yani günahları yer götürsün, dileklerimi allah versin) derler.

Ateş şenliği genellikle yılın son Çarşamba gecesi yapılır. Bu gece bayram sofrası açılır. Sofraya boyanmış yumurta, yeddi tür meyve, pencer (yani yeşillik) ve çeşitli pişmişler, yemekler (et, balık, pilav vs.) konur. Sofrada en az yedi çeşit şey olmalıdır, bu bolluk alametidir. Bayram akşamı tüfek atılır, gök yüzüne meşaleler fırlatılır, büyük ateş yakılır gençler çocuklar üstünden atlanır, üzerlik yakılır, dumanı çocuklara koklatılır ve şöyle söylenir.

Üzerliksen havasan
Yaman derde davasan,
Baklama göz yedirenin
Gözlerini ovasan

Nevruz bayramının en ilginç ve unutulmaz dakikaları yılın son Çarşamba gecesi

başlar. Bu bayramın resmen başlaması demektir. Ecdatlarımız Baharın kış üzerindeki üstünlüğüne, hayrın şere yani iyinin kötüyeye, Hürmüziin (yani iyilik Allahının) Ehrimene (yani kötülük remzi şeytana) üstün gelmesi olarak bakmışlardır. Bu nedenle de kışın sonu onun mağlubiyeti, baharın ise galip olarak dünyaya hakim olması büyük şenlikle karşılanmıştır. Halk bu merasime “Donatma” (yani tan yerinin ağarması, güneşi görmek, karşılamak) adı vermiş. Bu gece ile ilgili ilginç rivayetler, efsaneler yaratılmıştır. Efsanelerden birinde deyilir ki, “...bu gece bir saatliyiine ırmaklar durup istirahat eder, ağaçlar dallarını yere eğer (topraktan güç alır), dallarını yeniden kaldırırlar. Uzun müddet birlikte hayat süren, lakin sonralar bir birinden küsen Mars ve Jüpiter yalnız bir gece birleşir, kucaklaşıp öpüşür, sonra yine ayrılıp bir yıl hasretde kalarlar... Efsanede denilir ki,

her kim Marsla Jüpiter’in görüştüğü anı görse ulu Hürmüz onu bütün arzularına kavuşturur,

o dünyada en hoşbaht adam olur... “Bu yüzden o gece hiç kimse yatmaz, herkes sabahı, güneşin çıkmasını (doğmasını), Mars’la Jüpiter’in görüşmesini görmek ister. Hiç kimse yatmadığı için delikanlılar grup halinde gezer, etrafi seyir eder, oyunlarla vakit geçirirler. Genç kızlar ise daha çok bir odaya toplaşarak kendileri için fal acar, bir birleri ile şakalaşarak birlikte mani ohurlar :

Yük altdan zeli çıhdı
Zelinin dili çıhdı,
Kardeş boyuna kurban
Aldığın deli çıhdı,

Kar gelir külek gibi,
Kız gelir ipek gibi
Oğlanlar daldan bağır,
Gudurmuş köpek gibi
Yük üstünde bir de ben,
Ecep tüstüm derde ben
Açılmamış gönçeyem
Nece yatım yerde ben v.s.

Eskilerde son Çarşamba gecesi “kulak falı” da açarlardı. Yani her kes kalbinde bir niyet tutup başka evlere gider, kapıyı bacayı dinleyip ilk işittiyi sözle kendi bahtını, gelecek akıbetini tahmin etmeye çalışırlardı. Bu yüzden o gece her kes evinde yalnız hoş sözler konuşmağa çalışır, dedi – kodu, küfr etmezlerdi. Çarsamba aksamı çocuklar kapılara torba bırakırlar. Ev sahibi ise torbaya boyanmış yumurta, tatlı, fındık, ceviz, alma

vs. koyarlar.

Donatma merasiminde özellikle geceler iştirak ederler. Onlarda yerinin ağarmasını (sabahın beyaz çağını) ahar su, deniz veya çay (ırmak) sahilinde karsılaşımağa çalışırlar. (Çoğu zaman geceleri suda yıkanarak “ağırlığım – uğurluğum dağlara, taşlara” demekle ümit etmişler ki, Hürmüzün Ehrimene gelip gelmesi, kışın mağlup olması, baharın tantanası anında insan bedeninde gizlenen fenalık devleri mahv olacak, aynı zamanda kalplerinde tuttukları niyetlerine ulaşacaklardır.

Yukarıda dediğimiz gibi, son Çarşamba gecesi ilk bayram sofrası açılır ve bayram bitene kadar açık kalır. Sofraya her çeşit nimetler düzülür, akrabalar, komşular, dostlar

bir

birini tebrik eder, saz, davul, zurna, balaban vs. müzik aletlerinde çalar, şöyle mani okurlardı:

Honcaya koydum balığı,

Ta bezeyim ortalığı

Gerdene Sal çalmalığı

Çünkü gelipdir firuz

Hoş geçecektir Novruz

Tahçaya koydum çırağı

Rovşen eylesin bucağı

Isıklandırısın otağı

Çünkü geliptir firuz

Hoş geçecektir Novruz

Mart ayının 21' de (bazı yıllar bayram Martın 20'ne rastlar) son Çarşamba günü başlayan bayram şenlikleride coşku ile kutlanır ve devam eder. Çocuklar yumurta dövüştürür, şenlenir, büyüklerin hediyelerini kabul ederler. Büyüklerde birbirlerinin bayramını kutlar, sonra kabristan ziyaret eder, ölenlerin ruhuna dua okunur, daha sonra ise

son bir yıl içerisinde ölenlerin yas yerine giderler, buna "kara bayram" derler. Yani geçen yılda kim ölmüşse bu bayram onun için "kara bayram" dır. Bu tür yapılması gereken gezilerden sonra bayram kutlamaları devam eder. Akrabalar, komşular, dostlar birbirlerinin

bayramını tebrik eder, evlere misafir giderler. Ancak bayram gezintisinde ziyaret etdiyin evde mutlaka birkaç dakika da olsa oturmalı, sofradaki nimetlerden tatmalısın. Bayram günlerinde bütün küsülüler barışıp öpüşerler. Kin -nefret unutulur. Eski inanca göre küsülü

kişilerden kim küsülü olduğu şahsı önce kutlarsa onun günahları bağışlanır, diğeri suçlu kalır. Buna göre de küsülü olan her kes bayram günü daha önce barışmağa çaba gösterir. Bayram şenlikleri en az 119 gün devam eder. Bu günlerde gençler tarafından çeşitli törenler yapılırlar. Mesela, gelin ve kızlar "haşısta", "Kiy Kılınc", "Benövşe" vs. oyunları oynarlar. Oğlanlar ise "kos – kosa", "Hıdır İlyas" veya "Hıdır Nebi" gibi oyunlar gösterirler. Bu tiyatro temşaları ve oyunlara çocuklar bayrama 10-15 gün kala hazırlanır,

metinleri ezberlerler. Sabahlara kadar ikiye bölünmüş grup destan anlatır, daha iyi anlata grup ödüllendirilir. Destanlar genellikle okulda öğrendikleri ve ilave okudukları kitaplardan seçilir ki bu da çocukların eğitiminin inkişafına büyük etki etmektedir.

"Benövşe" veya "Kiy Kılınc" oyunu kız çocukları tarafından su şekilde oynanır.

Tahminen

on iki kız ikiye ayrılıp birbirinin elinden sıkı tutar. Her destenin bir başsıcı olur. Başçı her kişiye gizli bir takma ad olarak kuş veya gül adı koyar. Bu adı karsıdakilerin bilmemesi gerekir. Başçı kuş veya gül adı dedikte o takma adı taşıyan kaçarak karşı sıradakilerin arasından geçmek ister. Karşı sıradakiler bir-birinin elini böylece sıkı tutarlar ki, onların ellerini ayırıp geçen olmasın. Eğer diğerk taraftan gelen bu taraftakilerin ellerini aralayıp geçemezse kendi de hemen sırada kalır.

Başçı oyuna şöyle başlar :

I sıra – kıy kılinc ! kıy kılinc !
II sıra – kıyma kılinc !
I sıra -ok attım !
II sıra -Uğru tutdum !
I sıra -Benövşe !
II sıra -Bende düşe !
I sıra -sizden bize kim düşe? Adı güzel, kendi güzel..... hanım düşe !
Adı söylenen kız karşı sıraya geçer ve oyun böylece devam eder.

“Kos-kosa” oyununda gene oğlanlar bir kişiyi kosa (yüzü tüysüz kişilere kosa denilir) gibi süsleyip muhtelif müzik aletlerini de çala çala evlere gezdirirler. Kosanın yardımcısı da olur. Onların her ikisi komik elbise (esasen yamaklı keçe) giyer, güldürücü oyunlar icra eder, maniler okur, hediye toplarlar. Önce kosanın yardımcısı söze başlar :

A kosa-kosa gelsene
Gelip selam versene
Sonra yüzünü temaşacılara tutup :
Boskabı doldursana
Kosanı yola salsana der.
Böylece ev-ev dolaşar ve pay yığarlar :
Hanım ayağa dursana
Yük dibine varsana,
Boşkabı doldursana
Kosanı yola salsana.
Lakin hiç kimse kosaya pay vermez, kosa küsüp kenarda durar. Tamaşacılar okurlar
Ay uyruğu-uyruğu,
Eritmişem guyruğu
Sakkali it kuyruğu
Bığları yovşan kosa.
Kosanın yardımcısı veziyeti gergin görüp kosanı gizlemeye çalışır ve tamaşacıları sakın etmek için deyer :
Kosam benin kanlıdı,
Kolları mercanlıdı,
Kosama el vurmayın,
Kosam iki canlıdı.

Bundan sonra oyuna süslü elbise giydirilmiş keçi de katılır ve oyun çok ilginç ve gülmeli şekilde devam eder. Nihayet kosa ile keçi dalaşır ve keçi kosayı öldürür Kosanın yardımcısı:

Arşın uzun, bez kısa,
Kefensiz öldü kosa,
diye ağlar. Onun ağlamağı kakhahalara neden olur. Oyun biter. Böylece, halk Nevruz bayramı günlerini manalı, şan ve mutlu şekilde karşılayıp yollamağa çalışır.

Anahtar kelimeler :

Çocuk, terbiye, bayram, çocukların gelişmesi, ilkbahar, maniler

Özet :

Çocuklar ve okul öğrencilerinin öylece de büyümekte olan

gençlerin inkişafında Milli Bayramların rolü büyüktür. Bu bayramların birkaçının adını çekmek maksada uygundur. Bu makalemizde ilkbaharın simgesi olan Nevruz Bayramı kaleme alınmıştır. Genellikle Nevruz senlikleri üç gün devam eder. Bu günlerde çocuklar ve gençler tarafından çeşitli törenler yapılır ve oyunlar sergilenir. Bayram günlerinde bütün

küsülüler barışır kin-kiduret unutulur. Okul çocukları okul bahçesinde temizlik işleri yapar

ve küçük tiyatrolar hazırlarlar. Örneğin “Kosa-kosa”, “kiy kılınc”, “Hıdır İlyas”. “Halay” v.s.

Resume:

This article is based on the celebration of the national holidays in Azerbaijan. One of these holidays is “Nevruz”. Generally “Nevruz” is the symbol of coming Spring not only

in Azerbaijan but most of the countries of the world. But in Azerbaijan, people celebrate

this holiday traditionally. Here the children, students as well as the little children prepare for this celebration with great pleasure. They learn more proverbs, riddles, stories, dances,

songs in order to take an active part in the celebration of “Nevruz”. Such preparatiopns improve the knowledge of the children.

KAYNAKÇA

1. Azerbaijan Folkloru Antologisi, Bakü, 1968
2. Halkımızın deyimleri ve duyumları., Bakü, 1986
3. Veliyev, Vagif. Azerbaijan Folklorü, Bakü, 1985
4. Babayev, İ., Efendiyev, P., Azerbaijan Şifahi Halk Edebiyatı, Bakü, 1970

:www.ozgurpencere.com/modules.php

Yazı kategorisi: [Atasözü ve Deyimler](#) | [» yorum bırak](#):

[Atalar Sözü](#)

Mayıs 29, 2007

Balıkesir’den Derlenen Atasözleri Üzerine Bir Değerlendirme

I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu,

31 Mayıs-02 Haziran 1998, Balıkesir Üniversitesi, BALIKESİR

Divanü Lugat-it Türk’te “sav”, daha sonraki kaynaklarda ise “**atalar sözü**”, “atasözü”, “mesel”, “darb-ı mesel” (çokluk: “dürub-ı emsal”) kavramlarında ifadesini bulan ve atalarımızın tecrübelerini gayet açık ve güzel ifadelerle günümüze taşıyan atasözlerimizin her biri birer hazine kıymetindedir. Bunlardan bazıları il ve bölge sınırlarını aşmış, millî bir değer hâline gelmiştir. Türk dilinin ilk yazılı kaynaklarıyla beraber örneklerine rastladığımız atasözleri, Türk kültürünün tarihî ve coğrafi açıdan yaygınlığına rağmen büyük ölçüde benzerlikler göstermektedir. Türk şivelerinde “takmak”, “takpak”, “nakıl”, “makal”, “comak”, “söspek”, “ülgercomak”^[1] gibi değişik terimlerle karşılanan atasözlerimiz arasındaki ortaklık, küçük bir mukayese neticesinde bile hemen ortaya çıkabilir. Bazen son derece

mahallî olarak düşündüğümüz atasözünün bir benzerini, uzak bir şivede bulmak şaşırtıcı ve heyecan verici olmaktadır. Hem bilgi ve tecrübenin, hem de dilin en yoğun şeklini bize sunan atasözleri hazinemizin mahallî derlemelerle zenginleşeceği muhakkaktır. Bu atasözlerinin her şeyi aynı olsa bile, yayılma alanını göstermesi bakımından derlenip yayımlanmasında fayda vardır. Türk dilinin en zengin verimleri olan atasözleri, yaşanmış veya yaşanmakta olan kültürün göstergesi olarak da bir değer taşımaktadır. Bu bakımdan atasözleri, Türk kültür tarihine ışık tutacak malzemeyi de bünyesinde barındırmaktadır. Bu itibarla biz de mahallî olarak Balıkesir ve çevresinde derlenmiş atasözleri üzerinde mukayeseli bir araştırma yapmayı maksada uygun gördük.

Öncelikle Balıkesir’den derlenmiş ve yayımlanmış atasözleri hakkında biraz bilgi vermek istiyoruz. Bu hususta H. İ., Sabur Şahin ve İsmail Hakkı Akay gibi bir kaç araştırmacının adları hemen öne çıkmaktadır. H. İ. kısaltmasının Hasan Basri Çantay olduğunu sanıyoruz. İsmail Hakkı Akay ise soyadı kanunundan önce Kadızade İsmail Hakkı adını kullanmıştır. Bu derlemeciler, atasözlerini önce **Gençleryolu**[2] ve **Kaynak**[3] gibi dergilerde seri yazılar olarak yayımlamışlardır. Sabur Şahin, bu yazılarında yer alan atasözlerini kitapçık haline de getirmiştir[4], İ. Hakkı Akay ise **Balıkesir Halkıyatı** adlı eserinde atasözlerine de yer vermiştir[5]. Akay’ın bu yazı serisinin bir kısmı da mahallî gazetelerin sayfalarında[6]. Hasan Basri Çantay’ın “sav”ları ise dergi sayfalarında kalmıştır. Kemal Özer’in **Tarihte Balıkesir** adlı eserinde de bir kısmı deyim, alkış ve kargış olmak üzere 220 söz yer almaktadır[7]. Türk Dil Kurumu’nun derlemelerine dayanan iki ciltlik **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler** adlı eserde ise Balıkesir ile Manyas ve Bigadiç ilçelerinden derlenmiş 95 söz yer almıştır[8]. Ayrıca Balıkesirli bir divan şairi olan Zâtî’nin eserlerinde geçen atasözleri de iki makalede söz konusu edilmiştir[9]. **Türk Folklor Araştırmaları** dergisindeki bir yazıda da Balıkesir’den dört bilmeceyle birlikte üç atasözü yer almaktadır[10]. Ayrıca gazete sayfalarında kalmış bir kaç yazı daha Balıkesir’den derlenmiş atasözlerine yer vermektedir[11]. Bunların dışında bazı genel karakterli eserlerde ve tezlerde de atasözlerinin yer aldığını bilmekteyiz. Kısaca tanıttığımız ve önemini hiç de küçümsemeyeceğimiz bu kaynaklarda atasözlerinin arasında deyim, alkış ve kargışların da yer aldığı dikkati çekmektedir. Ama yine de önemli sayıdaki atasözü, zamanında derlenmiş ve yayımlanma şansı bulmuştur. Burada elbette ki Balıkesir’de canlı bir geleneğe sahip olan basın hayatının ve özellikle de Halkevi faaliyetlerinin fonksiyonu övgüye değerdir.

Biz bu bildirimizde gerek yukarıda tanıttığımız kaynaklarda, gerekse kendi derlemelerimizde tespit ettiğimiz binin üzerinde atasözünü, tarihî kaynaklardakilerle ve bugün yaygın olarak kullanmakta olduğumuz diğer atasözleriyle konu, fonksiyon, ifade ve biçim açılarından mukayese etmeye çalışacağız. Zaman zaman Türk şivelerinden örneklerle de mukayeseyi zenginleştirmeye çalışacağız.

Atasözlerini tasnif edenler, ya sadece konuyu esas almışlar ya da konu ile fonksiyonları birbirinden ayırt etme ihtiyacı duymamışlardır. Mesela Ömer Asım Aksoy, atasözlerini “kavram özellikleri” bakımından yedi grupta değerlendirmiştir: “1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- yansızca bildiren atasözleri vardır. 2) Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem sonucu olarak- belirten atasözleri vardır. 3) Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyiip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır. 4) Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri vardır. 5) Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır. 6) Töre ve gelenek bildiren atasözleri vardır. 7) Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır.”[12]. Aksoy’un bu tasnifinde konu ile fonksiyonun birlikte ele alındığı görülmektedir. Pertev Naili Boratav ise atasözlerini tasnif ederken farklı bir yol izlenmiştir: “1) Asıl Atasözleri, a) Bir yargıyı, ya da bir gözlemi kapsayan atasözleri, b) Fıkra edası taşıyan atasözleri, 2) Atalarsözü değerinde deyimler”[13]. Boratav’ın bu tasnifinde ise ifade tarzının ağırlık kazandığı görülmektedir.

Bazı araştırmacılar da atasözlerini ele aldıkları konu itibarıyla tasnif etmişler, hatta eserlerine aldıkları atasözlerini bu tasniflere bağlı kalarak sıralamışlardır. Hilmi Soykut’un ve Selim Kurnaz’ın çalışmaları tamamıyla bu şekildedir ve oldukça ayrıntıya inilmiştir[14]. Aydın Oy ise belirli bir tasnif yapmamış, ancak “Atasözlerimizde Ulusal Değerlerimiz”, “Türklük Konusunda Atasözleri”, “Atasözlerimizde Sosyal Yaşantı ve Sosyal Değerler”, “Atasözlerimizde Din”, “Atasözlerimizde Tasavvuf İzleri”, “Sağlık ve Ölüm Konusunda Atasözleri”, “Ekonomi Üzerine Atasözleri”, “Atasözlerimizde Doğa (Tabiat) ve Evren (Kâinat)”, “Hayvanlarla İlgili Atasözleri”, “Atasözlerimizde At”, “Atasözlerimizde Tarım ve Hayvancılık”, “İklim ve Halk Takvimi Üzerine Atasözleri” gibi başlıklarda hep konuyu esas almıştır[15]. Türker Acaroğlu ise konuya bağlı kalarak şu tasnifi yapmıştır: “A) Meslek ve Sanat

Düsturları: 1. Zaman, 2. Çiftçilik, 3. Bağcılık-Bahçecilik, 4. Çobanlık, 5. Avcılık, 6. Değirmencilik, 7. Kasaplık, 8. Nalbantlık, 9. Tabaklık (Debbağlık), 10. Tellallık (Tellaliye), 11. Ve Ötekiler. B) Günlük Yaşam Kuralları: 1. Kişisel Yaşam Kuralları, 2. Aile Yaşamı Kuralları, 3. Toplumsal Yaşam Kuralları C) Din ve Dünya İşleri: 1. Allah (Tanrı), Peygamber, Evliya, İmam, 2. Padişah (Sultan), Kadı (Hâkim), Bey (Efendi)”[16]. Şükrü Elçin de örnek verdiği bazı atasözlerini belirli konulara paylaşmıştır: “I. İnsan ve Değerler: A. Yüceltilen Değerler: a) Dostluk, b) iyilik, c) Sabır, d) Sebat, azim, e) Bağışlama, f) Fedakârlık, g) Aşk, sevgi, h) temkin, ihtiyat, ı) Diğergâmlık, i) Hayata bağlılık; B. Yerilen Kusurlar: a) Cimrilik, b) Yalancılık, c) Suçu yüklenmeyiş, d) Tenkide tahammülsüzlük, e) İhtiyatsızlık, f) Öfke, g) Nankörlük; C. İnsan Karakteri ve Kişilik II. İnsan-Cemiyet: a) Sosyal işbirliği, dayanışma, b) Sosyal hiciv, c) Mevkie rağbet, d) Yöneticilik, e) Kanun fikri, f) Mülkiyet, g) Ekonomi, h) Eğitim, ı) İş ve zamanın değerlendirilmesi, j) Düşmana karşı uyanık olma; III. Bilgi ve Hakikat IV. Dünya Görüşü A) a) Kader fikri, b) Nasip, c) Tanrı B) Determinisme (sebeup-netice minâsebetleri), C) Değerlendirmenin Değişmesi.”[17] Ayrıca makale seviyesinde olsa da bir tema üzerinde yoğunlaşmış atasözlerinin incelenmesine dayanan çalışmalar da yapılmıştır[18].

Atasözleri ile ilgili tasnif denemelerinde biri de yayılma alanıyla ilgili olmuştur. Ömer Asım Aksoy ile Şükrü Elçin’in tasnifleri bu konuda en derli toplu olanlardır: Ömer Asım Aksoy, atasözlerinin yayılma alanları itibariyle dörde ayırmıştır: “a) Yurdun her yerinde kullanılanlar; b) Sadece bir bölgede bulunanlar; c) Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar; ç) Eski zamanlarda kullanılmış iken bugün bırakılmış olanlar”[19]. Şükrü Elçin’in tasnifinde ise ilk ve son maddeler yer almamakta, ek olarak “tercüme **atalar sözü**” maddesi konulmaktadır. “a) Bütün Türk dünyasında kullanılanlar, b) Türkiye gibi bir bölgeye has olanlar, c) Tercüme **atalar sözü**”[20]. Balıkesir’de derlenen atasözlerini de benzer şekillerde tasnif etmek mümkündür. Ancak biz burada yeni bir tasnif denemesine girmeyeceğiz, Balıkesir atasözlerini başta konu olmak üzere mukayeseli olarak değerlendirmeye çalışacağız:

Konu:

Atasözleri sosyal olaylar, din, tasavvuf, sağlık, ölüm, ekonomi, tabiat, hayvanlar, tarım ve hayvancılık kültürü, iklim ve halk takvimi gibi pek çok konuyu ele almaktadırlar. Bazen, özellikle iki yargılı ve iki cümleli atasözlerinde olduğu gibi bir atasözünde iki ayrı konu da yer alabilmektedir. Ayrıca atasözleri daha ziyade somutlama yoluyla oluştukları için zahiri anlamları yanında genel anlamlar da taşımakta ve bir somut olaydan hareketle soyut ve genel bir fikri bütün boyutlarıyla ele alabilmektedir. Belki de bu yüzden olacak konu tasniflerine girenlerin tasnifleri arasındaki benzerlikler oldukça sınırlı kalmış, birisinin belirli bir başlık altında ele aldığı atasözü bir başka araştırmacıda farklı başlık altında değerlendirilmiştir.

Konuyla ilgili değerlendirmelere girmeden önce atasözlerinin değerini ifade eden bir kaç atasözü üzerinde durmayı gerekli görüyoruz. İnsanların alışkanlık haline getirdiği kalıp davranışları gibi, dilin de kalıp halinde nesilden nesle taşıdığı bu sözler, bazen mutlaka uyulması gereken sosyal ve ahlâkî bir kural, bazen yansızca aktarılmış bir tecrübe, bazen de bir gelenek veya inancı formüle eden ifadeler olarak dikkati çekmektedir. Atasözlerinin örf veya yasa gibi bir yaptırımı yoktur, ancak bir sezdirme ve telkin metodu vardır. Balıkesir’de derlenen bir atasözünde “**Atalar sözünü tutmayan hatalar (hata eder)**” denmektedir. Bu şekliyle orijinal olan sözün, Kitab-ı **Atalar**’da “**Atalar sözü Kur’an’a girmez, yanınca yelişür**” gibi tarihî şekli ile “**Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar**” (ÖAA) tarzında bütün yurt sathında bilinen genel şekli de vardır.

Bazı sosyal olaylar, mecaz, istiare ve mecaz-ı mürsel gibi edebî sanatlar marifetiyle özelden genele, somuttan soyuta giden bir çizgide özetlenirler. Türk atasözlerinin soyut fikirleri ve kavramları daha ziyade somut olaylarla anlatma gibi bir yapısı vardır. Bu, gerek günlük dilde, gerekse atasözü, deyim, alkış ve kargış gibi kalıp sözlerde çok rastladığımız bir durumdur. Bu tip sözlerden mutlak doğruluk ve genel ahlâka uygunluk da beklenmemelidir. Bunlar, sadece bir sosyal gerçeğin ifadesi ve yeni kuşak insanların ikazı anlamını taşımaktadır. Mesela “**Çocukla fak kurma, ya fakın kaybolur, ya kuşun...**” veya “**Dişi hayvan koşan rençberin binası önünde durma**” gibi.

Balıkesir’den derlenen atasözlerinin önemli bir kısmı, doğa olaylarının nasıl meydana geldiklerini uzun bir gözlem sonucunda belirten atasözleridir. Aşağıda verdiğimiz örnekler Balıkesir ve civarında iklim ve takvim değerlendirmelerini öne çıkarmaktadır: “**Erbainin onu, hamsinin sonu**”, “**Kışın yaba al, yazın soba al**”, “**Kork abrulun beşinden, koca öküzü ayırır eşinden**”, “**Kuzu gördüm, yazı gördüm; ot**

tepesi gördüm, kışı gördüm”, *“Lodos kara kar gibi, insana kor gibi dokunur*”, *“Mart ayı dert ayı*”, *“Mart içeri çingene dışarı*”, *“Mart içeri pireler dışarı*”, *“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır*”, *“Mart martladı, tavuk yumurtladı*”, *“Martta yağmasın, nisanda dinmesin*”, *“Nisanda yağın altın araba*”, *“Samanın varsa marta koy, yoksa koca öküzün derisini arta koy*”, *“Şubatın arpası, martın sıpası*”, *“Yüz yirmide ovada, yüz otuzda yuvada*”, *“Zemheride yoğurt isteyen cebinde inek taşır*”, *“Zemherinin kışından, zamanın puştundan sakın*”.

Bunlardan önemli bir kısmı genel olarak tüm Türkiye’de bilinmekte ve söylenmektedir. Ama mesela *“Yüz yirmide ovada, yüz otuzda yuvada*” atasözü, kaynaklarda yer almamakta ve bu yapısıyla mahallîlik özelliği göstermektedir. *“Yüz yirmi*” sözüyle kast edilen halk takvimine göre kışın başlangıcı sayılan ve Kasım adı verilen, bugünkü takvimle de 8 kasımdan itibaren sayılan 120 gündür. Bu 120 gün sonunda martın ilk haftasına, yani leyleklerin ovaya geldiği günlere gelinir. 130. günde ise leylekler yuvalarına girer, yani bahar gelmiş olur. İşte bu atasözünde anlamını bulan değerlendirme, yurdumuzun başka yörelerindeki atasözlerinde değişik şekillerde ifade edilmektedir. Mesela *“Kasım yüz, gerisi düz*” veya *“Kasım yüz elli, yaz belli*” gibi.

Yine diğer kaynaklarda rastlamadığımız bir atasözü de şöyledir: *“Samanın varsa marta koy, yoksa koca öküzün derisini arta koy*”. Buradaki *“artmak*” fiili, bir yüksekçe yere sarkıtılarak asmak anlamını taşımaktadır. Pek çok yörede rastladığımız martla ilgili atasözlerini tekrar örneklemek istemiyoruz. Ancak yılların tecrübesinin en çok yoğunlaştığı alanlardan biri olan iklim ve tabii ki ziraatçı ve hayvancı toplulukları çok derinden etkileyen iklime dayalı takvim anlayışı, bu atasözlerini adeta birer sözlü bilgi ve belge haline getirmiştir. Modern insanın takvim anlayışı değişikçe bu atasözleri de zamanla kültürel mirasın malı olacaktır. Ama her şaşırtıcı iklim olayında, bu atasözlerinin tekrar ağızlarda dolaşması da ilgi çekicidir.

Zaman içinde oluşmuş bazı töre, adet ve geleneklerin de atasözleri yoluyla kuşaktan kuşağa aktarıldığı dikkati çekmektedir. Balıkesir’den derlenen bir atasözümüz *“Düğün arpasıyla at beslenmez*” (BHI) demektir. Aynısı Giresun’un Bulancak (BAAD I) ilçesinden de derlenmiş olan bu sözün çok çeşitli varyantları vardır: *“Düğün aşısıyla dost gönüllenenmez*” (BAADI), *“Düğün aşısıyla tazı tavlınmaz*” (BAADI), *“Düğün ekmeğiyle it tavlınmaz*” (BAAD I), *“Düğün pilavından köpeğin karnı doymaz*” (BAAD I), *“Düğün aşısıyla dost ağırılanmaz*” (ÖAA), *“Düğün pilavı ile köpeğin karnı doymaz*” (TAD) vb. Bu sözün deyimleşmiş şekilleri de var: *“Düğün aşısıyla dost kazanmak*” ve *“Düğün pilavı ile dost gönüllenenmek*” (TAD) gibi. Aynı gelenek çeşitli atasözleriyle de olsa hemen hemen tüm yurttan varlığını ortaya koymaktadır. Bu tavrın bir Türkmen atasözünde ise *“Toya barsaň doyp bar, torka donuň geyip bar*” şeklinde ifade bulunduğunu görmekteyiz.

İnsan-toplum ilişkisi içinde bazı durumlar da atasözlerinin sıkça ele aldığı konular arasındadır. Fakirlik, öksüzlük gibi. Öksüzlükle ilgili olarak da Türkçede çok fazla atasözü vardır. Ama bunlara bir de Balıkesir’den eklemeliyiz. *“Öksüz ölmez örselenir*” (BAAD I).

Bazı atasözlerinde ise doğrudan Balıkesir’in adı geçmektedir: *“Balıkesir abası, kâh oğlu giyer, kâh babası*” (AS, TAD) gibi.

Üslup ve İfade:

Biçim olarak atasözleriyle ilgili olarak üzerinde durulan noktalardan biri, atasözlerinin *“kalıplaşmış*”, *“donmuş*”, *“kelimeleri ve söz dizimi değiştirilemez*” özellikte olmalarıdır. Hemen bütün kaynaklar, atasözlerinin bu özelliğini vurgulamışlardır. Ne var ki bir kısım atasözlerinin çeşitli tarih ve coğrafyalarda farklı şekilde tespit edilmiş olduğunu görmekteyiz. Mesela Balıkesir’de derlenmiş olan bir atasözümüz *“Çükündürüğün sıkından seyreği iyidir*” (BAAD II) şeklindedir. *“Çükündürük*” kelimesinin mahalli ağızlarda *“lahana*”, *“havuç*”, *“şalgam*” gibi manalarının yanı sıra Balıkesir’de *“pancar*” manasına geldiğini hemen belirtelim. Bu atasözü DLT’de *“Konak başı sedhreki yig*” (Darı başının seyreği iyidir) (DLT I, 384) şeklindedir. Durub-ı Emsal-i Osmaniye’de ise *“Turpun sıkından seyreği iyidir*” şeklinde geçmektedir[21]. DLT’de geçen ve bir darı çeşidi anlamına gelen *“konak*” kelimesinin Durub-ı Emsal-i Osmaniye’de turp kelimesiyle yer değiştirdiğini ve böylece kelimenin anlam değiştirmesiyle birlikte dilden düşen bir kelimenin yerini yeni yaşama tarzının bir kelimesinin aldığını tespit etmekteyiz. Kelime Balıkesir ağzında ise *“çükündürük*” şeklinde değişmesine rağmen atasözünün genel anlamı korunmuştur.

Bir başka atasözünü daha örneklemek istiyorum. Balıkesir’de *“Ay gördüm yıldız müdanem yok*” (AS) atasözü, Oğuz-name’de *“Ay var iken yıldız ne minnet?”* ve diğer kaynaklarda *“Ay görmüşün*

yıldıza minneti (itibar) yok” (TBTA, ÖAA) ya da *“Ay gördüm yıldız tanıyım yok”* (TAD) şeklinde yer almaktadır. Buradaki değişiklik “minnet” veya “itibar” yerine “müdane” kelimesinin kullanılmasıdır. Balıkesir’de “müdane” kelimesi “minnet, itibar” anlamlarında kullanılmaktadır ve bu atasözüne de bu şekilde girmiştir.

Bu tür kelime değişiklikleri çoğu zaman Türk şiveleri arasında söz konusu olmaktadır. Mesela Kerkük ve Iğın/Konya’yla birlikte Balıkesir’de *“İki kılıç bir kına sığmaz”* (BH I) şeklinde derlenen söz, DLT’de *“Koş kılıç kına sığmaz”* (DLT I, 359), Durub-ı Emsal-i Osmaniye’de *“İki kılıç kına girmez”* (TAD) şeklindeyken Türkmen Türkçesi’nde *“İki pıçak bir gına sığmaz”* (Kürenov) şeklindedir.

Bu mesele üzerinde duran araştırmacılar Aydın Oy, kelime değişikliklerini altı başlık altında değerlendirmiştir: *“a) Dilin gelişimine bağlı kelime değişikliği, b) Görgüye bağlı kelime değişikliği, c) Din ve töre ile ilgili değişiklikler, d) Giyim kuşama bağlı kelime değişiklikler, e) Uygarlığa bağlı kelime değişikliği, f) Ağız özelliklerine bağlı kelime değişiklikleri”*[22].

Aynı konuya değinen Saim Sakaoğlu ise bu maddeleri sayı bakımından azaltarak; *“a) İlk örneklerden günümüze kadar görülen değişiklikler, b) Türk şiveleri arasında görülen değişiklikler, c) Anadolu ağızlarında görülen değişiklikler”* şeklinde sıralamış ve bu değişmelerin *“a) Yeni girilen din ve kültür muhitlerinin tesiri, b) Yaşama tarzının değişmesi, c) Dilde görülen tabii değişme, ç) Sanatkârâne söyleyişe müracaat etme”* gibi sebeplerle izah edilebileceğini ifade etmiştir[23].

Bazı atasözlerinde ise söz dizimi farklılıkları görülmektedir. Mesela gerek tarihî kaynaklarda, gerekse atasözleri sözlüklerinde *“Delikli taş (boncuk) yerde kalmaz”* (Oğuzname, Kitab-ı **Atalar**, TAD) veya bir cümle daha eklenerek *“Delikli taş yerde kalmaz, (deli) kız kısmı evde kalmaz”* (ÖAA, TBTA) şeklinde söylenen atasözü, Balıkesir’de hem tek cümlelik haliyle hem de farklı bir ifade tarzıyla derlenmiştir: *“Bey almaz, paşa almaz, delikli taş yerde kalmaz”* (AS). Burada bir söz dizimi değişikliği söz konusudur.

Atasözlerinin bir başka ifade özelliği, bir kısmının olumlu veya olumsuz geniş zamanla veya bildirme kipiyle genel bir hüküm ya da emir veya gereklilik kipiyle mutlaka uyulması gereken bir kural bildirirken bir kısmının fıkramsı ve hikâye etmeye dayalı olmasıdır. Bütün Türk atasözlerinde olduğu gibi Balıkesir’den derlenmiş atasözlerinde de bu yapıyı gösteren örnekler vardır. Olumsuz geniş zaman: *“Pis boğazla boş boğaz, belalardan kurtulmaz”*. Olumlu geniş zaman: *“Analının bir anası, anasının bin anası olur”* (Hİ), *“Dağ çökünce çam devrilir”*. Emir kipi: *“İl oğluna dayanma, akar suya güvenme”* (BH I). Tahkiyevî veya fıkramsı eda taşıyanlar: *“Terziye göç demişler de iğnem başımda demiş”* (BH I); *“Arkasız olanın ayağına vurmuşlar: Vay arkam demiş. Karnına vurmuşlar: Gene vay arkam demiş”* (Hİ). Bazı atasözleri de eksilteli bir sentaksla söylenmişlerdir. Mesela *“Bahçene erik, evine yörük”* sözünde cümlenin fiili eksiktir ve “koyma” yüklemiyle tamamlanması mümkün görünmektedir. Ancak atasözlerinin ifadesindeki yoğunluk o derecededir ki yüklemdeki söz söylenmese de bilinebilir olduğu için gereksiz görülüş ve atılmıştır. Ancak atasözlerinin genel karakteri ve cümlenin gelişi, herkes tarafından tamamının anlaşılmasını temin edicidir. Bazen uzun yıllar kullanılmayan ve gündemden düşmeye başlayan atasözlerinin anlaşılması, bu eksilteli cümleler yüzünde zorlaşmaktadır. Özellikle sıralı cümle özelliği gösteren bazı atasözlerinde eksilti tek yükleme bağlanan yan cümleciklerdedir. Mesela: *“Dağlı göğsünden, ovalı dizinden, şehirli gözünden ısınır”* (BH I) atasözü, üç cümlecigi tek “ısınır” fiiliyle ifade etmektedir. Bazı durumlarda ise her cümlecik, bağımsız bir yapı arz eder ve böyle hallerde cümlecikleri anlam ilişkisi ve kafiye bağlar: *“Bakkal isen azdan başla, rençber isen tarlayı üçle, malcı isen dışta kışla, bataççı isen öğleyin uykuya başla”* (BH I) gibi.

Balıkesir’den derlenen atasözlerinin önemli bir kısmı, Türkçe’de yaygın olarak kullanılan üslûp ve ifade şeklini taşımaktadır. Balıkesir’den derlenmiş atasözlerinin bazıları ise, gerek eski kaynaklarda bulunan, gerekse bugün yaygın olarak yazı diline geçmiş atasözleriyle anlam paralellliği göstermektedir. Ancak anlatım şeklinde bazı farklılıklar vardır. Bunlara bir kaç örnek vermek istiyoruz: Düşmanın aşağı ve hor görülmemesi fikri üzerine kurulmuş pek çok atasözümüz vardır. Mesela DLT’de *“Yagını aşaklasa başka çıkar”* (Düşman aşağılanırsa başa çıkar) (DLT I, 305) atasözü, çok eskiden beri bu düşüncenin atasözlerimize girecek ölçüde bir kural haline geldiğini göstermektedir. Bugün de *“Düşmanın karınca ise de hor bakma”* gibi daha yaygın atasözlerini kullanmaktayız[24]. Balıkesir’de buna paralel bir atasözü ise şöyledir: *“Düşman karınca ise sen fil san”* (BH I). Karınca-fil tezadına dayalı bu atasözünün Ahmet Vefik Paşa’nın Müntehabat-ı Durub-ı Emsal-i Osmaniye’sinde de aynen varlığı dikkati çekmektedir[25]. Balıkesir ve çevresinde *“Fakir oyuna çıkınca davul patlarmış”* (BAAD II) şeklinde söylenen atasözümüz yazı dilimizde *“Fakir hırsızlığa çıkmış, ay akşamdan doğmuş”* ya da

fakir kavramının yerine öksüz kavramı konarak benzer şekilde söylenmekte veya hayvanlarla ilgili bir somutlaştırma neticesinde Samsun'da "*Kısmeti kesik köpek kurban ayında sılaya gider*" ya da Gaziantep'te "*İtin akılsız durur durur da kurban bayramında sılaya gider*" şeklinde ifade edilmektedir. (Aksan, 147). Ancak yukarıdaki şekline diğer kaynaklarda rastlanmamaktadır. Ömer Asım Aksoy'da "*Şapla şeker beyaz ama, bir değil.*" (BH I) şeklinde geçen atasözü, Balıkesir'de "*Şap ile şeker bir değil*" (ÖAA) tarzında daha kısa olarak söylenmektedir.

Atasözlerinin ifade ve üslup özelliklerinden biri de edebî sanatlarla sıkça baş vurulmasıdır. Bu sanatlardan seci, cinas, aliterasyon gibilerini biçime yönelik oldukları için aşağıda örnekleyeceğiz. Ama mecaz, mecaz-ı mürsel, istiare, kinaye, tezat, hüsnitalil gibi sanatlara burada örnek vermek istiyoruz.

Mecaz: "*Dövülen keşkek tatlı olur*" (BH I).

Tezat: "*Eskici yazın gölge kovar; kışın çanağı donar*" (Hİ), "*Akçası ak olanın bakma yüzünün karasına*" (AS).

İstiare: "*Erkek süt, kadın çalıcak*" (Hİ); "*Dal budağı ile gürler*" (BH I).

İstifham: "*Buğday ekmeğin yoksa buğday dilinde mi yok?*", "*Sen zort, ben zort, koca öküze kim versin ot?*" (BH I)

Biçim:

Atasözlerini biçim açısından inceleyenler ilk olarak nazım unsurları üzerinde durmuşlar, hatta atasözlerinin ilk şekillerini nazım olduğu fikrini savunmuşlardır. Sözlü edebiyatın yapısı ve sosyal hayatın gereği bu fikirde doğruluk payı muhakkak vardır. Çünkü sözlü edebiyatın kalıcılığını sağlayan özellik, ahenk unsurlarıdır. Bugün yazının geliştiği, eğitimin sözlü ve geleneksel değil, yazılı, görsel ve örgütlü olarak yapıldığı toplum yapımızda dahi atasözlerindeki nazım unsurları varlığını sürdürmektedir. Ölçü, kafiye, nazım birimi, aliterasyon ve seci gibi nazma mahsus özellikler atasözlerinde bütün canlılığıyla yaşamaktadır. Mesela Divanü Lugat'it-Türk'ten bu yana yaşamakta olan ve Balıkesir'de de söylenmekte olan "*Alp yağıda, alçak çağıda*" atasözü, hem mısra başı ve mısra sonu kafiyesi, hem de beyit tarzındaki yapısı itibarıyla bir nazım parçasıdır. "*Çekersen piyazı / Bekletirsin yazı*" (BAAD I) atasözünde ise cümleler, altışar heceden oluşan mısralar gibidir.

Atasözlerinde cinas, seci ve aliterasyon kullanıldığı da malûmdur. Balıkesir'de "*Şık şık eder nalçacık; işi bitiren akçacık.*" (BH I) şeklinde ifadesini bulan ve genelde "*Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır*" (ÖAA) şeklinde olan atasözündeki ç sesleri, aliterasyon için güzel bir örnektir. Biçimle ilgili sanatlardan cinasa da şu örnek **sözü** verelim: "*Yüz görenden yüz yıl kaç*"

Balıkesir'den derlenmiş bini aşkın atasözü üzerinde yaptığımız değerlendirme sonucunda şu hususlar tebarüz etmiştir.

a) Balıkesir'deki atasözü geleneği hem tarihî, hem de coğrafi genişliği içinde Türk atasözü geleneğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Divanü Lugat-it Türk'ten Oğuzname'ye, Dede Korkut'tan Türk şivelerindeki örneklere kadar belirgin olan benzerlikler, Türk dilinin kalıp sözlere baş vurmadaki pratikliği, mecazlardan istifade, somutlaştırma, öğüt ve tecrübe aktarımı gibi hususlar aynen varlığını sürdürmektedir.

b) Atasözlerinin konu ve anlam bakımından mukayesesi, farklı ifade tarzlarına rağmen kültürel benzerliğin ipuçlarını vermektedir. Özellikle sosyal olaylar, ahlâkî değerler, töre, gelenek ve adetlerle ilgili atasözleri Türk kültürünün yerelden genele bir homojen yapı taşı olduğunu ortaya koymaktadır.

c) Farklı ifade tarzları, kelime ve sözdizimi değişiklikleri, sözlü edebiyatın varyantlaşma kuralı doğrultusunda açıklanabilecek ve aslında bir zenginlik olarak değerlendirilebilecek ölçüyü aşmamaktadır. Bu farklılıkları, atasözlerinin tarih ve coğrafyaya bağlı kültürel değişikliklere paralel değişimi olarak görmek gerekmektedir.

d) Atasözüyle ilgili kaynaklarda yer almayıp da Balıkesir ve çevresinde derlenmiş olan atasözleri, ifade bakımından bir orijinallik göstermektedir. Ancak hemen belirtelim ki bu sözler de nihayetinde temel aldıkları bilgi ve düşünce itibarıyla genel yapının birer parçası konumundadırlar. Bu tür atasözleri farklı ifade şekline sahip olmalarına karşılık benzer konu ve mesajlar taşımaktadırlar.

Kısaltmalar

AS : Sabur Şahin; **Atalar Sözü**, Balıkesir 1936.

BAAD I : **Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I**, Ankara 1996 (2.b.).

BAAD II : **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler II**, Ankara 1996 (2.b.).
BH I : İsmail Hakkı Akay; **Balıkesir Halkıyatı I**, Balıkesir 1942.
Hİ : H. İ. *Halk ve Hars Bilgilerinden Savlar ve Benzerleri*, **Gençleryolu**, 1(2), 15 Mart 1929, 3 -1(20), 15 İllkânun (Aralık) 1929, 5.
ÖAA : Ömer Asım Aksoy; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul 1996.
TAD : **Türk Atasözleri ve Deyimleri**, (Der. Feridun Fazıl Tülbentçi), İstanbul 1977.
TB : Kemal Özer; **Tarihte Balıkesir**, Balıkesir 1957.
TBTA : Aydın Oy; **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, İstanbul 1972.

Notlar:

- [1] Bkz. Şükrü Elçin; *Türk Dilinde Atalar Sözü*, **Halk Edebiyatı Araştırmaları II**, Ankara 1997, 413-428.
- [2] (Hİ)[Hasan Basri Çantay]; *Halk ve Hars Bilgilerinden: Savlar ve Benzerleri*, **Gençleryolu**, 1(2), 15 Mart 1929, 3-1(20), 15 İllkânun [Aralık] 191929, 5.
- [3] İsmail Hakkı Akay; *Ata Sözleri*, **Kaynak**, 5(62), Mart 1938, 373-374-6(74), Mart 1939, 15-16.
- [4] Sabur Şahin; *Atalar Sözü*, **Kaynak**, 3(36), Ocak 1936, 935-5(54), Temmuz 1937, 179-180. Kitap halinde yayımı: **Atalar Sözü**, Balıkesir 1936.
- [5] İ. Hakkı Akay; **Balıkesir Halkıyatı I. C.**, Balıkesir 1942, 5-64.
- [6] İsmail Hakkı Akay; *Atasözleri*, **Adalet Gazetesi**, 5(1173), 20 Ağustos 1964, 3 – 5(1175), 23 Ağustos 1964, 3.
- [7] Kemal Özer; **Tarihte Balıkesir**, Balıkesir 1957, 64-70.
- [8] **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler**, (İki cilt), Ankara 1996 (2.b.).
- [9] İlhan Çeneli; *Zati Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler*, **Türk Kültürü**, 11(123), Ocak 1973, 25-29(153-157); Coşkun Ak-Mehmet Akkaya; *Balıkesirli Zati'nin Şiirlerinde Geçen Atasözleri ve Halk Deyimleri I*, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi**, III(2), 1988, 41-48.
- [10] Mehmet Çalım; *Mani ve Darbimeseller*, **Türk Folklor Araştırmaları**, 4(79), Şubat 1956, 1263.
- [11] Muhsin Bilen; *Geleneklerimiz ve Atasözlerimiz*, **Balıkesir Postası**, 7(2004), 8 Nisan 1949, 3.
- [12] Ömer Asım Aksoy; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul ?, 17-18.
- [13] Pertev Naili Boratav; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul 1969, 130.
- [14] İ. Hilmi Soykut; **Türk Atalar Sözü Hazinesi**, İstanbul 1974; Selim Kurnaz; **Konularına Göre Seçme Türk Atasözleri**, İstanbul 1962.
- [15] Aydın Oy; **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, İstanbul 1972.
- [16] Türker Acaroğlu; **Türk Atasözleri**, İstanbul 1992, 9-25.
- [17] Şükrü Elçin; **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara 1986, 629-632.
- [18] Şükrü Elçin; *Türk Atasözlerinde At*, **Halk Edebiyatı Araştırmaları II**, Ankara 1997, 429-435.
- [19] Ö. A. Aksoy; **age**, 29.
- [20] Elçin; **Halk Edebiyatına Giriş**, 628.
- [21] A. Oy; **age**, 137. Ayrıca bkz. Feridun Fazıl Tülbentçi; **Türk Atasözleri ve Deyimleri**, İstanbul 1977, 521.
- [22] Aydın Oy; **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, İstanbul 1972, 104-106.
- [23] Saim Sakaoğlu; *Atasözleri ve Deyimlerimizdeki Yabancı Asıllı Kelimeleri Türkçeleştirebilir miyiz?*, **I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1983 Eskişehir**, Eskişehir 1987, 255-261.
- [24] Ömer Asım Aksoy; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü**, İstanbul ?, 201.
- [25] Feridun Fazıl Tülbentçi; **Türk Atasözleri ve Deyimleri**, İstanbul 1977, 201.
- [26] Çükündürük: Pancar

[\[27\]](#) Horafan: Kalabalık

[\[28\]](#) Yovun: Kalm, kaba